

Vastaanottokeskuksissa asuvien venäjänkielisten
turvapaikanhakijavanhempien kokemuksia Lapset puheeksi-keskustelusta

Outi Mäntynen
Pro gradu -tutkielma
Turun yliopisto
Sosiaalitieteiden laitos
Sosiaalityö
Kesäkuu 2020

*Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.*

TURUN YLIOPISTO

Sosiaalitieteiden laitos

MÄNTYNEN, OUTI. Vastaanottokeskuksissa asuvien venäjänkielisten turvapaikanhakijavanhempien kokemuksia Lapset puheeksi-keskustelusta.

Pro gradu -tutkielma: 86 s., (5 liites.)

Sosiaalityö

Kesäkuu 2020

Tutkielma käsittelee vastaanottokeskuksissa asuvien venäjänkielisten turvapaikanhakijavanhempien kokemuksia Lapset puheeksi-keskustelu työmenetelmästä. Tutkielma vastaa osaltaan Maahanmuuttoviraston vuosina 2017–2020 toteutettuun *Lapset puheeksi (Lp)-menetelmä vastaanottopalveluissa – psykososiaalista tukea lapsiperheille ja haavoittuville*”-hankkeen tarpeeseen tarkastelemalla Lp-keskustelu menetelmän toimivuutta asiakasnäkökulmasta. Hankkeessa menetelmää on pilotoitu muutamiin hankkeissa valittuihin vastaanottokeskuksiin, eikä sitä ole aiemmin käytetty tai sen käyttöä tutkittu turvapaikanhakijoiden parissa tehtävässä työssä. Tutkielma toteutettiin vanhempia haastatteleamalla. Tutkimuksen tarkoituksena on vanhempien kokemusten pohjalta selvittää millaisia vaikutuksia: hyötyjä ja haittoja Lp-keskustelulla voidaan katsoa olevan venäjänkielisten turvapaikanhakijalasten ja -perheiden elämään. Tarkoituksena on myös selvittää, millaisia näkemyksiä vanhemmilla on työmenetelmän toimivuudesta sekä millaisia kehittämisideoita heillä on työmenetelmän kehittämiseksi.

Tutkielmassa turvapaikanhakijaperheiden elämätilanne ja arki näyttäytyy haastavana sekä aineistossa heidän tuen tarpeensa suurena. Turvapaikanhakijaperheiden kuormittavan elämäntilanteen sekä todettujen hyötyjen ja vaille jäämisen kokemusten kautta välittyy kuva kohderyhmän tarpeista ja toisaalta niistä käyttöfunktioista, mihin Lp-keskustelu vastaa työmenetelmänä vastaanottokeskuksissa. Tutkimuksessa käyttämäni aineisto koostuu seitsemän Venäjän federaatiosta kotoisin olevan turvapaikanhakijaperheen vanhempien strukturoiduista haastatteluista. Aineisto analysoitiin aineistolähtöistä ja teoriaohjaavaa sisällönanalyysia hyödyntäen. Tutkimuksessa ilmeni, että turvapaikanhakijavanhempien kokemukset Lp-keskustelusta olivat positiivisia ja he näkivät työmenetelmän kehittämistarpeet hyvin vähäisinä. Merkittävää oli, ettei kukaan vanhemmista kokenut Lp-keskustelusta olleen heille haittaa. Tutkimuksen perusteella Lp-keskustelu näyttäytyy turvapaikanhakijavanhempien jaksamista, vanhemmuutta ja lastenkasvatusta tukevana työmenetelmä. Tutkimuksen perusteella Lp -keskustelu on myös toimiva työmenetelmä palveluneuvontaan vastaanottokeskuksissa perheiden parissa tehtävään työhön ja se edistää turvapaikanhakijavanhempien toimijuutta, osallisuutta ja yhteiskuntaan integroitumista. Lp-keskustelun haasteena näyttää menetelmän toimivuuden näkökulmasta olevan se, ettei se näytä nykyisessä laajuudessaan tarjoavan riittävän konkreettista ja jatkuvaa tukea venäjänkielisille turvapaikanhakijavanhemmille. Tämän lisäksi työmenetelmä näyttäytyy aineistossa osittain myös ongelmiin ja enemmän vanhempien kuin lasten näkökulmaan keskittyvältä.

Avainsanat: Turvapaikanhakijat, vastaanottokeskus, Lapset puheeksi-keskustelu, työmenetelmän pilotointi, työmenetelmän toimivuuden arviointi, kehittäminen.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 PERHEEN ELÄMÄÄ TURVAPAIKKAPROSESSIN KESKELLÄ	7
2.1 Turvapaikkaprosessi ja turvapaikanhakijoiden lakisääteiset palvelut.....	8
2.2 Turvapaikanhakijuus ja sen kuorma mielenterveydelle.....	9
2.3 Pitkittynyt turvapaikanhakuprosessi	14
2.4 Turvapaikanhakijalasten arjen rajalliset toimintaympäristöt	15
2.5 Turvapaikanhakijavanhempänä vieraassa tulomaassa	17
3 LAPSET PUHEEKSI-KESKUSTELU TYÖMENETELMÄ	19
3.1 Työmenetelmien tausta, tavoitteet ja toimintaperiaatteet.....	21
3.2 Työmenetelmien kuvaus	25
3.3 Työmenetelmiä koskeva tutkimus.....	28
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	34
4.1 Tutkimuksen metodologinen viitekehys ja tutkimustehtävä tehtävä	34
4.2 Aineiston hankinta ja esittely	36
4.3 Aineiston analyysi	39
4.4 Tutkimuksen eettisyys.....	40
5 VANHEMPIEN KOKEMUKSIA LAPSET PUHEEKSI-KESKUSTELU TYÖMENETELMÄSTÄ	44
5.1 Työmenetelmän hyödyt vanhempien kokemusten ja näkemysten pohjalta.....	44
5.2 Työmenetelmään liittyvät haasteet ja puutteet vanhempien kokemusten ja näkemysten pohjalta.....	52
5.3 Vanhempien näkemykset työmenetelmän kehittämistarpeista	59
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	64
LÄHTEET.....	74
LIITTEET	82
LIITE 1 Kutsukirje tutkimukseen	82
LIITE 2 Haastattelurunko	83
TAULUKOT	
Taulukko 1. Turvapaikanhakijoiden mielenterveyteen yhteydessä olevia tekijöitä.....	13
Taulukko 2. Lasta ja vanhemmuutta suojaavat tekijät.....	23
Taulukko 3. Lp-työstä tiivistetysti.....	24
KUVIOT	
Kuvio 1. Lapsen kehitysympäristöt.....	22
Kuvio 2. Kaksiportainen Lapset Puheeksi-keskustelu työmenetelmä.....	28

1 JOHDANTO

Suomeen tulleiden turvapaikanhakijaperheiden määrät ovat kasvaneet vuoden 2015 ”maahanmuuttoaallon” seurauksena. Turvapaikanhakijoiden määrä oli ennätyslukemissa vuonna 2015, jolloin Suomesta haki turvapaikkaa 32476 henkilöä. Turvapaikanhakijoiden määrä on ennätysvuoden jälkeen laskenut keskimääräiselle 2000-luvun tasolle ja se on vaihdellut noin 3000–5500 hakijan välillä. (Maahanmuuttovirasto 2020, Maahanmuuttovirasto 2019a.) Turvapaikanhakijoiden lisäksi Suomeen tulee kiintiöpakolaisia ja muista syistä, esimerkiksi epävakaina olosuhteista maahan muuttavia. Maailmanlaajuisen pakkomuutto on ilmiö, joka ei tule nykykäsityksen mukaan jatkossakaan helpottamaan, joten Suomenkin tulee jatkossa varautua siihen, että sen palvelujärjestelmä vastaa laeissa säädettyjen velvoitteiden mukaan täällä elävien pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden tarpeisiin. (Castaneda 2018, 12.)

Vastaanottokeskusten työntekijöillä tulee olla valmiuksia turvapaikanhakijaperheiden kohtaamiseen. Turvapaikanhakija vanhemmilla esiintyvät mielenterveyshäiriöt, nykyiseen elämäntilanteeseen liittyvät haasteet ja epävarmuus sekä niiden vaikutukset lapsiin näkyvät vastaanottokeskusten arjessa. Vastaanottokeskusten työntekijät kohtaavatkin työssään myös yhä useammin perheen hyvinvointiin, parisuhteeseen ja vanhemmuuteen liittyviä ongelmia. (Maahanmuuttovirasto 2018, 4.) Vastaanottopalvelujen tulisi vastata näihin perheiden tuen tarpeisiin. Vastaanottopalvelujen työntekijät kokevat usein olevansa keinottomia edellä mainittujen haasteiden edessä, koska tietoa ja ymmärrystä sekä konkreettisia työmenetelmiä asiakkaisen auttamiseen on vähän. (Maahanmuuttovirasto 2018, 4).

Turvapaikanhakijaperheiden auttamistyöhön kaivataankin lisää näyttöön perustuvia työmenetelmiä. Maahanmuuttovirasto (Migri) aloitti vuonna 2017 ”Lapset puheeksi (Lp)-menetelmä vastaanottopalveluissa – psykososiaalista tukea lapsiperheille ja haavoittuville”-hankkeen, joka pyrkii tukemaan turvapaikanhakijaperheiden hyvinvointia ja lasten kehitystä. Hanke on kolmivuotinen ja se päättyy 31.7.2020. Hankkeen kohderyhminä ovat vastaanottokeskuksissa asuvat perheet ja alaikäisyksiköissä asuvat yksin maahan tulleet nuoret. Hankkeen tavoitteena on parantaa vastaanottokeskusten toiminnallisia val-

miuksia ja osaamista niin, että lapset otettaisiin huomioon osana arjen työrutiineja. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että hankkeen aikana on muutamissa vastaanottokeskuksissa otettu käyttöön Lapset Puheeksi-keskustelu työmenetelmä. (Maahanmuuttovirasto 2017.) Lp-keskustelu on näyttöön perustuva ennaltaehkäisevä lasten kasvua ja kehitystä sekä vanhemmuutta tukeva strukturoitu menetelmä, joka on ollut Suomessa käytössä jo vuodesta 2001 lähtien. Työmenetelmää käytetään tällä hetkellä muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon perus- ja erityispalveluissa sekä kasvatus- ja sivistystoimen piirissä ja sitä levitetään jatkuvasti uusiin toimintaympäristöihin. (Mieli 2020a.) Jos työmenetelmä osoittautuu Migrin Lp-hankkeessa toteutettavan pilotoinnin aikana toimivaksi menetelmäksi vastaanottokeskuksissa, se on tarkoitus ottaa käyttöön myöhemmin koko vastaanottojärjestelmässä. (Maahanmuuttovirasto 2017.)

Migrin hankkeen aikana Lp-keskustelu työmenetelmän toimivuutta on arvioitu muutamissa vastaanottokeskus yksiköissä Lp-keskustelun asiakkaan kanssa käyneille työntekijöille tehdyn kahden kyselyn pohjalta. Hankkeen aikana ei ole vielä kartoitettu asiakkaiden mielipiteitä menetelmän toimivuudesta. Pro gradu tutkimukseni vastaakin osaltaan tähän hankkeen tarpeeseen tarkastelemalla työmenetelmän toimivuutta asiakasnäkökulmasta. Lp-keskustelu ei ole Suomessa aiemmin ollut käytössä turvapaikanhakijaperheiden parissa tehtävässä työssä, eikä siihen liittyvää tutkimustakaan ole näin ollen saatavilla. Aikaisempi Lp-keskustelu menetelmää koskeva tutkimus on pääosin ollut kvantitatiivista tutkimusta, joissa menetelmän vaikutuksia on mitattu erilaisin standardoiduin mittarein ja tutkimuksen kohderyhmänä on pääasiallisesti ollut mielenterveyshäiriöistä kärsivät vanhemmat ja heidän lapsensa. Asiakaskokemuksiin perustuvaa Lp-keskustelu työmenetelmän vaikutuksia ja toimivuutta koskevaa tutkimusta on tehty vähän, mikä tukee asiakaslähtöisen tutkimukseni tarpeellisuutta.

Olen valinnut tutkimukseni aiheen työelämälähtöisesti ja kehittämistyötä kohtaan tuntemani mielenkiinnon pohjalta. Olen kartuttanut kehittämisosaamistani erilaisten palvelujen muotoiluun, vaikuttavuuteen ja muutosjohtamiseen liittyvien opintojen kautta ja ollut työurani aikana ollut mukana erilaisissa sosiaalipalvelujen kehittämiseen liittyvissä projekteissa. Lp-keskustelu ja Lp-neuvonpito työmenetelmien osaajaksi valmistuin vuonna 2015. Olen sen jälkeen käyttänyt menetelmää työssäni perheneuvolan ja lastensuojelun sosiaalityöntekijänä, sekä kouluttanut uusia monissa eri toimintaympäristöissä työskenteleviä menetelmien osaajia. Olen samalla myös seurannut sitä, miten Lp-keskustelu on

Mieli ry:n toimesta viimeisten vuosien varrella kehittynyt työmenetelmänä ja sitä on levitetty monien uusien palvelujen piiriin. Koen tutkimukseni itselleni mielenkiintoisena yhdistelmänä tuttua ja tuntematonta. Toisaalta kokemukseni Lp-keskustelu menetelmien käyttäjänä ja kouluttajana näkyy tutkimuksessani kontribuutiossa ja toisaalta tutkimuksen konteksti ja kohderyhmä ovatkin minulle täysin vieraita.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa uutta asiakaslähtöistä tietoa Lp-keskustelun toimivuudesta vastaanottokeskuksissa. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, millaisia vaikutuksia Lp-keskustelulla voidaan venäjänkielisten turvapaikanhakijavanhempien kokemusten pohjalta katsoa olevan heidän lasten ja perheen elämään. Minua kiinnostaa millaista hyötyä ja haittaa vanhemmat kokevat Lp-keskustelusta olleen, miten he arvioivat turvapaikanhakijavanhempina työmenetelmän toimivuutta vastaanottokeskuksissa sekä millaisia kehittämissideoita heillä on työmenetelmän kehittämiseksi paremmin oman kohderyhmänsä tarpeita vastaavaksi. Tutkimukseni on laadullinen arviointi- ja toimintatutkimuksen piirteitä sisältävä haastattelututkimus ja sen aineisto koostuu seitsemän venäjänkielisen turvapaikanhakijaperheen vanhempien haastatteluista. Tutkimukseni teoreettisena viitekehyksenä ovat Lapset puheeksi-työmenetelmään ja turvapaikanhakijaperheiden elämään liittyvä taustakirjallisuus ja niihin liittyvä aiempi tutkimus.

2 PERHEEN ELÄMÄÄ TURVAPAIKKAPROSESSIN KESKELLÄ

Käsittelen tässä luvussa aiheeseen liittyvien keskeisten käsitteiden lisäksi joitakin turvapaikanhakijavanhempien ja -lasten elämäntilanteeseen liittyviä haasteita. Tarkastelen muun muassa turvapaikanhakijoiden menneisyyden traumakokemusten, pitkittyneet turvapaikanhakuprosessin sekä vieraaseen kulttuuriin ja ympäristöön sopeutumiseen liittyviä haasteita sekä yleisesti turvapaikanhakijoiden näkökulmasta ja tuon esiin myös lapsen ja vanhemman näkökulmaa asioissa. Käsittelen myös arjen rajallisia toimintaympäristöjä turvapaikanhakijalapsen näkökulmasta sekä millaisena vanhemmuus näyttäytyy turvapaikanhakijavanhemmalle vieraassa tulomaassa.

Tutkimukseni lähestyy turvapaikanhakijaperheiden elämäntilannetta ja arkeen liittyviä haasteita melko ongelmakeskeisestä näkökulmasta. Mielestäni kohderyhmän ongelmien ja niiden kokonaisvaltaisten vaikutusten tunnistaminen on välttämätöntä käyttökelpoisten työmenetelmien kehittämisessä ja niiden kehittämistarpeiden tunnistamisessa. Tavoitteenani onkin, että kohderyhmään liittyvien riskitekijöiden ja ongelmien tunnistamisen kautta turvapaikanhakijaperheiden tarpeet ja Lp-keskustelun mahdollisuudet toimia ennaltaehkäisevä työmenetelmänä vastaanottokeskuksissa tulisivat tutkimuksessani näkyviksi.

Pakolaisia ja heidän elämäänsä käsitteleviä kirjallisuuslähteitä ja tutkimuksia on julkaistu enemmän kuin turvapaikanhakijoita koskevaa materiaalia. Olen käyttänyt tutkimuksessani molempia edellä mainittuja kohderyhmiä koskevia tutkimukseni kannalta merkittäväksi katsomiani lähteitä, jotka käsittelevät sekä pakolais- että turvapaikanhakijaperheiden elämää ennen oleskeluluvan saamista. Katson tämän olevan perusteltua, koska molempia kohderyhmät kohtaavat usein elämässään samanlaisia haasteita, kuten esimerkiksi kotimaasta ja läheisistä luopumista sekä uuteen kotimaahan sopeutumiseen liittyviä vaikeuksia.

2.1 Turvapaikkaprosessi ja turvapaikanhakijoiden lakisääteiset palvelut

Turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta. Hänen statuksensa muuttuu turvapaikanhakijasta pakolaiseksi turvapaikan saatuaan (Sisäministeriö 2020). Vuonna 2019 turvapaikkahakemuksia jätettiin yhteensä 4550 kappaletta ja niistä uusintahakemuksia oli 2018 kappaletta (Maahanmuuttovirasto 2020). Turvapaikanhakijoiden suurimmat lähtömaat vaihtelevat vuosittain. Vuosina 2018 ja 2019 jopa kolmas osa turvapaikanhakijoista oli irakilaisia ja muut suurimmat lähtömaat olivat Venäjä, Somalia, Turkki ja Afganistan (Maahanmuuttovirasto 2020).

Turvapaikanhakuprosessi alkaa, kun turvapaikanhakija saapuu tulomaan rajalle. Rajalla turvapaikanhakija ilmoittaa rajatarkastusviranomaiselle tai poliisille hakevansa turvapaikkaa ja viranomaisen rekisteröi hänet turvapaikanhakijaksi. Sen jälkeen viranomaisen ohjaa turvapaikanhakijan vastaanottokeskukseen, missä hän voi asua turvapaikkahakemuksen käsittelyajan. (Maahanmuuttovirasto 2019b) Turvapaikanhakuprosessi kestää aina kuukausia ja joskus jopa muutamia vuosia (Castaneda 2018, 53).

Uuteen yhteiskuntaan sopeutumiseen liittyvä psyykinen prosessi alkaa heti, kun turvapaikanhakija saapuu tulomaahan (Maahanmuuttovirasto 2018, 9). Turvapaikanhakijaperheiden elämästä vastaanottokeskuksissa ei voi käyttää käsitettä kotouttaminen, koska sillä tarkoitetaan hallinnollisessa kielessä oleskeluluvan jälkeistä prosessia (Maahanmuuttovirasto 2018, 9). Turvapaikanhakijoiden kohdalla puhutaan kotoutumisen sijasta siirtymävaiheesta eli psykologisesta uudelleen orientoitumisen vaiheesta, jossa perheen arkinen järjestys muuttuu, kun entisestä kotimaasta siirrytään uuteen ja tuntemattomaan tulomaahan (Alitolppa-Niittamo & Leinonen 2013, 100).

Tulleessaan maahan turvapaikanhakijalla on vastaanottolain eli lain kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (746/2011) 13 §, 14§ ja 25§ mukaan oikeus vastaanottopalveluihin ja siellä välttämättömiin sosiaalihuoltolain (1301/2014) 14 § mukaisiin sosiaalipalveluihin. Vastaanottokeskuksissa turvapaikanhakijat kuuluvat oman yksikkönsä vastaanottopalvelujen piiriin. Vastaanottokeskusten ja niissä järjestettävien vastaanottopalveluiden tehtävänä on ylläpitää turvapaikanhakijaperheillä mahdollisimman normaalia arkea, joka tukee heidän hy-

vinvointiaan haastavassa elämäntilanteessa. Vastaanottopalveluja ovat majoitus, tulkkauspalvelut, vastaanotto- ja käyttöraha, sosiaali- ja terveystalvet, työ- ja opintotoiminta ja joissain yksiköissä myös ateriat. Terveystalveten tavoitteena on ennaltaehkäistä turvapaikanhakijoiden sairauksia sekä auttaa heitä ylläpitämään mahdollisimman hyvää fyysistä ja psyykkistä terveydentilaa ja toimintakykyä. (Kunelius 2017, 33, 36.) Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 14 § mukaisien sosiaalitalveten tarve arvioidaan vastaanottokeskuksessa yksiköllisesti. Talvetuihin kuuluvat muun muassa sosiaalityö ja -ohjaus, perhetyö, kasvatus- ja perheneuvonta. Talvetujen tehtävänä on ylläpitää ja edistää yksilöiden ja perheen turvallisuutta ja suoriutumista sekä yhteisöjen toimivuutta. Turvapaikanhakijoilla ei ole oikeutta saada Kelan etuuksia ennen kuin heille myönnetty oleskelulupa ja hänen katsotaan asuvan vakinaisesti Suomessa (Kela 2015). Ulkomaalaislain (301/2004) 6 § velvoittaa myös, että vastaanottotalvetuissa kiinnitetään erityistä huomiota lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin. Lapsilla on aikaisemmin mainittujen talvetujen lisäksi oikeus samoihin terveydenhuollon talvetuihin kuin kantaväestön lapsilla (Kunelius 2017, 36). Kunnilla on myös velvollisuus järjestää esi- ja perusopetusta sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille turvapaikanhakijalapsille (Castaneda ym. 2018, 199).

2.2 Turvapaikanhakijuus ja sen kuorma mielenterveydelle

Kansainvälisten ja kansallisten tutkimusten mukaan pakolaiset ja turvapaikanhakijat kärsivät pääväestöä enemmän mielenterveyden häiriöistä. Tutkimusten mukaan kaikista aikuisista turvapaikanhakijoista ja pakolaisista noin 15–25 % kärsivät diagnosoitavasta mielenterveyden häiriöstä. Sen lisäksi tätä useampi kärsii mielenterveyden riskitekijöiden seurauksena yksittäisistä oireista, ongelmista toimintakyvyssä sekä yleisestä huonovointisuudesta. (Castaneda ym. 2018, 51.) Mielenterveydenhäiriöiden taustalla katsotaan olevan esimerkiksi menneisyyden traumakokemukset, vaikeudet uuteen kotimaahan sopeutumisessa, jatkuvat muutokset tai henkilökohtainen identiteettikriisi.

Vanhempien mielenterveyden häiriöillä on aiemman tutkimuksen mukaan todettu olevan yhteys lasten psykiatriseen oireiluun (ks. mm. Beardlee ym.1998), joten turvapaikanhakijoiden mielenterveyttä kuormittavien tekijöiden ymmärtäminen tutkimukseni kannalta olennaista lapsen ja koko perheen hyvinvoinnin näkökulmasta. Turvapaikanhakijoiden

elämään kohdistuu *mielenterveyden riskitekijöitä* (ks. taulukko 1.) ja niiden yhteisvaikutuksen seurauksena heidän psyykkinen vointi saattaa heikentyä niin, että heidän kykynsä toimia vanhempana heikkenee. Haastavissa tilanteissa turvapaikanhakijaperheiden lapset saattavat jäädä ilman hoivaa ja huolenpitoa, jos vanhempi tai vanhemmat eivät pysty huolehtimaan lastensa tarpeista esimerkiksi oman heikon psyykkisen kuntosaa vuoksi. (Castaneda ym. 2018, 55.)

Turvapaikanhakijalapsat saattavat myös joutua vanhemman psyykkisen huonovointisuuden ja jaksamattomuuden tai toisen vanhemman puuttumisen vuoksi kantamaan ikätasoonsa nähden liian suurta vastuuta esimerkiksi kotitöistä, muista perheenjäsenistä ja jopa omista vanhemmastaan (Lähteenmäki 2013, 178). Toisaalta on hyvä muistaa myös se, että joissakin tilanteissa lapsi saattaa kokea vanhempansa auttamisen myös palkitsevana, varsinkin tilanteissa joissa yksinhuoltajavanhempi joutuu huolehtimaan perheestään yksin (Lähteenmäki 2013, 110; Solantaus 2006, 247).

Turvapaikanhakijavanhemmat ja -lapset ovat usein kokeneet traumatisoivia tapahtumia, kuten sotaa, syyttä vangitsemista, itseen tai läheiseen kohdistunutta väkivaltaa tai kuolemaa, entisissä kotimaissaan ja pakomatallaan (Castaneda ym. 2018, 50). Nämä entisen kotimaan traumaattiset kokemukset saattavat altistaa turvapaikanhakijat psyykkisten oireiden puhkeamiselle ja pahenemiselle sekä erilaisille somaattisille kiputiloille. Kokemusten voimakkuudesta ja toistuvuudesta sekä heidän selviytymisen voimavaroista ja saamasta tuesta riippuu, millä tavalla kokemukset vaikuttavat heidän hyvinvointiinsa ja mielenterveyteensä. (Schubert 2013, 68; Castaneda ym. 2018, 50.)

Menneisyyden vaikeista tapahtumista puhutaan turvapaikanhakijaperheissä hyvin eri tavoin. Monissa perheissä menneisyys on aina läsnä, esimerkiksi sotilaallisten valokuvien muodossa, ja traumaattisista tapahtumista puhutaan kaikille avoimesti, eivätkä vanhemmat aina huomioi läsnä olevien lasten ikätasoista ymmärrystä vaikeiden asioiden suhteen. Vaikeiden asioiden jatkuvan esillä olon voidaan katsoa vaikuttavan kielteisesti koko perheen hyvinvointiin. Monissa perheissä perheenjäsenet eivät taas keskustele keskenään traumaattisista kokemuksistaan ja perheissä vallitsee usein menneisyyden tapahtumia koskeva vaikenemisen kulttuuri. Asioiden läpikäymistä saattaa estää vanhempien harhaluulo siitä, etteivät lapset muista mitään kotimaan tapahtumista. Perheessä eletään arkea

usein niin kuin mitään huolta ja pelkoa ei olisi ollutkaan. (Solantaus 2006, 242–243; Lähteenmäki 2013, 176.) Perheenjäsenten väliset riippuvuussuhteet johtavat usein myös siihen, ettei omilla huolilla ja peloilla haluta rasittaa muita perheenjäseniä ja näin myös lapsen oma emotionaalinen tuentarve jää sanomattamatta ja näin myös saamatta (Lähteenmäki 2013, 177). Lapsen näkökulmasta perheessä vallitseva vaikenemisen kulttuuri saattaa kääntyä lasta vastaan, koska hänen traumaattisista kokemuksista johtuvan oireilun ja ahdistuksen syy jää usein tunnistamatta perheen taustaan liittyvien tietojen puuttumisen vuoksi (Lähteenmäki 2013, 176).

Muutto vieraaseen maahan ja sen tuomat muutokset aiheuttavat stressiä turvapaikanhakijoille. Suurimaksi stressin aiheuttajaksi turvapaikanhakijat kokevat elämisen vieraassa kulttuurissa, kun koti, tuttu ympäristö, sukulaiset ja ystävät ovat jääneet kotimaahan. Oman yhteisön toimintatavat eivät enää välttämättä toimi tulomaassa ja kulttuurien väliset erot on jatkuvasti läsnä arjen tilanteissa. (Bhugra 2004, 129–141.) Turvapaikanhakijaperheet tulevat nykyiseen vastaanottokeskukseen usein monen eri maan käännättämänä ja useiden vastaanottokeskusten välillä tapahtuneiden pakkomuuttojen jälkeen. Erityisesti lapset kokevat myös toistuvat muutot pelottaviksi ja stressaaviksi tapahtumiksi, koska se merkitsee samalla myös ystävyys-suhteista luopumista. Siirrot vastaanottokeskuksista toiseen tulevat usein yllättäen ja pakotetuiksi koetut muutot toteutetaan nopealla aikataululla. Jatkuvien asuinpaikan muutosten katsotaan lisäävän jo valmiiksi huonovointisten turvapaikanhakijavanhempien riskiä sairastua psyykkisesti. Tästä johtuva vanhempien psyykkinen kuorma ja heidän kokemansa juurettomuus välittyvät myös lapsiin. (Räsänen 1997, 6; Maahanmuuttovirasto 2018, 45; Fazel & Stein 2002, 368.)

Mielenterveys ja identiteetin sopeutumiskyky ovat sidoksissa toisiinsa. Pitkittyneeseen hakuprosessiin kuuluva jatkuva oman henkilöllisyyden todistelu ja siitä johtuva oman identiteetin kyseenalaistaminen saattaa joidenkin turvapaikanhakijoiden kohdalla johtaa identiteettikriisiin. (Landi & Hurmerinta 2017, 27.) Eriksonin (1980) psykososiaalisen kehityksen teoriaa tulkiten identiteettikriisin voidaan katsoa tarkoittavan ajanjaksoa, jolloin ihmisen aiemmin omaksumansa identiteetti ei ole enää toimiva, mutta uusi identiteetti ei ole vielä valmis. Oman aiemman identiteetin menettämisen voidaan katsoa olevan mielenterveyden riskitekijä ja yksi vaikuttavimmista muutoksista turvapaikanhakijoiden elämässä, kun he kadottavat oman taustansa, koulutuksensa, osaamisensa ja ammatti-identiteettinsä, eikä näillä tekijöillä ole mitään arvoa tulomaassa (Schubert 2013, 69).

Turvapaikanhakijoiden mielenterveydestä puhuttaessa tärkeää huomioida, ettei turvapaikanhakijoiden ja mielenterveysongelmien välistä yhteyttä voida yleistää, koska huomattava osa heistä ei kärsi mielenterveyden häiriöistä, -oireista tai muunlaisestakaan huonovointisuudesta. *Mielenterveyttä suojaavien tekijöiden* (ks. taulukko 1.) lisäksi turvapaikanhakijoilla on sen sijaan todettu olevan huomattavia mielenterveyttä tuottavia resursseja ja pärjäävyyttä erilaisissa ongelmissa ja vaikeissakin tilanteissa. (Snellmann ym. 2014, 213.)

Taulukko 1. Turvapaikanhakijoiden mielenterveyteen yhteydessä olevia tekijöitä (kuvio koottu lähteestä Castaneda ym. 2018, 53–56)

	Suojaavia tekijöitä	Riskitekijöitä
Yksilö	<p>Ongelmanratkaisutaidot Vuorovaikutustaidot Ristiriitojen käsittelytaidot Riittävän hyvä itsetunto Kokemus itsenäisestä pärjäämisestä ja omatoimisuudesta Kokemus psykososiaalisesta tuesta Kokemus elämän merkityksellisyydestä (ettei elämä mene hukkaan) Kokemus kuulluksi tulemisesta Kokemus ryhmään kuulumisesta Kokemus siitä, että on arvostettu</p>	<p>Menneisyyden traumat Heikko sosiaalinen asema Syrjintä kokemukset Sairaudet (Koettu) huono fyysinen kunto Vaille jäämisen kokemus / saatavilla oleva tuki ja apu on rajoitettua Huoli muualla olevista läheisistä Syyllisyys omasta tilanteesta suhteessa muualla oleviin läheisiin Kokemus elämän merkityksellisyyden puutteesta</p>
Ympäristö	<p>Turvallinen ja pysyvä asuinpaikka Sosiaalinen verkosto Yhteydenpito läheisiin ja muuhun sosiaaliseen verkostoon Mahdollisuus puhua mieltä painavista asioista Mahdollisuus luoda uusia ihmissuhteita Vertaistuki Kielen oppiminen Opiskelu Työllistyminen Vapaaehtoistyö Mielekäs tekeminen Toimivat terveyspalvelut Lyhyt turvapaikkaprosessi Myönteinen turvapaikkapäätös</p>	<p>Pitkä vastaanottoaika Epävarmuus tulevasta Kuormittavat asumisolosuhteet Sosiaalisten verkostojen puute Arkirutiinien puuttuminen Mielekkään tekemisen puute Työnteon vaikeus / mahdottomuus Muutto vastaanottokeskuksesta toiseen Syrjäytyminen Säilöönnotto Rasismi Esteet uskonnon harjoittamisessa Heikko toimeentulo Perheenjäsenen sairaus tai kuolema Puutteet mielenterveysongelmien tunnistamisessa Vaikeus päästä palvelujen piiriin</p>

2.3 Pitkittynyt turvapaikanhakuprosessi

Pääasiallisena syynä turvapaikanhakijoiden pahoinvointiin on pidetty heidän aikaisempia traumaattisia tapahtumia, mutta nykyisen käsityksen mukaan syynä nähdään myös pitkittyneet turvapaikanhakuprosessit (Castaneda ym. 2018, 27). Turvapaikanhakijaperheiden tulevaisuus on täysin avoin ja epävarma ja heidän arkensa on suurelta osin pelkästään turvapaikkapäätöksen odottamista. Turvapaikanhakijaperheet eivät koskaan voi varmuudella tietää mitä tulevaisuus tullessaan: saavatko he oleskelulupaa tai oikeutta jäädä maahan ja kauanko turvapaikkapäätöksen saaminen kestää (Castaneda ym. 2018, 53). Turvapaikanhakijoiden kuvataankin elävän näköalattomassa välitilassa (Huttunen 2002, 15). Pentikäinen (2005, 34–35) näkee pakolaisuuden van Gennepin siirtymäriittiteoriaan pohjaten prosessina, joka sisältää useita siirtymiä. Ihminen lähtee kotimaastaan, jolloin tapahtuu irtautuminen. Tämän jälkeen hän saapuu menneen ja tulevan välitilaan, josta puuttuu tietty paikka ja status. Huttunen (2002, 15) sen sijaan kuvaa välitilaa vaiheeksi, jossa turvapaikanhakija ei selkeästi ja ongelmattomasti kuulu minnekään. Juha Suoranta (2011, 42–44) puolestaan kuvaa turvapaikanhakijoiden elävän ennalta määräämätöntä aikaa ”ei kenenkään maassa”, jossa he eivät enää ole kotimaassaan, mutta eivät myöskään ole osa suomalaista yhteiskuntaa.

Osallisuuden toteutumisen haasteina ovat kulttuuriset erot ja yhteisen kielen puute sekä se, että turvapaikanhakijoiden elämä jäsentyy pitkälti ulkopuolisten tekijöiden vaikutuksesta. Myös taloudellisen riippuvuuden vastaanottopalveluihin kuuluvasta taloudellisesta tuesta voidaan katsoa vähentävän ja rajoittavan heidän toimijuuttaan. (Lähtenmäki 2013, 63.) Turvapaikanhakijoilla on traumaattisista kokemuksistaan huolimatta ollut kotimaassaan koti, perhe ja suku ja he ovat olleet suhteellisen itsenäisiä omista asioistaan päättäviä yksilöitä. Turvapaikanhakijoina tämän tilalle on tullut tulomaassa elämä, jota leimaa tuntemattomuus, vieraus, riippuvuus, sosiaalisten verkostojen puute ja poliittinen olemattomuus ilman mahdollisuutta osallistua ympäröivään yhteiskuntaan. (Snellman ym. 2014, 201–212.) Toisaalta tutkimukset osoittavat sen, että kotimaassa olleen kodin positiivinen merkitys siirtyy turvapaikanhakijalapsilla metaforisena kotina joko läheisten ihmisten tai paikan muodossa myös vastaanottokeskusympäristöön. (Huttunen 2002, 328–329; Lähtenmäki 2013, 174.)

Pitkittyneet turvapaikanhakuprosessit rasittavat myös perheen lapsia, kun he altistuvat vanhempiensa pitkittyneistä turvapaikanhakuprosessista johtuviin ongelmiin (Maahanmuuttovirasto 2018, 45). Ne turvapaikanhakijavanhemmat, joilla on suuria haasteita uuteen maahan sopeutumisessa, kokevat usein myös kyvyttömyyttä vanhempana toimimisessa henkisen uupumuksen tai sopeutumisvaikeuksien vuoksi (Landi & Hurmerinta 2017, 29; Maahanmuuttovirasto 2018, 45). Turvapaikanhakijavanhempien jatkuva pelko, jännitys ja epävarmuus kielteisestä turvapaikkapäätöksestä näkyvät lapsissa psyykkisenä huonovointisuutena, joka purkautuu usein muun muassa psyykkisinä oireina, käytöshäiriöinä ja ongelmina koulunkäynnissä (Maahanmuuttovirasto 2018, 45). Toisaalta myös lapset toivovat koko ajan myönteisestä turvapaikkapäätöksestä. Näin lasten elämässä on jatkuvasti läsnä toivon ja pelon tunteet, jotka tulevat jatkuvasti esiin erilaisissa arjen tilanteissa. Lapsi saattaa peitellä myönteisen turvapaikkapäätöksen iloa ja onnea, koska pelkää kavereiden hylkäävän hänet uuden statuksen johdosta. Kielteisten päätösten vastaanottaminen saattaa taas näkyä lapsen muisti- ja motivoitumisvaikeuksina, apaattisuutena, ruokahaluttomuutena, väsymyksenä ja hän saattaa menettää kykynsä ja halunsa suunnitella tulevaisuuttaan eteenpäin. Sekä myönteinen että kielteinen turvapaikkapäätös on lapselle ja perheelle aina suuri muutos, jolla on heidän lisäksi myös suuri merkitys kaikkien niiden elämään, joiden kanssa he ovat tekemisissä hakuprosessin aikana. (Räsänen 1997, 6; Lähtenmäki 2013, 132–133.)

2.4 Turvapaikanhakijalasten arjen rajalliset toimintaympäristöt

Suurin osa turvapaikanhakijaperheistä ohjataan turvapaikkahakemuksen käsittelyn ajaksi vastaanottokeskuksiin. Vastaanottokeskukset ovat harvoin rakennettu lapsiperheiden asumista varten, ja niissä on harvoin turvallisia ja viihtyisiä leikki- ja oleskelupaikkoja lasten ja perheiden kohtaamiseen yksittäisiä leikkihuoneita lukuun ottamatta. Turvapaikanhakijaperheet asuvat usein hyvin ahtaasti huonokuntoisissa asunhuoneistoissa, joissa on pieni keittonurkkaus, wc ja niiden ruoanvalmistus- ja peseytymismahdollisuudet ovat hyvin puutteellisia. Vaatimattomat ja ahtaat asuinolot passivoivat siellä asuvia ja aiheuttavat ristiriitoja niin perheenjäsenten, kuin toisten turvapaikanhakijoiden kesken ainakin silloin, kun perheen elämä ei ole vakaalla pohjalla. (Lähtenmäki 2013, 129.)

Turvapaikanhakijalasten arkea vastaanottokeskuksissa leimaa usein toimetttömyys ja ikävystyminen (Lähteenmäki 2013, 118). Vastaanottokeskuksissa perhe on lapsen keskeinen tuen lähde, mutta myös muihin kasvuympäristöihin kuulumisen ystävien ja saatavilla olevine aikuisine on todettu lisäävän turvapaikanhakijalapsen positiivisen kehityksen todennäköisyyttä (Lähteenmäki 2013, 175). Turvapaikanhakijalasten hyvinvointiin vaikuttaa se, millaisia resursseja heillä on käytössään sekä millaisia mahdollisuuksia heillä on toimia ja olla osallisina oman elämänsä ohjaamiseen ja kontrollointiin.

Tutkimusten mukaan turvapaikanhakijalasten arjen rakentumiseen vaikuttavat paitsi turvapaikanhakuprosessiin kuuluvat määräykset ja niiden toimeenpano, myös ne instituutiot, joiden toimintaan he ovat osallistuneet turvapaikanhakuprosessin aikana. (Lähteenmäki 2013, 128, 175.) Instituutioiden piiriin kuulumisen lisää lasten sosiaalista ja emotionaalista pääomaa, joten hänen nähdään hyötyvän siitä, olkoon kotimaa sitten jatkossa mikä hyvänsä. Koulu, esikoulu, harrastus- ja kerhotoiminta tarjoavat näin ollen turvapaikanhakijalapsille erittäin tärkeää ja mieluisaakin tekemistä sekä mahdollisuuden sosiaalisen verkoston kasvattamiseen. Näissä kasvuympäristöissä lapset voivat toteuttaa itseään ja ryhmän jäsenenä heillä on mahdollisuus saada kuulumisen, osallisuuden ja sosiaalisen arvotuksen kokemuksia. Näiden kasvuympäristöjen toimintaan osallistuminen nopeuttaa lasten suomen kielen oppimista ja mahdollistaa omien kokemusten ja mielipiteiden kertomisen sekä luottamuksellisen suhteen luomisen perheen ulkopuolisiin aikuisiin. (Lähteenmäki 2013, 175.) Turvapaikanhakijalapsen käyvät mielellään koulua, jopa niin, että koulujen lomien ja vapaapäivien on todettu lisäävän turvapaikanhakijalasten pahoinvointia. Koulunkäynti innokkuudestaan huolimatta moni turvapaikanhakijalapsi voi koulussa huonosti. Huonovointisuus näkyy levottomana häiriökäytöksenä sekä vaikeutena suoriutua kotitehtävistä. Kodin ja koulun välinen viestintä on usein hankalaa, koska lapset joutuvat vanhempien heikon kielitaidon vuoksi usein kääntämään koululta tulleet viestit vanhemmilleen. (Lähteenmäki 2013, 130.) Vanhemmat tukevat usein lastensa koulunkäyntiä vain emotionaalisesti, mutta heidän antamansa käytännön tuki voi jäädä vähäiseksi heidän puutteellisten taitojensa vuoksi (Alitolppa-Niittamo & Leinonen 2013, 101). Turvapaikanhakijalasten osallistuminen vastaanottokeskusten ulkopuoliseen harrastustoimintaan on todettu olevan vähäistä, eikä lapsella itsellään ole juurikaan mahdollisuuksia vaikuttaa toiminnan piiriin pääsemiseen, koska asioista päättävät aikuiset (Lähteenmäki 2013, 175, 177). Lisäksi vanhempien heikko rahatilanne vaikuttaa siihen, että heillä on

heikot mahdollisuudet tarjota lapsilleen vapaa-ajan harrastuksia (Lähteenmäki 2013, 118).

2.5 Turvapaikanhakijavanhempana vieraassa tulomaassa

Lapset ja perhe ovat turvapaikanhakijavanhemmille tärkeä asia ja he kertovat usein läheneensä kotimaastaan juuri lastensa vuoksi (Maahanmuuttovirasto 2018, 45). Turvapaikanhakuprosessin aikana perheen merkitys korostuu vielä entisestään, koska perheen aikaisemmat sosiaaliset verkostot ovat maahan muuton yhteydessä heikentyneet tai tuhoutuneet kokonaan (Martikainen & Haikkola 2010, 21).

Lasten kasvatus, hoiva ja vanhemmuus rakentuvat kulttuurisessa ympäristössä ja se, mitä pidetään hyvänä vanhemmuutena, vaihtelee ajan ja paikan mukaan (Alitolppa-Niittamo & Leinonen 2013, 99; Kuittinen & Isosävi 2013, 78, 91). Turvapaikanhakijat tulevat Suomeen erilaisesta yhteiskunnasta ja heidän näkemyksensä siitä, miten lapsia tulisi kasvat-
taa ja mikä lapsille on hyväksi sekä heidän tapansa toimia vanhempana saattaa joskus olla hyvinkin erilainen kuin suomalaisilla vanhemmilla (Maahanmuuttovirasto 2018, 22). Yhteistä on kuitenkin se, että vanhemmat toimivat vanhempina niin kuin he pitävät oman kulttuurinsa mukaisesti lapsen kasvun ja kehityksen kannalta hyvinä ja toimivina tapoina toimia (Kuittinen & Isosävi 2013, 78).

Turvapaikanhakijavanhempien vanhemmuuteen vaikuttaa myös perheen sisäinen dynamiikka ja siirtymävaiheeseen liittyvät haasteet (Alitolppa-Niittamo & Leinonen 2013, 99, 100). Yleensä vanhempien ja lasten perustarpeet ovat hyvin samanlaisia heidän elämäntilanteestaan tai kulttuuritaustastaan huolimatta. Perheeseen kaivataan järjestystä, rutiineja ja turvallisuustunnetta oli maa tai kulttuuri mikä tahansa. Turvapaikanhakijaperheissä lapset kaipaavat vanhempiensa hoivaa ja huolenpitoa ja vanhemmat puolestaan tukea lastenkasvatukseen sekä uusien sääntöjen ja tapojen opetteluun liittyvissä asioissa. (Landi & Hurmerinta 2017, 30.) Hyvä vanhemmuus näyttäytyy vastaanottokeskuksissa arjen hallintana niin, että perhe viettää mahdollisimman normaalia elämää haastavasta elämäntilanteesta huolimatta (Maahanmuuttovirasto 2018, 47).

Turvapaikanhakijavanhemmille vanhemmuus on erityisen emotionaalisesti latautunut aihe ja he kokevat tärkeäksi tulla määritellyksi ”hyviksi vanhemmaksi” suomalaisten viiranomaisten silmissä. Vanhemmille on kuitenkin usein epäselvää millaista vanhemmuutta heiltä odotetaan Suomessa. (Maahanmuuttovirasto 2018, 21.) Suomalaisten lasten hoito- ja kasvatuskäytänteet saattavat aiheuttaa hämmennystä turvapaikanhakijavanhemmissa. Toisaalta vanhempien tavat toimia vanhempina saattavat tuntua perheen kanssa työskentelevien ammattilaisten mielestä oudoilta ja erilaisilta. Perheille suunnattujen palvelujen löytäminen, sekä palvelujen toimintatapojen ja tavoitteiden ymmärtäminen on usein turvapaikanhakijavanhemmille haastavaa. Turvapaikanhakijavanhemmat tulevat usein yhteisöistä, joissa oman yhteisön tarjoama tuki nähdään merkityksellisenä vanhemmuuden näkökulmasta. Turvapaikanhakijoiden kokema sosiaalisen tuen puute, eristyneisyys ja yksinäisyys nähdäänkin heidän vanhemmuuttaan ja hyvinvointia kuormittavina asioina. (Kuittinen & Isosävi 2013, 85–86.)

Vaikka kuvaan tässä kappaleessa lähinnä vain turvapaikanhakijaperheiden ongelmia sekä heidän kohtaamiaan haasteita lapsen, vanhemman ja vanhemmuuden näkökulmasta, eivät tutkimuksessani esiin tulevat haasteet ole yleistettävissä koskemaan kaikkia turvapaikanhakijaperheitä. Kaikissa turvapaikanhakijaperheissä on myös vahvuuksia ja monet perheet ovat tyytyväisiä nykyisiin elinoloihinsa Suomessa. Monilla perheillä on myös paljon erilaisia voimavaroja, joiden avulla he ovat selvinneet vaikeista kokemuksistaan, eikä heidän raskaat kokemukset näin ollen automaattisesti ennustakaan ongelmia vanhemmuudessa tai vanhempien omassa voinnissa. (Castaneda ym. 2018, 12; Kuittinen & Isosävi 2013, 91). Valtaosa turvapaikanhakijaperheistä kokee ongelmien ja haasteiden sijaan suurta helpotusta ja kiitollisuutta siitä, että he ovat nyt turvassa ja heidän kokevat arkensa vastaanottokeskuksissa sisältävän paljon mukavia asioita ja tapahtumia (Landi & Hurmerinta 2017, 27).

3 LAPSET PUHEEKSI-KESKUSTELU TYÖMENETELMÄ

Tässä luvussa esittelen kaksi tutkimukseni kannalta keskeistä työmenetelmää Lapset puheeksi-keskustelun (Let`s talk about the Children, LT) sekä Beardsleen perheintervention (Family Talk Interventio FTI). Amerikkalaisen professori Beardslee työryhmineen kehitti 1980-luvulla Beardsleen perheinterventio työmenetelmän (Beardslee ym. 2003) ja se siirtyi Suomeen vuonna 1996 lastenpsykiatri, tutkimusprofessori emerita Tytti Solantauksen Yhdysvaltoihin tehdyn tutkimusvierailun tuloksena (Solantau & Beardslee 1996). Lapset puheeksi-keskustelu työmenetelmä, joka pitää sisällään Tytti Solantauksen vuonna 2005 kehittämän Lp-keskustelun ja työelämäprofessori Mika Niemelän ja Solantauksen kehittämän Lp-neuvonpidon, pohjautuu Beardsleen perheinterventioon ja sen taustalla oleviin toimintaperiaatteisiin, tutkimukseen ja kokemukseen työskentelystä, sekä perheiden että vertaisryhmien parissa (Johansson 2009, 39). Beardsleen perheinterventiosta käytetään nykyisin nimeä Lapset puheeksi-perheinterventio. Tässä tutkielmassa käytän edellä mainituista menetelmistä ajantasaisia ja lyhennettyjä käsitteitä Lp-perheinterventio, Lp-keskustelu ja Lp-neuvonpito. Kun käsittelen kaikkia työmenetelmiä yhteisesti, käytän niistä yhteistä käsitettä Lp-työmenetelmät ja niiden käyttöä kuvaan käsitteellä Lp-työ. Pääosa Lp-työmenetelmiä koskevasta tutkimustiedosta liittyy Lp-perheinterventioon ja mielenterveyshäiriöistä kärsiviin vanhempiin ja heidän lapsiinsa (Kasvuntuki 2017b). Lp-työmenetelmien yhteisen taustan ja toimintaperiaatteet sekä niitä koskevan aiemman tutkimuksen huomioiden katson, että tutkimukseni kannalta on oleellista, että käsittelen opinnäytetyössäni kaikkia edellä mainittuja Lp-työmenetelmiä, vaikka tutkielmani pääpaino keskittyykin Lp-keskusteluun. Tämä luku sisältää siis Lp-työmenetelmien taustan, tavoitteiden, toimintaperiaatteiden ja aiemman tutkimuksen kuvauksen sekä lopuksi tämän tutkimuksen asemointia Lp-työmenetelmien kentässä.

Suomessa näitä perhekeskeisiä, lapsen kehitystä tukevia ja lasten mielenterveydenhäiriöitä ennaltaehkäiseviä Lp-työmenetelmiä on kehitetty vuodesta 2001 lähtien Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Toimiva lapsi & perhe (TLP)-hankkeessa Tytti Solantauksen johdolla (Kaakinen ym. 2009, 116). Vuodesta 2014 lähtien TLP-työn jatkuvuudesta ja kehittämisestä on vastannut Suomen Mielenterveys ry hankejohtajanaan Tytti Solantau (Mielenterveystalo 2020a). Lp-työmenetelmän osaajia ja kouluttajia on koulutettu ammattilaisia v. 2001 lähtien laajasti. Uusien menetelmänosaajien kouluttamisesta

vastaa koko Suomen kattava noin 320 henkilön menetelmäkouluttajien verkosto, joista Mieli ry ylläpitää rekisteriä (Kasvuntuki 2017 a) ja menetelmien osaajia on arvioitu olevan jo tuhansia.

Lp-keskustelu ja Lp-perheinterventio työmenetelmät kuuluvat Kasvun tuki-tietolähteeseen valikoitujen 25 menetelmän joukkoon. Kasvun Tuki on avoin tietolähde, johon on koottu vaikuttavaksi todettuja lasten ja nuorten psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia edistäviä työmenetelmiä. Kasvun tuki-tietolähde on toteutettu osana Itsenäisyyden juhluvuoden lastenrahaston säätiön (Itla), Suomen Mielenterveysseuran, Onni ja Helmi Karttusen säätiön sekä Lastensuojelun keskusliiton yhteistä hanketta ja sen kautta levitetään tietoa työmenetelmistä ja niiden vaikuttavuudesta. Itlan roolina on arvioida työmenetelmiä ja auttaa kuntia niiden käyttöönoton juurruttamisessa. Mielenterveysseuran vastuualueena on levittää työmenetelmiä ja kouluttaa uusia menetelmänosaajia. (Kasvuntuki 2017c.)

Kaikki Kasvun tuki-tietolähteeseen valitut menetelmät ja näin myös Lp-työmenetelmät täyttävät seuraavat kriteerit: Menetelmällä on eettinen arvopohja, menetelmän kohderyhmänä ovat perheet, joissa on alle 18-vuotiaita lapsia, menetelmän teoreettinen viitekehys pohjautuu ajankohtaiseen tutkimustietoon sekä menetelmällä on selkeästi määritelty, Suomesta saatavilla oleva koulutus. Sekä Lp-keskustelu että Lp-perheinterventio menetelmät ovat saaneet Kasvun tuki-tietolähteen arviointiprosessissa kokonaisarviokseen kaksi tähteä (luokat 0-3) eli niiden on arvioitu kuuluvan luokkaan ”kohtalainen menetelmä”. Kasvun tuki-tietolähteeseen hyväksytyjen menetelmien arvioitsijoina toimii asiantuntijapaneeli, tieteellinen neuvosto, jonka jäsenet edustavat laaja-alaisesti lasten ja perheiden tukemiseen läheisesti liittyviä tieteenaloja. Luokitus pohjautuu menetelmien tutkimusnäytön asteeseen, vaikuttavuuden sekä käyttökelpoisuuden ja sovellettavuuden arviointiin. Menetelmän käyttökelpoisuutta ja sovellettavuutta arvioitaessa arviointi jakautuu koulutusta, kustannustehokkuutta, kansallisiin olosuhteisiin soveltuvuutta sekä menetelmän toimivuutta koskeviin osa-alueisiin. Työmenetelmän toimivuutta arvioidaan taas koulutettavien ja menetelmää käyttävien ja kohderyhmän kokemusten pohjalta. (Kasvuntuki 2017d.) Tässä tutkimuksessa arvioidaan Kasvun tuki-tietolähteen arviointikäsi-kirjan mukaisen prosessin mukaan Lp-työmenetelmän toimivuutta turvapaikanhakijavanhempien kokemusten pohjalta.

3.1 Työmenetelmien tausta, tavoitteet ja toimintaperiaatteet

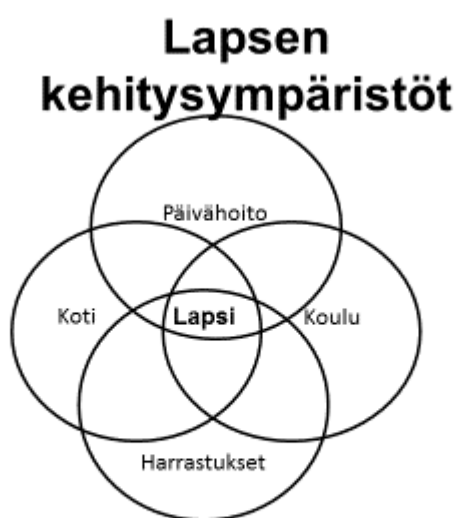
Lp-työmenetelmät ovat lapsikeskeisiä toimintamalleja perus- ja erityispalveluihin. Niiden kehittämistyön taustalla on tutkimustieto vanhemman ongelmien tuottamasta vaarasta lapsen kehitykselle ja toisaalta tieto vanhempien ongelmien siirtymisestä seuraavalle sukupolvelle sekä kokemus ennaltaehkäisyn vaikuttavuudesta (ks. mm. Beardslee & Podorefsky 1988; Beardslee ym.1997). Tutkimustulosten mukaan esimerkiksi vanhemman syöpäsairaudella ja aivovammalla on todettu olevan selkeä yhteys lasten psykiatrisen erikoissairaanhoidon käytön lisääntymiseen (Niemelä ym. 2012; Niemelä ym. 2014) ja masentuneiden vanhempien lapsilla on todistustusti korkeampi riski sairastua psykiatrisiin häiriöihin (Beardlee ym.1998; Hammen & Brennan 2003; Weissmann ym. 2006).

Lp-työmenetelmien kehittämistyö perustuu myös menetelmien kehittäjien pitkäaikaiseen kokemukseen työskentelystä sekä perheiden että erilaisten vertaisryhmien parissa (Kasvuntuki 2017a). Vaikka vanhemman elämään kohdistuvat paineet, kuten sairaus ei aina automaattisesti johda vanhemmuuden vaikeuksiin, on tietoisuus sairauden kuormittavasta vaikutuksesta kaikkien perheenjäsenten elämään tärkeä. Vanhemman sairaudesta johtuvat paineet muuttavat perhedynamiikkaa vaikuttamalla perheen sisäiseen vuorovaikutukseen, etäännyttämällä perheenjäseniä toisistaan sekä lamaannuttamalla perheen toimintaa ja ongelmaratkaisukykyä. Lasten kokemusten mukaan perheen sisäisen vuorovaikutuksen muutokset lisäävät väärinymmärryksiä perheessä, lapsen kokemaa huolta ja kohtuutonta vastuuta sekä niukentavat heidän mahdollisuuksiaan osallistua ikätasoiseen tekemiseen. (Kaakinen ym. 2009, 121.) Tilanne vaikuttaa myös perheen ulkopuoliseen toimintaan ja ihmissuhteisiin. (Kasvuntuki 2017a).

Lp-työmenetelmien kehittämistyön taustalla ovat kokemukset siitä, ettei aikuisten palveluissa oteta huomioon tai tueta lasta, vaikka aikuisen sairauden on todettu vaikuttavan negatiivisesti lapsen hyvinvointiin. Toisaalta aikuisten palveluissa on kokemusten mukaan ollut pulaa työmenetelmistä, joiden avulla työntekijät olisivat voineet ottaa puheeksi vanhemman sairauden ja sen vaikutukset lapseen vanhempaa syyllistämättä ja työskentelysuhdetta vaarantamatta. (Kaakinen ym. 2009, 116.)

Lp-työmenetelmät perustuvat myös näkemykseen siitä, että lapsi on biopsykososiaalinen kokonaisuus, jonka kehityksessä nähdään kaikella olevan vaikutusta kaikkeen. Lapsen kehityksen nähdään tapahtuvan aina myös sosiaalisessa kontekstissa (ns. transactional bio-psycho-social model) eli käytännössä lapsen kehityksen nähdään tapahtuvan arjessa vuorovaikutuksessa kehitysympäristöissä (kuvio 1: koti, päivähoito, koulu, harrastukset) olevien ihmisten kanssa. (Kasvuntuki 2017a; Kasvuntuki 2017b.)

Kuvio 1. Lapsen kehitysympäristöt (Solantaus ym. 2002)

Lp-työn ensisijaiset tavoitteet ovat perheen sisäisen vuorovaikutuksen ja vanhemmuuden vahvistuminen sekä perheen keskinäisen ymmärryksen lisääntyminen ilman syyllisyyden ja häpeän kokemusten lisääntymistä. Lp-työmenetelmien tavoitteena on, että lapsen arki olisi mahdollisimman normaalia ja toimivaa, vaikka perheessä olisi haastava elämäntilanne. Keskeisessä asemassa nähdään myös olevan lapsen psykososiaalista kehitystä suojaavat tekijät ja se, että lapsen kehitysympäristöt tukevat omalta osaltaan hänen pärjäämistään. Pärjäävyyttä ei siis nähdä yksilön ominaisuutena, vaan se syntyy yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksessa. (Solantaus & Niemelä 2016, 24.) Oleellisena nähdään se, että vanhemmilla, lapsilla ja työntekijöillä on riskitiedon lisäksi tietoa vanhemmuutta ja lasta suojaavista tekijöistä (taulukko 2.) ja käytännön taitoja niiden vahvistamiseksi perheen haastavasta tilanteesta huolimatta (Kaakinen ym. 2009, 122).

Taulukko 2. Lasta ja vanhemmuutta suojaavat tekijät (Kaakinen ym. 2009, 122–124)

<p style="text-align: center;">LASTA SUOJAAVAT TEKIJÄT:</p>	<p style="text-align: center;">VANHEMMUUTTA SUOJAAVAT TEKIJÄT:</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Toimiva arki • Suhde vanhempiin ja tärkeisiin aikuisiin sekä sisaruksiin ja ikätovereihin • Mahdollisuus ikätasoiseen toimintaan ja tunne kuulumisesta omaan ryhmään esim. päiväkodissa, luokassa • Ikään sopiva ymmärrys vanhemman ja perheen arjesta ja myös päivähoidon ja koulun arjesta • Lapsi tietää, että hänelle tärkeät aikuiset pitävät yhtä ja tietävät lapsen arkeen vaikuttavista asioista • Lapsen reaktiotapoja ymmärrettään ja niitä pidetään valideina • Ilon ja onnistumisen kokemukset 	<ul style="list-style-type: none"> • Syyllisyyden ja häpeän purkaminen • Vanhemman oman tarinan jäsentäminen: miten ymmärrän elämäntilannettani • Vanhemmuuden ja lasten puheeksi ottaminen • Tieto mahdollisuuksista vahvistaa lasta suojaavia tekijöitä • Ymmärryksen lisääntyminen vanhempien kesken ja jaetun vanhemmuuden vahvistuminen • Mahdollisuudet jakaa omaa kokemustaan itsestä ja näkemystään lapsistaan perheen, verkoston ja vertaisryhmän kanssa • Mahdollisuus saada ymmärrystä ja tukea omalta läheis- ja viranomaisverkostolta • Tulevaisuusnäkökulma: mitä voin tehdä nyt, mihin varautua tulevaisuudessa • Vanhemman ongelmaan kytkeytyvien paineiden lievittäminen

Lp-työmenetelmien käyttö ja kehittäminen perustuu määriteltyihin peruseriaatteisiin (taulukko 3.), jotka ovat peräisin Beardleen perheinterventiosta.

Taulukko 3. Lp-työstä tiivistetysti (kuvio koottu Mielenterveystalo 2020a)

<p>LP-työ pohjautuu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ymmärrykseen erilaisten elämäntilanteiden merkityksestä perheelle ja lapselle • ymmärrykseen arkisen vuorovaikutuksen ja toiminnan merkityksestä lapselle kaikissa kehitysympäristöissä. • tietoon lapsen suotuisan kehityksen mahdollisuuksista elämän nivelkohdissa ja haasteellisissa tilanteissa • tietoon pärjäävyydestä jatkuvana vuorovaikutuksellisenä prosessina, johon osallistuu lapsen ja perheen koko ekologinen ympäristö palveluineen • ymmärrykseen vahvuuksista ja haavoittuvuuksista sosiaalisina prosesseina, joihin voidaan vaikuttaa
<p>LP-työn kantavia periaatteita ovat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vanhempien ja muiden kasvattajien oma toimijuus ja yhteistyö • vanhempien ja lasten yhteinen ymmärrys ja ongelmanratkaisu • palvelujen arvostava asenne ja tasavertaisuuteen perustuva yhteistyö perheenjäsenten kanssa • palvelujen kehittäminen toteuttamaan lapsen suotuisaa kehitystä tukevaa toimintaa

Lp -työssä vanhempi nähdään toimijana, joka voi omalla toiminnallaan tukea lapsen suotuisaa kehitystä ja joka määrittelee, miten työskentelyprosessia viedään eteenpäin. Työntekijän tehtävänä on ylläpitää toivoa perheessä ja omalta osaltaan auttaa vanhempaa auttamaan lastaan, itseään ja näin koko perhettä. Työskentelyn dialogissa vanhemmat ja työntekijä pyrkivät yhteisen ymmärryksen rakentumiseen. Vanhempi toimii keskustelussa oman lapsensa asiantuntijana ja työntekijä tarjoaa perheen käyttöön oma ammatillinen tieto taitonsa ja kokemuksensa. Työskentelyllä pyritään löytämään konkreettisia keinoja lapsen arjen vahvuuksien ja haavoittuvuuksien tukemiseksi, perheen paineiden helpottumiseen ja tulevaisuuden uskon lisääntymiseen. (Solantaus & Niemelä 2016, 26; Kaakinen ym. 2009, 117.)

3.2 Työmenetelmien kuvaus

Lp-perheinterventio

Lp-perheinterventio on työmenetelmä toimintaympäristöihin, joissa työskennellään vanhempien kanssa, joilla on mielenterveydenhäiriö. Työskentelyyn kuuluu 6–8 tapaamista, jotka sisältävät vanhempien ja lasten tapaamisia sekä yhteisen perheistunnon. Työmenetelmään kuuluu myös seurantatapaaminen ja tarvittaessa myös seurantakäynnit, joiden tarkoituksena on seurata perheen tilannetta ja käydä läpi perheen kokemusta menetelmästä sekä kerrata siinä käsiteltyjä aiheita. Lp-perheinterventio vaatii useiden tapaamiskertojen vuoksi huomattavasti enemmän resursseja kuin Lp-keskustelu ja sen käyttö keskittyykin erityispalveluihin. Lp-perheintervention indikaationa on ennaltaehkäistä vanhemman ongelman ja siitä johtuvien haittavaikutuksien siirtyminen lapseen. (Kasvuntuki 2017 b.)

Lp-keskustelu

Lp-keskustelu on kehitetty koko palvelusysteemiin levitettäväksi matalan kynnyksen työmenetelmäksi, joka auttaa vanhempia tukemaan lapsiaan ja vahvistaa lasta suojaavia tekijöitä perheessä (Kasvuntuki 2017a). Menetelmää on käytetty mielenterveyshäiriöistä kärsivien vanhempien kanssa ja sen lisäksi tilanteissa, joissa vanhemmuuteen kohdistuu syystä tai toisesta paineita, joiden syinä saattavat olla esimerkiksi somaattinen sairaus tai työttömyys. (ks. mm. Niemelä ym. 2010).

Tällä hetkellä Lp-keskustelu on laajalti käytössä lasten eri kehitysympäristöissä, kuten varhaiskasvatuksessa ja koulussa sekä monessa muussa perus- tai erityispalveluissa palveluissa, joita perhe tai perheenjäsen käyttää. Lapsen kasvuympäristöissä Lp-keskustelun päämääränä on toisen asiantuntijuutta kunnioittava yhteistyö vanhempien ja varhaiskasvatuksen tai koulun työntekijöiden kesken. Lp-keskustelussa vanhemmat ja varhaiskasvattaja tai opettaja rakentavat yhteistä ymmärrystä lapsesta ja hänen elämäntilanteestaan ja luovat näin ymmärrykseen pohjautuvaa suhdetta lapsen kanssa. Muissa perus- tai erityispalvelujen piirissä työskentelyn lähtökohtana ovat ne asiat, joiden vuoksi perheenjäsenet ovat ohjautuneet palvelujen piiriin. Lasten palveluissa Lp-keskustelu syventää ym-

määrystä lapsen ja perheen arkipäivästä, tukee vanhempia ja rakentaa toiminnallista verkostoa lapsen ja perheen ympärille. Aikuispalveluissa lapset ja vanhemmuus tuodaan keskustelun kautta osaksi vanhemman hoitoprosessia. (Mieli 2020c.) Lp-keskustelu työmenetelmäkoulutuksen pituus on joko 12 tai 18 tuntia työntekijän koulutustausta ja työtehtävästä riippuen. Koulutukseen hakeutuminen edellyttää alan sosiaalialan -, terveydenhuollon -, vankeinhoidon -, kasvatustai kirkon alan perustutkintoa tai muuta soveltuvaa koulutusta. (Mieli 2020b.)

Lp-keskustelu koostuu 1–2 tapaamisesta työntekijän ja vanhempien välillä lapsen ja perheen tilanteen mukaan. Lasten osallistuminen keskusteluun arvioidaan tilannekohtaisesti. Lp-keskustelu ei ole kriisivaiheen työmenetelmä, vaan sitä suositellaan käytettäväksi sen jälkeen kun esimerkiksi vanhemman yllättävästä vakavasta sairastumisesta tai avioerosta johtuva akuutti kriisivaihe on ohi. (Kasvuntuki 2017a.) Lp-keskustelu on strukturoitu työmenetelmä, jossa työntekijä käyttää toimintaympäristönsä palveluun tarkoitettua lapsen ikätason mukaista lokikirjaa. Keskusteltu etenee lokikirjan teemojen ja kysymysten mukaan. Lokikirja antaa keskustelulle rakenteen ja sen käyttäminen varmistaa, että kaikki olennaiset asiat tulevat käsiteltyä. Lp-keskustelussa käytettävät eri toimintaympäristöön laaditut lokikirjat on julkaistu netissä Mieli ry:n internet-sivuilla (Mieli 2020 c) ja ne ovat näin kaikkien saatavilla. Vanhempia ohjataan tutustumaan toimintaympäristöä vastaavaan lokikirjaan ennen tapaamista ja keskustelemaan sen aiheista myös lasten kanssa. (Kasvuntuki 2017a.) Esimerkiksi palveluihin tarkoitettussa loki-kirjassa (Mieli 2020d) leikki-ikäisen teemat on jaoteltu ikätason mukaan kolmeen osioon: 1. Lapsi kotona, 2. lapsi varhaiskasvatuksessa tai kerhossa ja muiden lasten kanssa sekä 3. vanhemmuus ja kodinhoito. *Lapset puheeksi-menetelmä vastaanottopalveluissa – psykososiaalista tukea lapsiperheille ja haavoittuville*-hankkeessa turvapaikanhakijaperheille ja alaikäisille turvapaikanhakijanuorille on kehitetty omat ”Lp-vokkilokit”, joita ei ole vielä pilotointi vaiheessa julkaistu Mieli ry:n internetsivustolla. Turvapaikanhakijaperheiden kanssa tehtävään laadittu ”vokkiloki perheille” vastaa rakenteeltaan, aihealueiltaan ja kysymyksiltä pitkälti Lp palvelujen lokikirjaa (ks. edellä) kohderyhmän kanssa työskentelyä käsittelevää orientaatio-osuutta lukuun ottamatta.

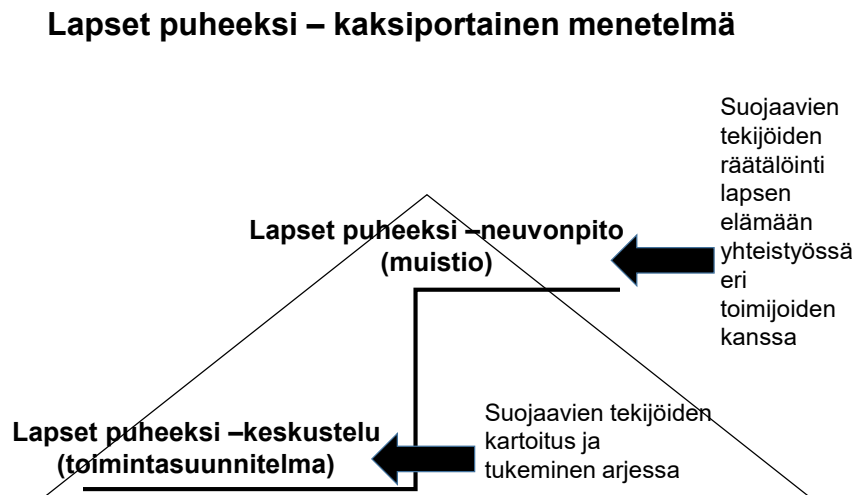
Lp-keskustelu tapahtuu käytännössä niin, että siinä vanhemmat ja työntekijä käyvät yhdessä läpi lapsen elämäntilannetta hänen eri kasvuympäristöissään. Keskustelussa vanhemmille annetaan tietoa lasta ja vanhemmuutta suojaavista tekijöistä ja käydään läpi

vanhempien ilot ja huolet lapsista sekä autetaan vanhempaa tunnistamaan lapsen ja perheen vahvuudet ja haavoittuvuudet. (Kasvuntuki 2017a.) Lp-keskustelussa vahvuuksilla tarkoitetaan niitä asioita lapsen arjessa, jotka sujuvat tavanomaisesti. Haavoittuvuuksia ovat sen sijaan ne asiat lapsen arjessa, joista vanhemmalla on ollut huolta tai jotka ovat vanhempien mielestä ongelmia. (Mielenterveystalo 2020b.) Yhteinen keskustelu mahdollistaa pohdinnan ja yhteisen suunnitelman tekemisen siitä, miten vanhemmat ja työntekijä omassa toimintaympäristössään voivat tukea lasta haavoittuvuuksissa ja panostaa vahvuuksiin ja suojaaviin tekijöihin. Yhteisesti sovitut tuen keinot eli ne säännölliset tehtävät, joita lapsen kasvuympäristöjen aikuiset voivat tehdä lapsen toimivan arjen tueksi, kirjataan työntekijälle ja vanhemmalle dokumentiksi jäävään toimintasuunnitelmaan. Jos perheessä on kuormittavia tekijöitä, työntekijä kertoo, että perheen tilanteesta puhuminen lapselle hänen ikätasonsa huomioiden on tärkeää ja se nähdään lasta suojaavana tekijänä perheen tilanteessa. Vanhemmilta kysytään myös, että ovatko he hakeneet ja saaneet apua. Keskustelussa vanhemman kanssa saadaan yhteinen ymmärrys siitä, mitä syitä lapsen mahdollisen oireilun taustalla saattaa olla ja miten lasta voi tukea vanhemman oireillessa. (Kasvuntuki 2017a.)

Kaksiportainen Lp-keskustelu työmenetelmä koostuu Lp-keskustelusta ja tarvittaessa järjestettävästä Lp-neuvonpidosta (kuvio 2.). Jos lapsi ja vanhempi tarvitsevat enemmän tukea kuin mitä Lp-keskustelun kautta on ollut mahdollista saada, voidaan järjestää Lp-neuvonpito. Lp-neuvonpidon tavoitteena on aktivoida lapsen sosiaaliset verkostot ja muita ulkopuolisia toimijoita tilanteessa, jossa toimiva arki edellyttää vahvempaa tai monialaisempaa tukea. Lp-neuvonpidot toteutetaan vanhempien nimeämän läheis- ja monialaisen työntekijäverkoston kanssa. Lp-neuvonpidossa ovat mukana ne henkilöt, jotka konkreettisesti pystyvät toimimaan seuraavien lähiviikkojen aikana lapsen ja perheen arjen edistämiseksi. Lp-neuvonpidossa tehdään hyvin yksityiskohtainen työnjako ja laaditaan muistio työskentelyn tavoitteista ja niistä toimenpiteistä, mitä kukin osallistuja tekee lapsen toimivan arjen edistämiseksi. Jokainen osallistuja saa muistion kokoontumisen päätteeksi. Lp-neuvonpidon tavoitteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan jatkotapaamisissa, joiden ajankohdat on kirjattuna Lp-neuvonpidon muistioon. Tämän toiminnallisen verkostotyön periaatteina ovat huomion kiinnittäminen voimavaroihin, sitoutuminen, tavoitteellisuus, konkreettiset teot ja arviointi. Toimintamalli johtaa prosessiin, jossa tiivistä yhteistyötä tekevä ryhmä oppii, mitkä asiat toimivat lapsen arjessa ja tukea lapsen

arkeen räätälöidään näiden yhteisten havaintojen pohjalta. (Solantaus & Niemelä 2016, 28–29.)

Kuvio 2. Kaksiportainen Lapset Puheeksi-keskustelu työmenetelmä (kuviota koottu lähteestä Solantaus & Niemelä 2016, 25–26)

3.3 Työmenetelmiä koskeva tutkimus

Lp-perheinterventio on hyväksytty USA:n SAMSHAn (Substance Abuse and Mental Health Service Prevention Administration) näyttöön perustuvien interventioiden rekisteriin (National Registry of Evidence Based Programs and Practices) ja menetelmän vaikutuksista on enemmän tutkittua tietoa kuin Lp-keskustelu työmenetelmästä (Kasvuntuki 2017b). Pelkästään Lp-keskustelua koskevaa tutkimusta on tehty melko vähän, joten esittelen tässä kappaleessa oman tutkimuksen kannalta olennaisimmat Lp-perheinterventiota ja Lp-keskustelu työmenetelmiä koskevia kansainvälisiä ja kansallisia tutkimuksia. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa asiakaslähtöistä tietoa Lp-keskustelu työmenetelmästä, joten olen valinnut mukaan vanhempia ja lasta koskevat tutkimukset ja rajannut pois työntekijälähtöiset tutkimukset eli ne tutkimukset, joissa aineisto on kerätty työntekijöiltä.

Kansainväliset Lp-perheinterventiota ja Lp-keskustelua koskevat tutkimukset

Beardslee on tutkimusryhmänsä kanssa tutkinut *Lp-perheintervention* vaikuttavuutta RCT-asetelmalla (satunnaistettu kontrolloitu tutkimus) USA:ssa (Beardslee ym. 1997; Beardslee ym. 2003; Beardslee ym. 2007). Tutkimuksissa Lp-perheinterventio menetelmää verrattiin luentomuotoiseen interventioon. Tutkimuksiin osallistui 105 perhettä, joiden toinen vanhempi oli masentunut ja joissa oli 8–15-vuotias lapsi. Interventioiden vaikuttavuutta lapsen ja vanhempien psyykkisiin oireisiin ja toimintakykyyn, vanhemman käytökseen sekä vanhemman ja lapsen välisiin asenteisiin ja kommunikaatioon mitattiin standardoiduin kyselylomakkein (Youth Self-Report, Family Relationship Inventory), toimintakykymittarein (GAS) ja puolistrukturoiduin haastatteluin (mm. Kiddies-SADS, Semistructured Interview about the Intervention). Tutkimustulosten mukaan Lp-perheinterventiolla on todettu olevan kohtalaista vaikutusnäyttöä suotuisista muutoksista mielialahäiriöstä kärsivän vanhemman ja hänen puolisonsa sekä heidän lastensa osalta. Lp-perheinterventiolla oli positiivisia vaikutuksia perheen ihmissuhteisiin, vanhempien käytökseen, vanhempien ja lasten väliseen kommunikaatioon ja heidän asenteisiinsa suhteessa lapsiin. Tutkimustulosten mukaan myös lasten oireilu väheni ja lasten ymmärrys vanhemman mielialahäiriöstä lisääntyi Lp-perheintervention vaikutuksesta.

Ruotsissa (Pihkala, Sandlund & Cederström, 2011) on tutkittu millaisia kokemuksia vanhemmilla ja lapsilla on *Lp-perheinterventiosta* perheissä, joissa vanhemmalla on diagnosoitu mielenterveysongelma. Laadullisen vertaisarvioidun tutkimuksen haastatteluihin osallistui yhdeksän perhettä. Tutkimustulosten mukaan lapset kokivat, että Lp-perheintervention osallistumisen myötä vanhempien sairautta koskeva tieto ja avoimuus lisääntyivät ja sillä oli ollut heidän huoliaan helpottava vaikutus. USA:ssa ja Ruotsissa toteutettujen tutkimusten lisäksi *Lp-perheinterventiota* tutkitaan parhaillaan RCT-asetelmalla ainakin Chilessä (de Angel, Prieto, Galdstone, Beardslee & Irrázaval, 2016).

Molempia Lp-työmenetelmiä koskevaa tutkimusta on parhaillaan käynnissä kansainvälisiä tutkimuksia muun muassa Australiassa ja Kreikassa, mutta niistä ei ole vielä julkaistu artikkeleja tieteellisissä lehdissä. Australiassa (Tchernegovski ym. 2015) *Lp-keskustelu työmenetelmän* vaikutuksia arvioidaan lapsen hyvinvointiin sekä lapsen ja vanhemman välisiin suhteisiin, kun vanhempi kärsii mielenterveyshäiriöstä. Laadullisen tutkimuksen

keinoin ja RCT-asetelmassa toteutettuun tutkimukseen osallistuu 250 perhettä. Tutkimuksen alustavien tulosten mukaan Lp-keskustelusta on ollut hyötyjä muun muassa terapeutti-asiakas-suhteessa sekä vanhempien elämänlaadussa ja psyykkisessä hyvinvoinnissa.

Kreikassa (Giannakopoulos, Tzavara & Kolaitis, 2015) toteutetussa tutkimuksessa tutkitaan RCT-asetelmalla *Lp-keskustelun ja Lp-perheintervention* vaikutuksia lapsen masennus- ja ahdistuneisuusoireisiin, elämänlaatuun sekä koettuun sosiaaliseen tukeen kun vanhemmalla on masennusdiagnoosi. Tutkimukseen osallistui 62 masennusdiagnoosin saanutta vanhempaa, jolla oli 8–16-vuotias lapsi. Menetelmien vertaamiseksi vanhemmilta ja lapsilta kerättiin muun muassa masennus- ja ahdistuneisuusoireita, elämänlaatua sekä koettua sosiaalisesta tukea koskevaa tietoa standardoiduin kyselylomakkein (mm. Beck Depression Inventory, Vaikeudet ja vahvuudet-lomake, Kidscreen–27). Tutkimuksesta julkaistavaksi hyväksytty artikkeli viittaa Lp-keskustelulla saavutettaviin etuihin. Sen mukaan sekä Lp-keskustelu- että Lp -perheinterventioryhmissä sekä vanhempien että lasten psyykkisessä hyvinvoinnissa tapahtui suotuisia, tilastollisesti merkittäviä muutoksia.

Kansalliset Lp-perheinterventiota ja Lp-keskustelua koskevat tutkimukset

Suomessa Lp-työmenetelmiä koskeva tutkimus painottuu perheisiin, joiden vanhemmalla on mielenterveysongelmia. Työmenetelmien käyttö on viime vuosien aikana levinnyt mielenterveyspalveluista myös laajasti muihin sosiaali- ja terveydenhuollon sekä lapsille ja perheille suunnattuihin palveluihin ja sen myötä Lp-työmenetelmiä koskevaa tutkimusta on tehty myös muun muassa somatiikan puolella. (Solantaus & Niemelä 2016, 22.) Tällä hetkellä Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirissä tehdään kvasikokeellisesta ekologisesta väestötutkimusta, jossa *Lp-keskustelun ja Lp-neuvonpidon* vaikutuksia arvioidaan 30 kunnan lasten ja perheiden hyvinvointiin. Työmenetelmä on siellä käytössä koko maakunnan alueella kaikissa päiväkodeissa ja kouluissa universaalina menetelmänä sekä sosiaali- ja terveyspalveluissa. Tutkimuksessa vuoden 2014 rekisteritietoja verrataan vuosina 2015–2018 kerättyihin 0–17-vuotiaita lasten ja nuorten lastensuojeluilmoitusten ja sijoitusten määrään sekä erikoissairaanhoidon psykiatrian läheteitä ja kouluterveyskyselyjä koskeviin tietoihin. (Kasvuntuki 2017a.) Myös tutkimusta siitä, onko *Lp-keskustelun* käyttöönotolla vaikutusta lastensuojelun palveluihin ohjautumiseen, on käynnissä

(Niemelä ym. 2019). Tutkimuksessa kolmen Raahen seudun kunnan lastensuojelupalveluihin ohjautuneiden määrää verrattiin ajalta ennen Lp-keskustelun koko palvelujärjestelmän kattavaa käyttöön ottoa (2009–2013) aikaan, kun menetelmää oli ollut laajasti käytössä (2013–2016). Tutkimuksen ensimmäisten tulosten mukaan lastensuojelupalvelujen ohjautuksissa on nähtävissä tuntuva laskua. Lp-keskustelu työmenetelmä laajalla käyttöönotolla näyttäisi tutkimuksen mukaan olevan kuntien lastensuojelun palvelujen tarvetta vähentävä vaikutus.

Lp-keskustelun ja *Lp-perheintervention* vaikutuksia on tutkittu myös syöpää sairastavan vanhemman psykiatrisiin oireisiin (Niemelä, 2012). Tutkimukseen osallistui 14 syöpää sairastavaa vanhempaa. Tutkimuksessa vanhempien psykiatrisia oireita mitattiin standardoidulla mittarilla (SCL-90-instrumentti) ennen Lp -keskusteltua ja neljä kuukautta sen jälkeen. Tutkimuksen mukaan molemmilla menetelmillä on vaikutusta vanhempien psykiatrisiin oireisiin ja oireiden todettiin laskeneen neljän kuukauden seurannassa normaali-ikäestön tasolle.

Punavuoren ym. (2013) ja Solantaus ym. (2009) ovat vanhempien psykiatrisiin häiriöihin liittyvissä tutkimuksissaan vertailleet muun muassa Lp-perheinterventio- ja Lp-keskustelu työmenetelmien välisiä eroja. Punavuoren ym. (2013) satunnaistetussa kenttätutkimuksessa tutkittiin *Lp-keskustelun* ja *Lp-perheintervention* vaikuttavuutta perheen 8–16-vuotiaiden lasten tunne-elämään, attribuutiotyylisiin eli ajattelumalleihin sekä käyttäytymiseen. Tutkimukseen osallistui 109 perhettä, joiden vanhempi on aikuispsykiatrialla hoidossa masennuksen vuoksi. Tutkimuksessa menetelmien vaikutuksia 145 lapsen attribuutiotyylisiin ja tunne-elämän oireisiin mitattiin standardoiduilla mittareilla (SDQ, CDI) 1,5 vuoden ajalla. Tutkimuksen tulosten mukaan ainoastaan Lp -keskustelulla oli myönteinen muutos lasten attribuutiotyylisiin. Tämän lisäksi attribuutiotyylillä todettiin olevan välittävä vaikutus myös lasten depressio-oireisiin sekä osittainen välittävä vaikutus lapsen emotionaalisiin oireisiin.

Solantaus ym. (2009) tutkimuksessa arvioitiin *Lp-keskustelun* ja *Lp-perheintervention* vaikutusta 149 lapsen psyykkiseen vointiin ja ahdistukseen perheissä, joissa vähintään toisella vanhemmalla oli mielialahäiriödiagnoosi. Tutkimuksessa menetelmien vaikutuksia 8–16-vuotiaiden lasten psyykkiseen vointiin ja ahdistukseen mitattiin standardoiduilla mittareilla (SDQ, SCARED) 1,5 vuoden ajalla. Lp-perheinterventio on tutkimusten mu-

kaan tehokkaampi työmenetelmä lapsen välittömien tunne-elämän ongelmien helpottamiseen Lp-keskustelun vaikutusten näkyessä vasta myöhemmässä seurannassa. Tutkimustulosten mukaan molemmilla työmenetelmillä todettiin olevan kohtalaista vaikutusta lasten tunne-elämän ongelmien ja ahdistuneisuuden vähenemiseen ja prososiaalisen käyttäytymisen lisääntymiseen.

Lp-työmenetelmiin liittyvä tutkimus on tähän mennessä painottunut kvantitatiiviseen tutkimukseen, joissa menetelmien vaikuttavuutta on mitattu erilaisin standartoiduin mittarein. Sen sijaan kohderyhmien kokemuksia Lp-työmenetelmistä on tutkittu melko vähän. Yhtenä poikkeuksena on Solataus ym. (2009) tekemä tutkimus. Sen aineistona on käytetty tämän tutkimuksen tavoin vanhempien kokemuksiin pohjautuvaa tietoa ja se toimii näin hyvänä vertailukohtana omille tutkimustuloksilleni. Solantauksen ym. tutkimuksessa tutkittiin, millaisia kokemuksia vanhemmilla on *Lp-perheinterventiosta* ja *Lp-keskustelusta* sekä millaisia kokemuksia heidän 8–17-vuotiailla lapsilla on Lp-perheinterventiosta perheissä, joissa vähintään toisella vanhemmalla on mielialahäiriödiagnosi. Tutkimuksen aineisto kerättiin kyselylomakkeella ja se koostuu 90 vanhemman ja 43 lapsen vastauksista.

Tutkimustulosten mukaan yli puolet lapsista koki, että Lp-perheintervention myötä vanhemmat ymmärsivät heitä aiempaa paremmin ja kommunikointi vanhempien kanssa oli työskentelyjen jälkeen ollut helpompaa. Suurin osa lapsista koki, että he olivat voineet tapaamisissa sanoa ääneen haluamansa asiat ja suosittelisivat Lp-perheinterventioon osallistumista myös muille lapsille. Tutkimustulosten mukaan vanhemmat kokivat hyötynensä monin tavoin Lp-perheinterventiosta. Vanhemmat kokivat, että Lp-perheinterventiolla oli positiivinen vaikutus heidän hyvinvointiinsa ja vanhemmuuteensa sekä kokivat, että työskentelyn myötä heidän luottamus omaan ja perheen tulevaisuuteen kasvoi. Lisäksi luottamus omaan vanhemmuuteen sekä vanhempien ymmärrys itseään ja lastaan kohtaan lisääntyivät Lp-perheintervention myötä. Molemmilla Lp-työmenetelmällä oli vanhempien kokemuksen mukaan positiivisia vaikutuksia heidän elämäänsä. Vanhemmat kokivat saaneensa työskentelystä tukea lastenkasvatukseen. Tutkimustulosten mukaan vanhempien usko lastensa tulevaisuuteen lisääntyi sekä lasta koskevat huolet ja vanhempien kokema syyllisyys vähenivät. Lp-työmenetelmillä ei myöskään todettu olevan vanhempien ahdistusta, masennusta tai stigman kokemusta lisäävää vaikutusta. Kokonaisu-

nessaan vanhempien kokemukset molemmista Lp-työmenetelmistä olivat tutkimustulosten mukaan myönteisiä, mutta vanhempien arvio Lp-perheintervention hyödyistä oli positiivisempi kuin Lp-keskustelusta. Menetelmän kehittäjät ovat tutkimuksen pohjalta päättelleet, että Lp-keskustelu lisää todennäköisesti vahvemmin vanhempien omaa toimijuutta, kun taas Lp-perheinterventio toimii enemmän terapeuttisena prosessina.

Oman tutkimuksen asemointia Lp-työmenetelmien tutkimuksen kentässä

Lp-keskustelu työmenetelmään liittyvää asiakaskokemuksiin perustuvaa tutkimusta on tehty vähän. Asiakaskokemukseen pohjautuvaa tietoa työmenetelmän vaikutuksista kaivataan lisää ja haluan omalla tutkimuksellani vastata tähän tarpeeseen. Aiemmat tutkimukset on tehty pääosin perheistä, joissa vanhemmalla on mielialahäiriö. Tutkimukseni tuottaa tietoa uudesta kohderyhmästä eli turvapaikanhakijaperheistä. Lp-keskustelun vaikutuksia on aiemmassa tutkimuksessa tarkasteltu vanhempien ja lasten psyykkiseen vointiin ja lasten käyttäytymiseen liittyvien mitattavien muutosten näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa työmenetelmän vaikutuksia ja toimivuutta arvioidaan turvapaikanhakijavanhempien kokemusten pohjalta.

Lasten ja vanhempien haastattelut olisivat antaneet tutkimukselleni monipuolisemman ja laajemman näkökulman, mutta päädyin itselleni määrittelemistäni aikataulullisista syistä keräämään tutkimusaineistoni ainoastaan turvapaikanhakijavanhempia haastatteleamalla. Toiveenani oli, että turvapaikanhakijavanhempien haastatteluissa tulisi esiin koko perheen ja myös lasten kokemukset menetelmän toimivuudesta ja sen mahdollisista vaikutuksista heidän arkeensa.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Käsittelen tässä luvussa tutkielmani toteutusta esittelemällä sen metodologisen viitekehksen, tutkimustehtävän ja tutkimuskysymykset. Kerron myös aineistostani, sen keräämisestä ja analyysistä sekä käyn läpi tutkielmani eettisyyttä.

4.1 Tutkimuksen metodologinen viitekehys ja tutkimustehtävä tehtävä

Laadullisen tutkimuksen kohteena on usein sosiaalinen ja yksiköllisesti koettu todellisuus (Tuomi & Sarajärvi 2018, 70). Laadullisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita niistä elämään liittyvistä ainutlaatuisista asioista, joita ei voida mitata määrällisesti. Laadullisessa tutkimuksessa kuvataan todellista elämää ja sen pyrkimyksenä on löytää tai paljastaa siitä uusia tosiasioita. (Hirsjärvi ym. 2009, 161.) Olen tutkimuksessani kiinnostunut turvapaikanhakijavanhempien ainutlaatuisista kokemuksista ja heidän Lp-keskustelu työmenetelmälle antamistaan merkityksistä ja laadullinen tutkimus on hyvä metodi tutkimustehtävän saavuttamiseksi, koska se antaa minulle tutkijana mahdollisuuden vanhempien kokemuksen ymmärtämiseen. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.)

Tutkimukseni kohteena ovat turvapaikanhakijavanhempien työmenetelmää koskevat kokemukset ja tutkimusotteeni on konstruktionistinen. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan todellisuuden ja tiedon katsotaan rakentuvan sosiaalisessa ja kielellisessä vuorovaikutuksessa (Berner & Luckmann 1994, 20–30). Tutkimuksessani korostuu sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti tutkittavien kokemuksen kontekstuaalisuus, heidän lähtökohdistaan rakentuvat todellisuudet sekä tutkimusaineiston vuorovaikutuksellinen luonne. Pyrkimykseni ei ole tutkimuksessani luoda universaaleja totuuksia Lp-keskustelu työmenetelmän toimivuudesta ja vaikutuksista, vaan saada monipuolinen kuvaus siitä asiakasnäkökulmasta tarkasteltuna. (Jokinen ym. 2016, 21–22.)

Tässä tutkimuksessa on laadullisen *arviointitutkimuksen* piirteitä. Arviointitutkimuksen on tarkoitus tuottaa käyttökelpoisia tuloksia esimerkiksi jonkin palvelun kehittämistä varten (Kemppainen 2001, 23.) Tässä tutkimuksessa arvioin turvapaikanhakijavanhempien

kokemusten pohjalta sitä, onko Lapset puheeksi-keskustelu ollut heidän mielestään toimiva työmenetelmä vastaanottopalveluissa ja millaisia vaikutuksia Lp-keskustelulla voidaan aineiston perusteella katsoa olevan heidän lastensa ja perheensä elämään. Tutkimus sisältää myös *toimintatutkimuksen piirteitä*, koska tutkimuksen taustalla on tavoite muuttaa sosiaalista todellisuutta (Kuula 1999, 10). Tässä tapauksessa muutostarve liittyy Lp-keskustelu menetelmän kehittämiseen sen uuteen kontekstiin siirtämisen yhteydessä. Tutkimukseni tavoitteena on, että Lp-työmenetelmän kehittäjät ja Migrin Lp-hanke hyötyisivät tutkimuksessa syntyneestä uudesta asiakaslähtöisestä työmenetelmää koskevasta tiedosta. Tavoitteenani on, että tutkimuksessani syntynyt tieto tukisi menetelmän ja siihen liittyvien käytänteiden jatkokehittämisessä vielä paremmin vastaanottokeskuksissa asuvien turvapaikanhakijaperheiden tarpeita vastaavaksi.

Tutkimustehtävä

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa uutta asiakaslähtöistä tietoa Lp-keskustelu työmenetelmän toimivuudesta vastaanottokeskuksissa sekä siitä, millaisia vaikutuksia menetelmällä voidaan katsoa olevan turvapaikanhakijaperheiden elämään. Tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa, millaista hyötyä ja haittaa vanhemmat kokevat Lp-keskustelusta olleen heidän lastensa ja perheensä elämään sekä mihin turvapaikanhakijaperheiden tarpeisiin menetelmän voidaan katsoa vastanneen ja mihin ei. Tarkoituksena on myös selvittää, vastaako Lp-keskustelu työmenetelmän vaikutuksia koskeviin aiempaan tutkimukseen ja menetelmän taustaperiaatteisiin pohjautuviin oletuksiin ja mitkä niistä jäävät mahdollisesti toteutumatta? Tavoitteena on myös selvittää, millaisia kehittämisideoita turvapaikanhakijavanhemmilla on työmenetelmän kehittämiseksi paremmin oman kohderyhmänsä tarpeita vastaavaksi. Tutkimuksessa näihin tavoitteisiin etsitään vastauksia turvapaikanhakijaperheiden vanhempien kokemuksia kartoittamalla.

Tutkimuksessa pyrin vastaamaan seuraaviin päätutkimuskysymyksiin:

Minkälaisia kokemuksia venäjänkielisillä turvapaikanhakijavanhemmilla on Lp-keskustelu työmenetelmän toimivuudesta vastaanottopalveluissa?

Miten Lp-keskustelua voitaisiin venäjänkielisten turvapaikanhakijavanhempien näkemyksen mukaan kehittää paremmin turvapaikanhakijaperheiden tarpeita vastaavaksi?

4.2 Aineiston hankinta ja esittely

Haastateltavien rekrytointi alkoi yhteydenotollani Migrin Lp-hankkeen projektipäälliköön. Häneltä sain tiedon siitä, missä vastaanottokeskustyksiköissä työntekijöitä oli keväällä 2019 koulutettu Lp-keskustelu menetelmän osaajiksi ja mitkä yksiköt voisivat mahdollisesti edesauttaa tutkimukseni etenemistä. Lp-keskustelu työmenetelmän koulutusprosessiin kuuluu Lp-keskustelujen harjoittelu käytännössä, joten edellä mainituissa yksiköissä oli käyty Lp-keskusteluja ja haastateltavien vanhempien rekrytointikin olisi näin mahdollista. Olin sähköpostitse yhteydessä Migrin Lp-hankkeen projektipäällikön jo aiemmin kontaktoimiin vastaanottokeskustyksiköiden yhteyshenkilöihin, jotka rekrytoivat tulkin välityksellä haastatteluun vapaaehtoisia vanhempia laatimaan kutsukirjettä (ks. LIITE 1) käyttämällä.

Laadin turvapaikanhakijavanhemmille kutsukirjeen tutkimuseettiset periaatteet huomioiden (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009). Kutsukirjeessä tuli esiin tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet ja siinä korostettiin vanhempien tärkeää roolia ja osallisuutta Lp-keskustelu työmenetelmän arvioinnissa ja kehittämistyössä. Kutsukirjeessä kerrottiin, ettei tutkimuksella ja mahdollisella haastattelulla ollut mitään yhteyttä vanhempien turvapaikanhakuprosessiin. Kutsukirje sisälsi tiedon siitä, että osallistuminen haastatteluun oli vanhemmille vapaaehtoista, eikä siihen osallistumisella tai osallistumatta jättämisellä ollut vaikutusta heidän vastaanottopalveihinsa eikä mahdollisten Lp-keskustelujen jatkuvuuteen. Kutsukirjeessä tuotiin esille myös se, ettei tutkimukseen osallistuvilta vanhemmilta kerätty henkilötietoja ja heidän anonymiteettinsä taattiin myös sillä, että haastattelusta poistetaan litterointi vaiheessa kaikki sellainen tieto, josta heidät voitaisiin tunnistaa. Kutsukirjeessä oli myös maininta siitä, ettei tutkimuksessa kerrota heidän anonymiteettinsä suojaamiseksi sitä, missä vastaanottokeskuksissa haastatteluja oli käyty. Kutsukirjeessä oli tietoa siitä, että vastaanottokeskusten työntekijät tulevat keräämään haastatteluun osallistuvista muutamia yleisiä (ks. LIITE 2) esimerkiksi lasten lukumäärää ja ikää

koskevia taustatietoja, joiden perusteella kukaan osallistujista ei kuitenkaan ole tunnistettavissa. Vanhemmat saivat kutsukirjeessä tietoa haastattelujen kestosta ja käytännön toteutuksesta sekä aineiston jatkokäsittelystä, säilyttämisestä ja tuhoamisesta. Lopuksi kutsukirjeessä kerrottiin, että osallistujat saavat tiedon tutkimuksen valmistumisesta ja siitä mistä tutkimus on sitten luettavissa. Kutsukirjeessä oli mainittu tutkimuksen tekijän yhteystiedot sekä tieto siitä, että vanhempi voi halutessaan olla yhteydessä sähköpostitse tai soittamalla tutkimuksen tekijään ja hän voi halutessaan pyytää lisätietoja tutkimuksesta.

Pyrin myös tutkimuksen toteuttamiseen liittyvissä ratkaisussa huomioimaan tutkimuksen luotettavuuden niin, että rajasin tutkimuksen osallistuvat vanhemmat yhteen kieliryhmään kuuluviksi. Tein edellä mainitun rajauksen siksi, että katsoin turvapaikanhakijoiden olevan kohderyhmänä niin monikulttuurinen, että vanhempien kokemukset Lp-keskustelu työmenetelmästä olisivat kulttuurieroista johtuen olleet luultavasti hyvin erilaisia ja aineistosta olisi hyvin todennäköisesti tullut hyvin hajanainen. Tutkimuksen kohderyhmäksi valikoituivat sattumalta venäjänkieliset turvapaikanhakijavanhemmat, koska haastatteluun ensimmäisenä ilmoittautuneet vanhemmat olivat venäjänkielisiä.

Tavoitteenani oli kerätä aineisto kesän 2019 aikana, mutta ajankohta osoittautui melko haastavaksi haastateltavien rekrytointiin ja haastattelujen järjestämiseen vastaanottokeskusten työntekijöiden kesälomien vuoksi. Lopulta tutkimuksen aineiston keruu kesti neljä kuukautta toukokuun 2019 alusta elokuun 2019 loppuun. Haastatteluihin osallistuneet vanhemmat eivät ottaneet minuun yhteyttä ennen haastattelujen toteuttamista ja sain tiedon vapaaehtoisista osallistujista vastaanottokeskuksen työntekijöiltä puhelimitse tiedustelemalla. Koska vanhemmat ilmoittivat työntekijöille olevansa omasta vapaasta tahdostaan halukkaita osallistumaan tutkimukseen, katsoin, että ilmoittautumiset voitiin tulkita samalla myös suullisena suostumuksena tutkimukseen osallistumisesta.

Tutkimuksessa käyttämäni aineisto koostuu seitsemän Venäjän federaatiosta kotoisin olevan turvapaikanhakijaperheen vanhempien haastatteluista. Haastattelut käsittelivät Lp-keskusteluja, joita vanhemmat olivat käyneet työntekijän kanssa vähintään 3 kuukautta ennen haastattelua. Aikarajaus oli mielestäni perusteltu, jotta työmenetelmän vaikutusten arvioiminen olisi osallistujille mahdollista. Vastaanottokeskuksen työntekijät rekrytoivat haastatteluun vapaaehtoiset vanhemmat ja järjestivät haastatteluille rauhallisen tilan.

Haastateltavia oli yhteensä 11 henkilöä: 4 pariskuntaa ja 3 yksinhuoltaja äitiä. Haastatelluista 3 toteutettiin yksilö- ja 4 parihaastatteluina. Haastatteluun osallistuneet vanhemmat olivat iältään 28–47-vuotiaita ja heidän keskimääräinen ikänsä oli 36 vuotta. Kaikki haastatteluihin osallistuneet vanhemmat olivat käyneet Lp-keskustelun vastaanottokeskuksessa 3–12 kuukautta maahantulonsa jälkeen. Lp-keskusteluun oli osallistunut vastaanottokeskuksessa työskentelevä Lp-koulutuksen saanut tai siihen parhaillaan osallistuva työntekijä ja perheen vanhemmat tai vanhempi perherakenteen mukaan. Lp-keskustelujen kohteena oli kymmenen lasta, jotka olivat iältään 2–16-vuotiaita. Puolet lapsista oli 2–7-vuotiaita ja puolet 12–16-vuotiaita. Viidessä Lp-keskustelussa käsiteltiin yhden lapsen ja kahdessa enemmän kuin yhden lapsen asioita.

Tein kaikki aineistooni kuuluvat haastattelut itse. Kaikissa haastattelutilanteissa oli mukana sama venäjänkielen tulkki. Haastatteluja tehtiin useassa eri vastaanottokeskuksessa ja siellä kunkin yksikön yhteyshenkilön järjestämässä rauhallisessa tilassa. Haastattelujen toteuttaminen kasvotusten vastaanottokeskuksen tiloissa oli mielestäni oikea paikka ja tapa haastattelujen toteuttamiseen, koska se mahdollisti osallistuville tilaisuuden kertoa kokemuksistaan omasanaisesti heille tutussa ympäristössä (Laitinen & Uusitalo 2007, 321). Varmistin vielä haastattelujen aluksi kutsukirjeen sisällön kertaamalla, että vanhemmat ovat ymmärtäneet mistä tutkimuksessa on kysymys ja miten tutkimuksessa on huomioitu tutkimuseettiset periaatteet. Näin vanhempien suostumukset tutkimukseen osallistumisesta tulivat taltioiduiksi haastattelujen äänitallenteisiin.

Haastattelut olivat muodoltaan strukturoituja haastatteluja. Strukturoitu haastattelu etenee haastattelulomaketta apuna käyttäen siihen aiemmin määriteltyjen kysymysten mukaan (Hirsjärvi ym. 2009, 208). Teemoittelin haastattelujen keskeiset teemat tutkimuskysymysten mukaisesti Lp -keskustelu työmenetelmän toimivuutta, vaikutuksia ja kehittämistarpeita kartoittaviin osiin. Haastatteluja varten laadittu haastattelurunko (LIITE 2) oli tarkentavat kysymykset huomioiden melko laaja. Laadin haastattelurunkoon aluksi yhdestä kuuteen jokaista teemaa koskevaa avointa kysymystä ja lopuksi laadin avoimille kysymyksille tarkentavia kysymyksiä, joita ajattelin käyttää tarpeen mukaan haastattelussa. Tarkentavat kysymykset laadin vastaanottokeskuksiin Migrin Lp-hankkeessa pilotoidun Lp-vokkilokin ja johdannossa mainitsemani hankkeessa aiemmin vastaanottokeskusten työntekijöille teetettyjen kyselyjen teemojen pohjalta. Tavoitteenani oli, että aineistoni sisältäisi mahdollisimman paljon vanhempien itsensä oma-aloitteisesti kertomia

kokemuksia Lp-keskusteluista. Käytännössä kaikki haastattelut etenivät kuitenkin tarkennettujen kysymysten pohjalta ja laatimani kysymysrunko osoittautui haastatteluissa toimivaksi. Haastattelut kestivät 55–70 minuuttia ja olivat keskimäärin noin tunnin mittaisia. Litteroin aineistosta haastateltavien tulkatut vastaukset sanasta sanaan. Koska haastattelurunko oli strukturoitu ja jokaisen haastattelun kysymykset melko samoja, litteroin haastattelijan puheesta ainoastaan ne tärkeänä pitämäni kohdat, jotka poikkesivat alkupe- räisestä haastattelurungosta tai joista keskustelu jatkui laajemmaksi dialogina.

4.3 Aineiston analyysi

Analysoin tutkimukseni aineiston sisällönanalyysia hyödyntäen. Sisällönanalyysi on joustava perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää monenlaisen laadullisen tutkimuksen tekemiseen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91). Sisällönanalyysi on tekstimuotoisen aineiston analysointia, jossa aineistosta pyritään saamaan tiiviimpi ja selkeästi tutkimus- tehtävää paremmin palveleva kokonaisuus. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105.) Sisällönanalyysissä tutkimukseen liittyvää aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä sekä eroja etsien. Tämä tutkimus korostaa vanhemman yksilöllistä kokemusta ja näin ollen haastatteluissa esiin tulevat vanhempien sanoittamat kokemukset muodostavat tutkimukseni tietopohjan. Sisällönanalyysia käyttämällä sain tiivistettyä tiedon tiiviiseen ja selkeään muotoon (Pietilä 1973, 61) ja se osoittautui hyväksi analyysimenetelmäksi tässä tutkimuksessa.

Tässä tutkimuksessa analyysimenetelminä hyödynnetään aineistolähtöistä ja teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Koska aineiston keruu tapahtui tutkimuskysymysten mukaisella strukturoidulla haastattelurungolla, päädyin jäsentämään aineistoni saman jaottelun mukaisesti tutkimuskysymysteni alle (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Lähdin analysoimaan aineistoani aineistolähtöistä sisällön analyysia hyödyntäen, koska halusin korostaa tutkimukseni asiakaslähtöisyyttä. Aineistolähtöistä sisällönanalyysia hyödyntäen sain haastateltavien ainutlaatuiset kokemukset esille heti analyysin alkuvaiheessa ja niiden ohjajana jatkoin analyysin tekoa aina sen loppuun asti. Aloitin analyysin tekemisen jo haastattelutilanteissa nauhoittamalla jokaisen haastattelun jälkeen haastattelua koskevat itse-reflektiot, jossa sanoitin haastatteluvaiheessa tekemiäni havaintoja haastatteluissa esiin-

tyvistä toistuvista teemoista sekä muista mielenkiintoisina pitämistäni huomioista. Itse-reflektiot auttoivat minua hahmottamaan aineistosta keskeisesti nousevat teemat jo haastatteluvaiheessa.

Jatkoin analyysin tekemistä sanasta sanaan auki kirjoitetun anonyymien haastattelutekstin käsittelyllä. Aluksi alleviivasin eri värillä kynillä tekstistä ne kohdat, joista antoivat vastauksia tutkimuskysymyksiini (Lp-työmenetelmän hyödyt ja haasteet, työmenetelmän toimivuus ja sen kehittämistarpeet), ja pelkistin poimimani kohdat lyhyiksi ilmaisuiksi. Sen jälkeen listasin jokaisen haastattelun pelkistetyt ilmaukset omiksi listoikseen ja etsin kaikista listoista samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Yhdistin pelkistettyjä ilmaisuja alaluokiksi, alaluokkia yläluokiksi niin, että lopulta yläluokista muodostui kokoavat käsitteet. Tarkastelin analyysivaiheessa aineistolähtöisen analyysini pohjalta muodostuneita kokoavia käsitteitä myös teoriaohjaavasta näkökulmasta. Olen Lp-keskustelu menetelmän osaajana ja -kouluttajana sisäistänyt melko hyvin sen ymmärryksen ja tutkimustiedon sekä ne peruseriaatteet, mihin työmenetelmä pohjautuu, joten katson osaamisellani olevan vaikutusta myös aineistoni analyysiin. Teoriaohjaavassa analyysissä on nähtävissä aiemman tiedon analyysia ohjaava ja auttava vaikutus (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96-97). Tutkimuksessani tiedon analyysia ohjaava vaikutus näkyy siinä, että katson kokoavien käsitteiden muodostuneen myös Lp-keskustelu työmenetelmään liittyvän asiantuntijuuden pohjalta. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi antoi hyvin sisällöltään samankaltaisia vastauksia siitä, millainen kokemus tutkimukseen osallistuneilla venäjänkielisillä turvapaikanhakijavanhemmilla oli Lp-keskustelu työmenetelmän vaikutuksista, työmenetelmän toimivuudesta sekä sen kehittämistarpeista ja ne tiivistyivät asiantuntijuuteni kautta teoriaohjaavasti työmenetelmän toimivuuden ja vaikutusten kannalta oleellisiin käsitteisiin.

4.4 Tutkimuksen eettisyys

Eettisesti hyvä tutkimus edellyttää, että tutkimusta tehtäessä noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä (Hirsjärvi ym. 2009, 23). Turvapaikanhakijat ovat traumataustansa ja haastavan nykytilanteen huomioiden hyvin haavoittuva kohderyhmä (Laitinen & Uusitalo 2007, 317) ja olen pyrkinyt tutkimuksessani noudattamaan mahdollisimman tarkasti

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisemia tutkimuseettisiä periaatteita. Näitä ihmistieteellistä tutkimusta koskevia eettisiä perusperiaatteita ovat tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen ja yksityisyys ja tietosuoja. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009.)

Kiinnitin huomiota tutkimuseetiikkaan jo heti haastateltavien rekryointivaiheessa. Huomioin haastateltavien itsemääräämisoikeuden koko aineistonkeruuprosessin ajan niin, että tutkimuksen haastateltavien rekryointi perustui vapaaehtoisuuteen. Heillä oli myös mahdollisuus vetäytyä tutkimuksesta ja kieltää oman haastattelunsa käytön tutkimuksessa koko tutkimusprosessin ajan. Tutkittavia informoitiin rekryointivaiheessa kutsukirjeellä, jonka sisällön laadin tutkimuseettiset periaatteet huomioiden. Vanhemmat saivat kutsukirjeessä tutkimustani koskevat etukäteistiedot omalle kielelleen tulkattuina. Kutsukirjeessä osallistujat saivat myös tietoa siitä, miten tutkimus toteutettiin tutkimuseettisiä periaatteita noudattaen (ks. enemmän 4.2 Aineiston hankinta ja esittely).

Kävin ennen haastattelujen alkua osallistujien kanssa vielä toistamiseen läpi tutkimukseni tarkoituksen ja siinä toteutuvat tutkimuseettiset periaatteet tulkkia käyttäen. Kohderyhmän haavoittuvuuden huomioiden oli mielestäni erityisen tärkeää käydä uudelleen läpi, ettei tutkimukseen osallistumisella ollut yhteyttä tai vaikutuksia turvapaikanhakuprosessiin, vastaanottopalvelujen saatavuuteen tai Lp-keskustelujen jatkuvuuteen. Kerroin myös, ettei haastateltavien tarvitse vastata niihin kysymyksiin, jotka he kokevat vaikeiksi tai itselleen sopimattomiksi ja vastatessaan he saavat vastata kysymyksiin siinä laajuudessa kuin he itse haluavat. Minulle syntyi haastattelujen jälkeen sellainen käsitys, että haastateltavat osallistuivat haastatteluihin mielellään ja kertoivat avoimesti ja monisanaisesti Lp-keskusteluun liittyvistä kokemuksistaan.

Haavoittuvassa asemassa olevien haastateltavien kohdalla vahingoittamisen välttäminen on erityisen tärkeä tutkimuseettinen periaate (Laitinen & Uusitalo 2007, 321). Vahingoittamisen välttämällä tarkoitetaan sen varmistamista, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta tutkittaville kärsimystä. Olen omassa tutkimuksessani huomionut vahingoittamisen välttämistä koskevan tutkimusperiaatteen tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudella ja sillä, että olen pyrkinyt kohtelemaan haastateltavia kunnioittavasti niin haastattelun aikana, kuin sen jälkeenkin niin, että he kokevat tulleensa kuulluksi. Tavoitteenani oli, että haastattelutilanteissa haastateltaville välittyisi tieto ja myös tunne siitä,

että heidän kertomansa kokemukset olivat merkityksellisiä minulle ja tekemälleni tutkimukselle.

Tasoihaakseni jo lähtökohtaisesti minun ja haastateltavien välistä epätasaista valtasuhdetta (ks. enemmän 6. Johtopäätökset) kerroin haastattelun aluksi itsestäni ja siitä, että toimin vastaanottokeskuksessa ainoastaan opinnäytetyötään tekevän opiskelijan roolissa. Kerroin myös vanhemmille olevani Lp-keskustelu työmenetelmän osaaja ja -kouluttaja ja siitä, että minulla on kokemusta menetelmän käytöstä erilaisissa toimintaympäristöissä. Haastatteluissa pyrin ottamaan huomioon kohderyhmän haavoittuvuuden ja panostin erityisesti luottamuksellisen haastatteluilmapiirin luomiseen. Pyrin vapauttamaan haastattelutilanteen ilmapiiriä aloittamalla haastattelut avoimella kysymyksellä, jossa pyysin vanhempia kertomaan omin sanoin perheestään. Korostin tapaamisten alussa myös kanssattutkijuutta (Laitinen & Uusitalo 2007, 326) eli osallistujien merkittävää roolia tutkimuksen onnistumisen kannalta. Kerroin, että heidän antamansa suora palaute on tärkeää, jotta menetelmää voitaisiin arvioida ja kehittää vastaanottokeskus ympäristöön ja turvapaikanhakijaperheille soveltuvaksi. Kunnioittavasta ja avoimesta haastatteluotteesta huolimatta en voi tietää, millainen kokemus haastatteluun osallistuminen oli turvapaikanhakijavanhemmille. Osallistujat itse kertoivat osallistuvansa sekä haastatteluun, että Lp-keskusteluun mielellään, koska he kokivat perhettä koskevan keskustelun tärkeänä ja siksi, että osallistuminen toi vaihtelua vastaanottokeskuksen arkeen. Haastattelut toteutettiin yksilö- ja parihaastatteluina. Minulle jäi sellainen vaikutelma, ettei sillä osallistuiko haastatteluun yksi vai kaksi vanhempaa ollut vaikutusta haastattelujen sisältöön, koska pariskuntina osallistuneiden välinen vuorovaikutus vaikutti tasavertaiselta ja vastavuoroiselta.

Koska tutkimuksen aineisto liittyy ihmisten kokemuksiin, on tutkimuseettisesti tärkeää pitää huolta haastateltavien yksityisyyden suojasta (Tuomi & Sarajärvi 2002, 138). Haastateltavien yksityisyyden suojan huomioiminen on tutkimuksessani tarkoittanut kaikkien haastateltavien tunnistamisen mahdollistavien tietojen poistamista ja muuttamista tutkimusta kirjoitettaessa. Haastateltavien anonymiteetin säilyttämiseksi tutkimuksessani ei myöskään tule ilmi tietoa siitä, missä vastaanottokeskuksessa haastattelut on toteutettu.

Yksityisyyden suojan eettinen velvoitteeseen kuuluvat myös vaitiolo haastattelujen sisälöstä, haastatteluaineiston säilyttäminen salassa ja hävittäminen tutkimuksen valmistuttua (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009). Olen käsitellyt alkuperäistä haastatteluaineistoon kuuluvia äänitteitä ja litteroitua tekstiä huolellisesti ja kunnioittavasti. Tutkimukseni

aineisto on ollut ainoastaan minun käytössäni ja sen käyttö jatkossa on mahdollista vain mahdollista jatkotutkimustani varten. Olen tallentanut aineistoni salatulle muistitikulle, mistä tuhoan sen viimeistään vuoden 2024 lopussa. Tutkimukseen osallistujat saivat kutsukirjeessä tietoa edellä mainituista tavoista huomioida haastateltavien yksityisyyden suoja. (ks. LIITE 1)

Olen Lapset puheeksi-keskustelu menetelmäosaaja ja -kouluttaja, joten minun tulee tutkimusta tehdessäni huomioida oma positioni suhteessa työmenetelmään. Olen tekemässäni käytännön asiakastyössä todennut Lp-keskustelun toimivaksi työmenetelmäksi perheneuvolaan ja lastensuojelun sosiaalityöhön ja myös työmenetelmän käytöstä saamani välitön asiakaspalaute on ollut näissä toimintaympäristöissä positiivista. Tämän lisäksi olen kuullut eri toimintaympäristöissä työskenteleviltä Lp-koulutuksiini osallistuneilta ja Lp-kouluttajakollegoilta positiivisia kokemuksia menetelmän käytettävyydestä ja toimivuudesta. Laadullisessa tutkimuksessa edellytetään tieteellisinä kriteereinä pidettyjen objektiivisuuden, neutraaliuden ja puhtaan tiedonintressin pohtimista (Laitinen & Uusitalo 2007, 321). Tiedostin, että minulla oli tutkijana hyvin positiiviset ennako-oletukset Lp-keskustelu työmenetelmän toimivuudesta ja vaikutuksista, vaikkakin tässä tutkimuksessa työmenetelmän käyttökonteksti ja kohderyhmä olivatkin minulle täysin vieraita: vastaanottokeskuksissa asuvat venäjänkieliset turvapaikanhakijaperheet. Pysin tutkimukseni aikana suhtautumaan työmenetelmään mahdollisimman neutraalisti niin, etteivät menetelmäosaamiseni ja aikaisemmat työmenetelmään liittyvät positiiviset kokemukset vaikuttaisi etukäteisoletusten kautta tutkimukseni tuloksiin. Olen pyrkinyt tarkastelemaan Lp-keskustelu työmenetelmän toimivuutta toimintatutkimuksen mukaisesti kehittämisen näkökulmasta tuoden esiin sen käytettävyyteen ja toimivuuteen liittyviä vahvuuksien lisäksi myös niitä haasteita, joita koen menetelmän käyttöön liittyvän vastaanottokeskuksissa asuvien venäjänkielisten turvapaikanhakijaperheiden kohdalla. Sain opinnäytetyötä tehdessäni jatkuvaa palautetta omalta graduryhmältäni ja -ohjaajaltani siitä, että näkyikö oma positioni suhteessa menetelmään tekstissäni liian vahvasti ja toisaalta sain heiltä myös vahvistusta siihen, että oman kokemukseni sanoittaminen tuo lisäarvoa tutkimukselleni. Tällä tavoin pyrin varmistamaan, ettei omalla positiolla suhteessa työmenetelmään ollut merkittävää vaikutusta tutkimustuloksiini.

5 VANHEMPIEN KOKEMUKSIA LAPSET PUHEEKSI-KESKUSTELU TYÖMENETELMÄSTÄ

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni tuloksia. Olen jaotellut tutkimustulokseni kolmeen alalukuun. Ensimmäisessä ja toisessa alaluvussa kerron, millaista hyötyä venäjänkieliset turvapaikanhakijavanhemmat kokivat Lp-keskustelulla olleen sekä millaisia haasteita ja puutteita heidän näkemyksensä mukaan menetelmään liittyy. Kolmannessa alaluvussa esittelen vanhempien näkemyksiä ja arvioita menetelmän toimivuudesta sekä heidän menetelmää ja sen käytänteitä koskevia kehittämissuhteita. Vertaan tutkimustuloksia aiempiin Lp-työmenetelmiä koskeviin tutkimuksiin sekä omiin kokemuksiini menetelmän käytettävyydestä ja vaikutuksista sekä kerron, mihin turvapaikanhakijaperheiden tarpeisiin Lp-keskustelun voidaan vanhempien kokemusten pohjalta katsoa vastaavan ja mihin ei. Pohdin myös sitä, miten tutkimustulokset ovat linjassa Lp-työmenetelmien taustalla olevan ymmärryksen ja tutkimustiedon sekä peruserätyönteiden kanssa.

5.1 Työmenetelmän hyödyt vanhempien kokemusten ja näkemysten pohjalta

Tässä alaluvussa esittelen seuraavia hyötyjä, joita Lp-keskustelulla voidaan katsoa vanhempien kokemusten pohjalta olevan: Vanhemmat kokivat muun muassa saavansa Lp-keskustelusta konkreettisia neuvoja lastenkasvatukseen sekä tukea omaan vanhemmuuteensa ja jaksamiseensa. Oma toimijuus vanhempana ja vanhemmuuteen liittyvät vahvuudet ja kehittymishaasteet tulivat näkyväksi työntekijän ja vanhemman välisessä dialogissa, josta oli vanhempien kokemusten mukaan hyötyä molemmille osapuolelle. Lp-keskustelun myötä vanhempien heidän lastaan, vanhemmuuttaan, suomalaista kasvatuskulttuuria ja palvelujärjestelmää kokeva tieto ja ymmärrys lisääntyivät ja he kertoivat ohjautuneensa Lp-keskustelun kautta tarvitsemiensa palvelujen piiriin. Kaikki haastatteluihin osallistuneet vanhemmat kokivat hyötynsä Lp-keskustelusta ja he kuvaavat keskustelua positiivisena kokemuksena. Laadullisen tutkimuksen tapaan vanhempien toimijuuteen ja vanhemmuuden vahvistumiseen liittyvät luokat menevät analyysissä hieman lomittain ja päällekkäin riippuen siitä tarkastelenko asiaa ”tuen saaja” vanhemman vai ”dialogiin osallistuvan” vanhemman näkökulmasta.

Hyvältä tuntui, oli mukava keskustella lapsesta. Oli positiivinen kokemus. (H 2)

Hyvä miellyttävä ja positiivinen kokemus, koska selkeästi ymmärsin, että meistä välitetään ja että olen kokenut lämpöä. Olin tyytyväinen keskusteluun. (H 4)

Neuvoja lapsen kasvatukseen sekä tukea omaan vanhemmuuteen ja jaksamiseen

Kaikki vanhemmat kaipaavat kulttuuritausta huolimatta tukea lastenkasvatukseen (Landi & Hurmerinta 2017, 30). Aiemmat tutkimukset osoittavat, että vanhemmat ovat Lp-keskusteltujen yhteydessä saaneet tukea lapsen kasvatukseen ja kehitykseen liittyvissä asioissa (Solantaus ym. 2009; Niemelä ym. 2010). Tässäkin tutkimuksessa vanhemmat kokivat Lp-keskustelun olevan nimenomaan lasten kasvatukseen liittyvä menetelmä. Lp-keskustelu oli vanhempien mielestä jo itsessään yksi tuen muoto, joka mahdollisti heille lapsen kasvatukseen, kasvuun ja kehitykseen sekä omaan vanhemmuuteensa liittyvän tuen sekä aiheisiin liittyvän pohdinnan työntekijän kanssa.

Tällainen menetelmä auttaa vanhempia miettimään lasten kasvatusta uudelleen, mikä olisi oikea tapa kasvattaa lasta. (H 7)

Vanhemmat kokivat saaneensa hyviä ja konkreettisia neuvoja lapsen kasvatukseen ja vanhempana toimimiseen. Vanhemmat kertoivat, että keskustelulla on sitä kautta ollut positiivisia vaikutuksia heidän vanhempana toimimiseen.

Kysyin työntekijältä neuvoa, että miten hänen tulisi toimia ostoksilla sellaisessa tilanteessa, kun lapsi kiukuttelee ja häntä harmittaa kun vanhemmat eivät pysty hankkimaan jotakin. Lapsi huutaa ja itkee, mutta en tiedä mitä tehdä. Ainoa ratkaisu on ostaa, mutta meillä ei ole varaa. Sitten työntekijä on antanut tosi hyviä neuvoja ja sanonut, että hänkin on äiti ja hänkin on joutunut sellaisiin tilanteisiin ja se on auttanut minua tosi paljon. Keskustelimme myös sellaisista tilanteista, kun koko perhe on bussipysäkillä ja bussi tulee ja on pakko lähteä, eikä lapsi halua lähteä. Työntekijä on antanut neuvoa, että pitäisi keksiä jotakin muuta, puhua lapsien kanssa, yrittää rauhoittaa ja suositteli joitakin keinoja. (H 5)

Lp-keskustelussa vanhemmat pohtivat yhdessä työntekijän kanssa sitä, miten he voisivat ratkaista lastaan koskevia huolia ja parantaa omia kasvatuskeinojaan. Uusien kasvatuskeinojen ja ratkaisujen löytyminen on erityisen tärkeää tilanteissa, joissa vanhempien kyky toimia vanhempina on usein heikentynyt henkisen uupumuksen ja sopeutumisvaikeuksien vuoksi (Landi & Hurmerinta 2017, 29). Vanhempien itseymmärrys näytti aineiston mukaan lisääntyvän Lp-keskustelussa. Tulokset ovat samansuuntaisia Solantausten ym. (2009) tekemän tutkimuksen kanssa, jonka mukaan Lp-keskustelu lisäsi vanhempien itseymmärrystä. Vanhemmat kertoivat oivaltaneensa Lp-keskustelussa muun muassa sen, että heidän tulee muuttaa omaa suhtautumistaan lasta kohtaan positiivisemmaksi.

Lapsellamme ei ole vakavia ongelmia vaan samanlaisia kuin muillakin lapsilla, mutta keskustelusta oli varmasti hyötyä siinä mielessä että ymmärsimme että meidän pitäisi suhtautua eri tavalla lapseen, eikä pitäisi olla aina niin tiukkoja. (H 2)

Aiempien tutkimusten mukaan (Solantaus ym. 2009; Punamäki ym. 2013) Lp-keskustelut lisäävät vanhempien omaa toimijuutta. Tämänkin tutkimuksen mukaan vanhemman toimijuus perheen vanhempana lisääntyi ja tuli näkyväksi: Toimijuus näyttäytyi vanhempien kokemuksina siitä, että he ovat omassa elämässään ja lapsensa kasvattajina subjekteja, joilla on mahdollisuus osallistua sekä tehdä omaa, lastensa ja perheensä elämää koskevia muutoksia ja päätöksiä. (ks. myös Gordon 2005, 114–121). Kokemus omasta toimijuudesta voidaan katsoa olevan erityisen tärkeää turvapaikanhakijaperheiden omaa elämää koskevissa asioissa, koska oma osallisuus ympäröivään yhteiskuntaan on vieraassa kulttuurissa muun muassa kielivaikeuksien johtuen muuten hyvin rajoitettua (Suoranta 2011, 42).

Tottuu arkielämään, tottuu tiettyihin olosuhteisiin ja toimii vanhempana aina samalla tavalla. Keskustelun myötä sain mahdollisuuden käydä läpi ja pohtia kaikkia uudestaan. Mietin taas miten voisin toimia toisin tai onko muita keinoja parantaa meidän perhe-elämää ja meidän välejä. (H 2)

Perheiden elämä vastaanottokeskuksissa on turvapaikanhakupäätöksen odottamista. Epävarmuus ja huoli perheen tulevaisuudesta ovat koko ajan läsnä perheen arjessa. (Castaneda ym. 2018, 53.) Tutkimuksen aineiston mukaan Lp-keskustelu tukee lyhytaikaisesti

kuormittavassa elämätilanteessa elävien turvapaikanhakijavanhempien jaksamista. Vanhemmat kokivat Lp-keskustelun helpottavan hetkellisesti heidän henkistä taakkaansa. Lp-keskustelu toi vaihtelua turvapaikanhakijavanhempien arjen rutiineihin ja mahdollisti hetkellisen irrottautumisen turvapaikanhakuprosessin liittyvästä jatkuvasta huolesta. Myös aiemman tutkimuksen mukaan Lp-keskustelun on todettu vähentävän vanhempien huolia (Solantaus ym. 2009).

Keskustelu on ollut tosi tärkeää siinä mielessä, että olemme turvapaikanhakijoita ja asumme vastaanottokeskuksessa ja kaikki miettivät samaa: saadaanko oleskelulupaa? Jollemme saa, niin mitä sitten teemme? Vastaanottokeskuksessa kaikki miettivät vaan oleskelulupaa ja tulevaisuutta. Tästä syntyy jännitystä ja meitä kaikkia hermostuttaa. Keskustelun myötä saimme mahdollisuuden miettiä jotain muuta paitsi sitä oleskelulupaa koko ajan. Saimme mahdollisuuden rentoutua. (H 2)

Osallistuimme keskusteluun, kun tässä on ollut jatkuvaa masennusta ja ollut tylsää. Keskustelu oli virkistävä kokemus. Saimme toivoa. Aina pyörii ajatukset vaan turvapaikanhakuprosessissa. (H 6)

Lp-keskustelu lisää haastattelujen mukaan myös vanhempien oman arvon tunnetta: Vanhemmat kertoivat, että he kokivat keskustelussa itsensä tarpeellisiksi ja he tunsivat, että heistä välitetään ja heidän hyvinvoinnistaan ollaan kiinnostuneita.

Turvapaikanhakijat ymmärtävät, että viranomaiset tai muut tahot ovat huolissaan heistä ja heitä kiinnostaa miten turvapaikanhakijoilla menee. Sen jälkeen meille ”kasvaa siivet” ja tulee tunne, että olemme tärkeitä ja meitäkin tarvitaan. (H 4)

Keskustelu on molemminpuolista ymmärrystä ja tietoa lisäävä dialogi

Vanhemmat kuvasivat Lp-keskustelun ilmapiiriä hyväksi ja turvalliseksi. Keskustelu oli kaikkien haastateltavien mukaan edennyt luontevasti eteenpäin ja he kuvasivat itse keskustelua dialogiksi työntekijän kanssa. Mönkkösen (2002,18) mukaan dialogissa keskusteluun osallistujilla on tasavertainen ja vastavuoroinen suhde ja sen tavoitteena on yhteisen ymmärryksen rakentuminen. Dialogissa rakentuu merkityksiä, etsitään ja löydetään

yhteisiä määritelmiä ja niiden pohjalta ymmärretään asioita uusilla tai vanhoilla tavoilla (Hiitola ym. 2018, 10).

Keskustelu soljui ja ilmapiiri oli hyvä. Oli tärkeää kuulla, mitä mieltä työntekijä oli lapsen käytöksestä ja että, se mitä itse mielti lapsesta, ja mitä työntekijä mielti täsmäsivät. Meidän keskustelu oli kuin dialogi. (H 1)

Vanhempien ja työntekijöiden välisessä keskustelussa syntyi dialogin tavoitteiden mukaisesti yhteisen ymmärryksen lisäksi myös uutta lasta, vanhemmuutta sekä kontekstia koskevaa ymmärrystä, oivalluksia ja tietoa, joiden pohjalta vanhempien tietämys ja heidän eri asioita koskevat ennakkokäsitykset saivat uusia merkityksiä (ks. myös Isaacs 2001, 63–64). Vanhemmat kertoivat arvostavansa perheen ulkopuolisen aikuisen mielipidettä omaa lastaan koskevissa asioissa ja kokivat hyötyvänsä siitä, että työntekijä kertoi keskustelussa näkemyksensä heidän lapsensa käyttäytymistä sekä käyttäytymisen taustalla olevista mahdollisista syistä.

Työntekijä viittasi myös siihen, että lapsen aggressiiviseksi muuttunut käytös voi johtua siitä, että hän on mustasukkainen, koska on toinen lapsi perheessä ja se vaikuttaa häneen. Minulla ei ollut sellaista ajatusta mielessä. Työntekijä antoi vinkin ja ymmärsin miksi lapsi käyttäytyy tällä tavalla, että se voisi olla yksi vastaus kysymykseen ja toinen voisi olla, että muut lapset jotka ovat aggressiivisia, ovat vaikuttaneet. Ymmärsin, että joko mustasukkaisuus perheen toista lasta kohtaan tai toisten lasten vaikutus.(H 5)

Monessa haastatteluissa nousi esiin se, että turvapaikanhakijavanhemmat kokivat työntekijöiden omaan vanhemmuuteen liittyvien kokemusten jakamisen erityisen arvokkaana ja uskoivat, että Lp-keskustelusta oli hyötyä myös työntekijälle. Nämä vanhempien kokemukset ovat linjassa Lp-työmenetelmien peruseriaatteiden (Taulukko 3.) kanssa: Vanhemman ja työntekijän välillä voidaan katsoa olleen tasavertainen työskentelysuhde ja Lp-keskustelussa heidän mielipiteidensä ja asiantuntijuutensa tuloksena syntyi yhteistä molempia osapuolia hyödyntävää lapsia ja vanhemmuutta koskevaa ymmärrystä.

Työntekijä antoi tosi hyviä neuvoja ja sanoi, että hänkin on äiti ja hänkin on joutunut sellaisiin tilanteisiin ja se on auttanut minua tosi paljon. (H 5)

Olen sitä mieltä, että molemmat osapuolet työntekijä ja vanhemmat hyötyivät tästä keskustelusta, koska työntekijälläkin oli murrosikäinen lapsi. Se oli yksi mahdollisuus jakaa kokemuksia kasvatuksesta. (H 2)

Turvapaikanhakijavanhemmat kasvattavat lapsiaan oman kulttuurinsa kasvatustapojen mukaan, eikä heillä ole tietoa minkälaisia asioita suomalaisessa kasvatuskulttuurissa nähdään hyvänä lasten kasvatuksena ja vanhemmuutena (Kuittinen & Isosävi 2013, 78). Aineiston mukaan turvapaikanhakijavanhempien suomalaista kasvatuskulttuuria koskeva tieto lisääntyi Lp-keskustelussa. Haastattelujen perusteella vanhemmat kokivat, että Lp-keskusteluissa esiin tulleet omat ja suomalaisten kasvatuksen taustalla olevat arvot ja kasvatuskeinot näyttäytyivät hyvin samalaisina. He kertoivat, että asian ymmärtäminen vahvisti heidän käsitystään siitä, että he olivat vanhempina toimineet oikein. Turvapaikanhakijavanhemmille on hyvin tärkeää tulla määritellyksi hyvinä vanhempina (Maahanmuuttovirasto 2018, 21) ja Lp-keskustelun voidaan katoa lisänneen vanhempien oman arvon tunnetta, kun heidän vanhemmuuteen liittyvät vahvuudet tulivat keskustelun aikana näkyviksi.

Huomasimme, että suomalaisten yleiset kasvatukseen liittyvät arvot ja periaatteet olivat samoja kuin meillä eli näin jaoimme yhteistä ymmärrystä lapsen kasvatukseen liittyvistä asioista. Olemme olleet ennenkin sitä mieltä ja keskustelussa varmistuimme siitä, että meidän kasvatuksen keinot ovat oikeita. (H 7)

Yksi vanhemmista kertoi osallistuneensa Lp-keskusteluun vain siksi, että hän halusi auttaa työntekijöitä ja uskoi työntekijöiden hyötyvän perheen sen hetkistä tilannetta koskevasta tiedosta.

Mietin, että se olisi hyödyllistä toimiston työntekijöille saada tietoa meidän perhe-elämästä, miten perheessä menee. Ajattelin, että toimiston työntekijät voisivat hyödyntää sitä. (H 1)

Olen Lp-keskustelu työmenetelmän osaajana, käyttäjänä ja kouluttajana samaa mieltä haastatteluun osallistuneen vanhemman kanssa siitä, että Lp-keskustelusta on hyötyä myös työntekijälle. Kokemukseni mukaan Lp-keskustelu toimii muun muassa hyvänä

työmenetelmänä lapsen ja perheeseen tutustumisessa sekä heidän sen hetkiseen elämäntilanteensa kartoituksessa. Mielestäni työntekijä saa Lp-keskustelun kautta hyvän käsityksen perheen ja lapsen arjen vahvuuksista ja haavoittuvuuksista.

Jokainen työntekijän ja vanhemman kohtaaminen on merkityksellinen, koska se voi joko vahvistaa tai heikentää kokemusta yhteiskuntaan kuulumisesta. Hyvä ja myönteinen kohtaaminen tukee vanhemman hyvinvointia ja sen voidaan katsoa tukevan uuteen yhteiskuntaan sopeutumista. (Hiitola & Peltola 2018, 141.) Vanhempien kokema tahto saada tietoa suomalaisesta kasvatuskulttuurista ja toisaalta kokemus työntekijöiden saamasta hyödyistä kertovat mielestäni vanhempien halusta edesauttaa aktiivisella toiminnallaan omaa ja perheensä integroitumista nykyiseen asuinpaikkaansa ja näin myös koko suomalaiseen yhteiskuntaan sopeutumista. Toisaalta kokemus voidaan tulkita myös vanhempien toimijuutena niin, että vanhemmat haluavat toiminnallaan vaikuttaa suomalaiseen yhteiskuntaan.

Tieto suomalaisesta palvelujärjestelmästä lisääntyy

Lp-keskustelu on aineiston perusteella toimiva työmenetelmä palveluohjaukseen vastaanottokeskuksissa. Turvapaikanhakijavanhemmat saavat tutkimusten mukaan heikosti tietoa olemassa olevista palveluista ja viranomaisten tarjoamasta tuesta. Yhteiskuntaan integroitumisen kannalta on olennaista, että turvapaikanhakijat tunsivat ja ymmärtäisivät miten suomalainen palvelujärjestelmä toimii. (Hiitola ym. 2018, 8-9.) Myös turvapaikanhakijalasten ohjautuminen tuen piiriin on vaikeaa. Syinä ovat muun muassa se, että lapset eivät ole pakolaisstatuksen puuttuessa oikeutettuja kaikkiin olemassa oleviin palveluihin, eivätkä heidän vanhemmat tunne suomalaista palvelujärjestelmää. (Lähteenmäki 2013, 172.) Näin ollen turvapaikanhakijaperheiden tarpeet ja palvelujärjestelmän mahdollistama tuki eivät aina kohtaa toivotulla tavalla ja saamatta jäänyt tuki ilmenee usein pettymyksinä ja luottamuksen puuttumisena suomalaista järjestelmää ja viranomaisia kohtaan (Kokkonen 2018,116).

Tämän tutkimuksen mukaan vanhemmat saivat Lp-keskustelussa tietoa vastaanottokeskusten piirissä tapahtuvasta toiminnasta ja asuinkunnan lapsiperhepalveluista. Haastattelujen mukaan vanhemmat saivat Lp-keskustelussa myös yleistä tietoa siitä, miten palve-

lujärjestelmä ja eri viranomaiset toimivat Suomessa. Aineiston mukaan vanhemmat arvostivat Lp-keskusteluissa saamaansa tietoa ja kokivat palveluneuvonnan yhtenä Lp-keskustelun tärkeimpänä tehtävänä.

Uusille turvapaikanhakijoille se on tosi hyvä menetelmä, koska sen avulla me voimme saada kaikki tarvittavat tiedot esimerkiksi palveluista ja suomalaiseseen kulttuuriin liittyviä asioita. (H 5)

Tällaisista keskusteluista voi hyötyä, koska saimme vinkkiä, mistä saisimme apua. Ja kun olemme uudessa maassa, meille ei ole tuttua mitä eri tahot toimii, miten eri viranomaiset toimivat, emmekä tiedä keneltä kysyä. Tässä keskustelussa niistä kerrotaan. (H 7)

Vanhemmat kertoivat, että Lp-keskustelu lisäsi heidän ymmärrystään sekä vähensi heidän ennakkoluulojaan ja pelkojaan Suomen viranomaisia kohtaan. Vanhemmat kertoivat, että esimerkiksi pelko lasten huostaanotosta poistui Lp-keskustelussa, kun he ymmärsivät, että Suomessa viranomaiset haluavat oikeasti auttaa heille ongelmistaan ja huolistaan kertovia perheitä.

Etsimme tietoa sellaisesta aiheesta kun olemme kuulleet että pohjoismaissa on helppoa ottaa lapsi pois. Olemme tutkineet ja etsineet tietoa ja olemme ymmärtäneet että se ei ole totta, eikä pidä paikkansa. Ja keskustelussa saimme vahvistusta siihen, että se on valhetta. Olemme huomanneet, että nykyaikana perheissä pidetään huolta lapsista. Ymmärsimme, että jos tulee ongelmia, voimme avoimesti varata aikaa sosiaalityöntekijälle ja voimme keskustella hänen kanssaan avoimesti tai poliisille tai muille tahoille pelkäämättä, että meiltä viedään lasta pois ja asioita voidaan ratkaista. (H 5)

Haastattelujen mukaan vanhemmat kokivat Lp-keskustelun hyötynä suomalaista palvelujärjestelmää koskeva tiedon lisääntymisen lisäksi sen, että ohjautuivat keskustelun myötä myös palvelujen piiriin.

Keskustelusta oli hyötyä, koska saimme tietää, että lapsi voisi päästä päivähoitoon. Luulimme, että kun lapsella ei ole oleskelupaikkaa ja olemme turvapaikanhakijoita, ettei meillä ole lupaa viedä lasta päiväkotiin, eikä

lastamme oteta päivähoitoon. Mutta keskustelussa kävi ilmi, että jotkut päiväkodit ottavat vastaan lapsia vanhemman kanssa. Eli saimme konkreettista tukea, kun pääsimme palvelun piiriin keskustelun johdosta. Nyt äiti käy lapsen kanssa 2 kertaa viikossa järjestettävässä avoimessa päiväkotiryhmässä.
(H 7)

5.2 Työmenetelmään liittyvät haasteet ja puutteet vanhempien kokemusten ja näkemysten pohjalta

Haastatteluissa vanhemmat toivat esiin, ettei Lp-keskusteluun liity heidän mielestään mitään riskejä, eikä siitä seurannut mitään haittaa perheen tai lapsen elämään. Toisaalta vanhemmat toivat esiin niitä perheensä tarpeita, joihin Lp-keskustelu ei heidän kokemuksensa mukaan vastannut. Aineistosta nousee esiin myös se, etteivät tämän tutkimuksen tulokset Lp-keskustelun vaikutuksista vastaa kaikkia aiemman tutkimusten ja Lp -työmenetelmien peruseriaatteisiin pohjautuvia oletuksia sen vaikutuksista. Tässä alaluvussa tarkastelen näitä toteutumattomia tarpeita ja oletuksia sekä tuon esiin millaisia muita menetelmän vaikutuksiin ja toimivuuteen liittyviä haasteita ja ristiriitaisuuksia tutkimustuloksissa tuli esiin. Vanhemmat toivat menetelmän monista kokemistaan hyödyistä huolimatta esiin myös kokemuksiaan siitä, että menetelmän vaikutukset olivat heidän mielestään melko vähäisiä. Vanhemmat jäivät aineiston mukaan kaipaamaan, että keskustelusta olisi seurannut jotain muutosta parempaan tai että he olisivat sen pohjalta saaneet konkreettista tukea arkeensa.

Toteutumattomat vaikutukset ja oletukset sekä keskustelujen ongelmakeskeisyys

Lp-työmenetelmien on kehittämistyö pohjautuu tutkimustietoon, jonka mukaan vanhempien ongelmat tuottavat vaaraa lapsen kehitykselle (mm. Beardslee ym. 1988; Beardslee, 1997). Turvapaikanhakijat kärsivät kantaväestöä enemmän erilaisista mielenterveyden oireista sekä yleisestä huonovointisuudesta ja sillä saattaa tutkimusten mukaan olla negatiivisia vaikutuksia vanhempana toimimiseen (Castaneda ym. 2018, 51, 55). Turvapaikanhakijavanhemmat toivat haastatteluissa esiin omia mielenterveyteen liittyviä oireita, kuten masennusta ja ahdistusta sekä perheen elämäntilanteeseen liittyviä haasteita, mutta

he eivät kokeneet, että niillä olisi vaikutusta heidän lapseensa hyvinvointiin. Haastattelujen perusteella vanhemmat näkevät itsensä pääasiallisina toimijoina lasten elämään ja kasvatukseen liittyvissä asioissa ja kokevat laittavansa lapsen edun aina etusijalle. Vanhempien kertoman perusteella voidaankin todeta, ettei menetelmän perustana oleva tutkimustieto vanhempien ongelmien ja haastavan elämäntilanteen välisestä yhteydestä (ks. mm. Beardlee ym.1998) tullut tässä tutkimuksessa näkyväksi. Toisaalta minulla ei tutkijana ole oikeutta myöskään yleistää sitä, että turvapaikanhakijavanhemman psyykkisellä oireilulla ja jaksamattomuudella olisi automaattisesti negatiivisia vaikutuksia hänen vanhemmuuteensa.

Kyllä meillä on ongelmia. Toisella masennusta ja toisella epilepsia ja hän saa jatkuvasti kohtauksia, joskus pyörtyy, eikä muista mitä on tapahtunut. Mutta jos kyse on lapsen hyvinvoinnista, me unohdetaan kaikki ja hoidamme lapsen niin kuin olisimme terveitä vanhempia. Lapsi on aina etusijalla. (H 6)

Haastatteluissa tuli esiin myös se, että monella vanhemmalla oli kotimaastaan huonoja kokemuksia lapsiperheiden viranomaispalveluista ja oli kokenut joutuneensa niin sanotulle ”mustalle listalle”. Uskon, että nämä kokemukset vaikuttavat vielä nykyäänkin vanhempiin ja aiheuttavat pelkoa sanoittaa omaa jaksamattomuuttaan sekä elämäänsä liittyviä ongelmia ja haasteita ja toisaalta sen myöntämistä, että niillä voisi olla vaikutusta myös heidän lastensa hyvinvointiin.

Kun asuttiin kotimaassa on ollut sellainen menetelmä että, jos vanhemmat tarvitsevat apua ja menevät pyytämään apua joltain taholta ja kertomaan tilanteestaan, niin heti rekisteröidään kertomukset ja vanhemmat laitetaan ”mustalle listalle”. Sillä perusteella, että perheessä on ongelma voidaan ottaa lapsi pois. (H 7)

Vanhemman oma toimijuus lapsen ja perheen elämäntilanteessa on yksi Lp-työn kantavista periaatteista. Vanhempi nähdään toimijana, joka voi omalla toiminnallaan tukea lapsen suotuisaa kehitystä ja vahvistaa lasta suojaavia tekijöitä (Kaakinen ym. 2009, 117.) Aineistossani ei kuitenkaan tule näkyväksi se, miten vanhempi voi omin pienin arkisin teoin tukea lapsen toimivaa arkea perheen haastavassa elämäntilanteessa. Vanhemmat näkivät kyllä itsensä toimijoina omien lastensa kasvattajina ja kertoivat Lp-keskustelun vaikuttaneen positiivisesti heidän vanhempina toimimiseen sekä kertoivat kasvatukseen

liittyvien neuvojen ja tukimuotojen tuoneen helpotusta heidän arkeensa. Katsonkin näin ollen vanhempien tarkastelleen perheen arkea ja sen sujuvuutta enemmän omasta kuin lapsen näkökulmasta.

Vanhemmat toivat haastatteluissa esiin myös kokemuksiaan siitä, että Lp-keskustelulla oli vain vähäisiä vaikutuksia heidän elämäänsä, eikä keskustelusta seurannut mitään merkittävänä pidettävää muutosta perheen arkeen. Näiden ja aiemmin esittelemieni usein samoissa haastattelussa esiintyvien kokemusten esimerkiksi kasvatukseen liittyvien neuvojen ja tukimuotojen helpotusta antavista vaikutuksista, voidaan katsoa olevan ristiriidassa keskenään. Ristiriidan taustalla saattaa olla se, että vanhemmat ymmärsivät haastatteluissa käsitteet hyöty ja vaikutus koskevan vaihtelevasti yleisiä tai yksittäisiä asioita. Pohdin ristiriidan taustalla olevia syitä myös turvapaikanhakijaperheiden elämäntilanteen pohjalta. Kuinka merkittävänä asiana turvapaikanhakijavanhemmat pitävät arjen toimivuutta lapsen tai koko perheen kokonaistilanteen kannalta? Ja kuinka paljon he todellisuudessa kokevat itse pystyvänsä vaikuttamaan arkeensa, kun omat vaikutusmahdollisuudet perheen tulevaisuuteen näyttävät heidän näkökulmastaan melko olemattomilta? Turvapaikanhakijavanhempien arki jäsentyy turvapaikkaprosessin aikana pitkälti ulkopuolisten tekijöiden vaikutuksesta (Lähteenmäki 2013, 63), eikä heillä ole mahdollisuutta osallistua ainoaan perheensä elämän kannalta ratkaisevana kokemaansa turvapaikkapäätöksen tekemiseen, vaan päätökset tekee perheen ulkopuolinen viranomainen.

Oman käsitykseni mukaan turvapaikanhakijavanhemmat eivät näe niitä arjen pieniä tekoja, joita he voisivat itse tehdä lapsen toimivan arjen tueksi merkityksellisinä, vaan vanhemman toimijuuden merkitys lapsen arjessa jää keskeneräisen turvapaikanhakuprosessin varjoon. Sen sijaan vanhemmat näkevät, että muutokset perheen arjessa tai elämässä voivat tapahtua ainoastaan perheen ulkopuolisen toimijan tai tapahtuman tekeminä. Näin ollen vanhempien ei voida aineiston mukaan katsoa sisäistäneen lapsen toimivan arjen merkitystä lasta suojaavana tekijänä.

Sellaisessa keskustelussa voi kyllä kertoa omista huolistaan työntekijälle, voi kysyä ja saada vastauksia, mutta sellaista olennaista vaikutusta perhe-elämään ei ole. Asiat liittyvät enemmän lähinnä lasten kasvatukseen. (H 5)

Ei huonoa, eikä hyvää vaikutusta perhe-elämään. Vastattiin kysymyksiin ja keskusteltiin huolista ja saimme niihin vastauksia, mutta keskustelulla ei ollut suurta merkitystä. (H 5)

Sain tukea vanhempana ja äitinä, mutta kun mitään ei tapahtunut. (H 4)

Yksi vanhemmista toi esiin oman päätelmäni mukaisen mielipiteen siitä, ettei Lp-keskustelu ole itsessään muutoksia aikaansaava tapahtuma.

Keskustelu on ollut hyödyllinen, mutta se ei ole taika tai lume lääke, eikä se tee täydelliseksi. Ei ole ollut suuria muutoksia, muuten elämä jatkuu ja tulee muutoksia, mutta ne eivät se liity keskusteluun. (H 2)

Sosiaalisten verkostojen on todettu lisäävän turvapaikanhakijalasten hyvinvointia ja ne nähdään tärkeinä resursseina turvapaikanhakuprosessin aikaisista omaa hyvinvointia ja terveyttä uhkaavista uhista selviytymisessä (Lähtenmäki 2013, 169). Esimerkiksi erilaiset harrastukset tukevat turvapaikanhakijalasten hyvinvointia tarjoamalla heille tärkeää ja mieluisaa vapaa-ajan tekemistä sekä mahdollisuuden sosiaalisen verkoston kasvattamiseen (Lähtenmäki 2013, 175). Lp-keskustelu työmenetelmä perustuu näkemykseen siitä, että lapsen kehitys tapahtuu vuorovaikutuksessa eri kasvuympäristössä olevien ihmisten kanssa (Solantaus & Niemelä 2016, 23). Haastatteluissa turvapaikanhakijalasten kasvuympäristöt näyttäytyivät haastatteluun osallistuneiden vanhempien kuvauksen mukaan melko suppeina ja vastaanottokeskusympäristöön painottuvalta. Haastatteluissa tuli esiin myös se, että Lp-keskustelulla oli melko vähäisiä vaikutuksia lapsen ja perheen sosiaaliin suhteisiin, lapsen kasvuympäristöjen väliseen yhteistyöhön, lapsen vastaanottokeskuksen ulkopuoliseen harrastustoiminnan lisääntymiseen ja perheen sisäiseen vuorovaikutukseen. Toisaalta kukaan vanhemmista ei tuonut haastatteluissa esiin perheen sisäiseen vuorovaikutukseen liittyviä puutteita tai ongelmia tai sitä, että heidän lapsella tai perheellä olisi liian suppea sosiaalinen verkosto, vaan he pitivät omia verkostojaan riittävinä.

Keskustelulla ei ollut vaikutusta perhe-elämään tai lapsen kouluelämään tai vapaa-ajalle. (H 2)

Taustakirjallisuuden pohjalta tekemäni päätelmän mukaan perheen traumaattinen historia ja pitkään jatkunut epävarmuus perheen tulevaisuudesta saattaa vaikuttaa vanhempien ajatteluun niin, että heidän on vaikea nähdä ja sanoittaa perheen arkeen liittyviä positiivisia muutoksia. Tämän lisäksi arjen vahvuuksien ja haavoittuvuuksien negatiivisuuteen painottuva arviointi näyttää aineiston mukaan keskittyvän pääosin lapsen henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, eikä niinkään työmenetelmän peruseriaatteiden mukaisesti yksilön ja ympäristön vuorovaikutukseen. (Solanlantaus & Niemelä 2009, 22.) Lp-keskustelut vaikuttivat haastattelujen perusteella olleen muutenkin sisällöltään melko ongelmakeskeisiä ja vanhemman näkökulmaan keskittyviä. Ainoastaan yhdessä haastattelussa vanhempi kertoi Lp-keskustelun sisältäneen keskustelua ja oivalluksia lapsen arkeen liittyvistä vahvuuksista, kun taas muut kuvasivat keskustelun keskittyneen lastaan koskeviin huoliin ja ongelmiin. Vanhemmat kokivat Lp-keskustelun olevan hyvä menetelmä käytettäväksi erityisesti niiden perheiden kohdalla, joilla on ongelmia.

Saimme mahdollisuuden kertoa ja se helpotti, kun saimme puhua lapsen heikoista puolista työntekijän kanssa ja jakaa kokemuksia ja vaihtaa mielipiteitä. (H 2)

On paljon perheitä, joilla on vaikeuksia lasten kanssa ja nimenomaan heille Lp-keskustelu on tarpeen. (H 3)

Olisi järkevää järjestää sellaisille perheille, joilla on ongelmia. Sellaiset vanhemmat voisivat saada hyötyä. Lp-keskusteluja tulisi olla säännöllisesti niille, joiden lapset käyttäytyvät aggressiivisesti. (H 6)

Turvapaikanhakijaperheiden aiemmat kotimaan traumaattiset kokemukset sekä turvapaikanhakuprosessin keskeneräisyys ja epävarmuus perheen tulevaisuudesta asettavat mielestäni erityisiä vaatimuksia perheiden kohtaamiselle ja luottamuksellisen asiakassuhteen syntymiselle vastaanottopalveluissa. Luottamukselliset suhteet vastaanottokeskuksen työntekijöiden kanssa ovat tärkeitä myös turvapaikanhakijalasten näkökulmasta. Tutkimuksen mukaan lapset tarvitsevat ympärilleen luotettavia aikuisia, jonka puoleen he voivat helposti ja oikea-aikaisesti kääntyä, jos vanhempi ei esimerkiksi oman jaksamisensa vuoksi pysty heitä tukemaan. (Lähteenmäki 2013, 181.) Vanhemmat eivät haastatteluissa esiin tulleiden kokemusten mukaan nähneet, että Lp-keskustelulla olisi ollut vaikutusta

heidän ja työntekijän väliseen suhteeseen tai asiakassuhteessa koetun luottamuksen määrään. Monessa haastattelussa tuli esiin, että Lp-keskustelun oli pitänyt vanhempien hyvin vieraaksi kokema työntekijä, joka ei ole ollut ennen eikä keskustelun jälkeenkään mitenkään mukana perheen arjen toimintaympäristöissä. Asiakassuhteen katsotaan perustuvan suurelta osin luottamuksellisuuteen (Rostila 2001, 33). Oman käsitykseni mukaan edellä mainittu toimintatapa ei edesauta vanhempien ja työntekijän välisen luottamuksellisen asiakassuhteen vahvistumista, eikä vanhempien kaipaaman jatkuvuuden toteutumista perheen ja lapsen tilanteen seurannan ja arvioinnin muodossa.

Keskustelu käytiin työntekijän kanssa ja hän ei ole läsnä vastaanottokeskuksessa, joten ei vaikutusta luottamukseen, koska hän ei ole läsnä päivittäin. (H 2)

Keskustelulla ei ollut vaikutusta luottamukseen. Ongelma oli se, että näimme työntekijän vain kerran ja sitten hän lähti. (H 7)

Konkreettisen tuen puute

Ongelmien kasvamisen ja lisääntymisen sekä niiden ennaltaehkäisyn näkökulmasta on tärkeää, että vanhemmat saisivat huoliinsa ja ongelmiinsa apua ja tukea mahdollisemman nopeasti ja tehokkaasti. Jos vanhemmat kokevat ettei perheen avun tarpeeseen reagoida tehokkaasti ja oikea-aikaisesti, voivat perheen ongelmat kasvaa entisestään (Marklund ym. 2012). Turvapaikanhakijat ovat kokeneet monia vaille jäämisen kokemuksia ja sen vuoksi he saattavat kokea saamansa tuen paljon vähäisemmäksi kuin se olisikaan, joten usein turvapaikanhakijan ja työntekijän näkemykset saadusta tuesta saattavat olla ristiriidassa keskenään (Castaneda ym. 2018, 55).

Vanhemmat kuvasivat haastattelussa Lp-keskustelua prosessiksi, jossa perheen ongelmia ja tuen tarpeita kartoitetaan ja niihin ehdotetaan ratkaisuja ja ulkopuolisia tukimuotoja, mutta konkreettinen tuen ja avun saaminen arjessa sekä perheen tilanteen seuranta ja heidän kaipaamansa jatkuvuus jäävät vanhempien mukaan usein toteutumatta.

Olisimme halunneet saada apua, ei vaan suullisesti vaan käytännön apua. Olisimme toivoneet lisää ammattimaista apua ja palveluita niihin asioihin,

joista keskustelimme. Se oli vain keskustelu, mutta siitä ei seurannut mitään konkreettista. (H 5)

Myös Lp-keskusteluissa ehdotettujen ulkopuolisten tukimuotojen toteutuminen arjessa koettiin puutteellisena. Turvapaikanhakijalapsilla on tutkimuksen mukaan heikot mahdollisuudet päästä vastaanottokeskuksen ulkopuolisen tuen piiriin (Lähteenmäki 2013, 180).

Jos keskustelun aikana luvataan konkreettista apua, se pitäisi toteuttaa. Aikuiset kyllä ymmärtävät, että turvapaikanhakijoita on paljon, mutta lapset aina odottaa, ja kun heille luvataan niin ne pitäisi toteuttaa. Jos sinulle tarjotaan apua, eikä mitään tapahdu. Olet yksin tilanteessa ja se voi aiheuttaa monella masennusta ja heistä tuntuu ettei heistä välitetä. Meille ei ole sovittu mitään jatkotapaamista. (H 4)

Lp-keskustelussa kirjataan menetelmän yleisen toimintaohjeen mukaan lapsen arkea koskevat vahvuudet ja haavoittuvuudet sekä niitä tukemaan sovittu toiminta loki kirjassa olevaan toimintasuunnitelma lomakkeeseen. Oman käsitykseni mukaan on erityisen tärkeää, että Lp-keskustelu tulee aina kirjattua toimintasuunnitelmaan, koska silloin yhteisesti sovitut asiat ja haastatteluun osallistuvien osapuolten konkreettiset teot ja tuki tulevat näkyviksi ja prosessissa myös vanhempien kuulluksi tulemisen kokemus vahvistuu. Toimintasuunnitelma mahdollistaa myös perheen tilanteen seuraamisen ja työskentelyprosessin arvioinnin, mikä on myös haastatteluihin osallistuneiden vanhempien kokemuksen mukaan tärkeää.

On hyvä ajatus antaa tehtäviä ja järjestetään toinen keskustelu ja tarkistetaan onko tehtäviä noudatettu. Eikä niin, että seuraavaan tapaamiseen menee vuosi ja unohdetaan koko asia. Seurataan! Eli kaipaisin, että tulisi toinen keskustelu, missä palattaisiin tehtävään ja perheen asioihin. (H 3)

Lp-keskusteluissa sovittuja asioita ei aineiston perusteella kirjattu Lp-vokkilokin toimintasuunnitelmaan, eikä Lp-keskusteluista näin ollen jäänyt mitään dokumenttia vanhemmalle, eikä työntekijälle. Minulle jäi haastattelujen pohjalta epäselväksi, miksi toiminta-

suunnitelmia ei kirjattu. Syynä saattoi olla se, ettei venäjän kielelle käännettyä Lp-vokkilokia (sis. myös toimintasuunnitelmalomakkeen) ollut Lp -keskustelujen toteuttamishetkellä, vaan keskustelu toteutettiin suomen kielisen Lp-vokkilokin pohjalta tulkattuna. Syynä saattaa olla myös se, ettei Lp -keskustelua pitäneellä työntekijällä ollut aina tulkkia apunaan kirjaamisessa, koska Lp-keskusteluissa oli haastattelujen mukaan käytetty usein myös puhelintulkausta.

5.3 Vanhempien näkemykset työmenetelmän kehittämistarpeista

Tutkimukseni tavoitteena on myös tuottaa asiakaskokemukseen pohjautuvaa tietoa Lp-keskustelu työmenetelmän toimivuudesta. Esittelen tässä alaluvussa haastatteluun osallistuneiden vanhempien Lp-keskustelu työmenetelmää sekä sen käytänteitä koskevia mielipiteitä, arvioita ja kehittämisideoita.

Työmenetelmän toimivuus

Kaikki haastatteluun osallistuneet turvapaikanhakijavanhemmat kokivat, että Lp-keskustelu on turvallinen menetelmä lähestyä turvapaikanhakijoita ja kokivat sen hyväksi ja toimivaksi työmenetelmäksi vastaanottopalveluihin.

Tällaiset keskustelut ovat joka paikassa tarpeen. Myös vastaanottokeskuksissa on hyötyä Lp-keskustelusta., koska kaikki ovat stressaantuneita, kaikkia jännittää ja hermostuttaa. Ja kun ottaa huomioon, että on paljon yksinhuoltajia. Äitejä ja isejä ilman toista vanhempaa kasvattamassa lapsiaan.

(H 2)

Haastatteluissa tekemiäni havaintojen mukaan vanhempien oli vaikea antaa Lp-työmenetelmää koskevia kehittämis ehdotuksia. Vanhempien kehittämis ehdotukset liittyivät lähinnä Lp-keskusteluissa mainittujen tukimuotojen puuttumiseen ja työskentelyn jatkuvuuden parantamiseen.

Ei tarvitse tehdä mitään muutoksia. Menetelmä on hyvä tällaisenaan. (H

6)

Menetelmän ajatuksena on kartoittaa onko ongelmia ja auttaa niiden ratkaisemisessa ja seurata. Ei vaan puhua, vaan auttaa käytännössä ja ehdottaa ratkaisua ja varmistaa toimiiko käytännössä. Koen että varmistus puuttuu. (H 3)

Suurin osa vanhemmista olivat yksimielisiä Lp-keskustelun ajankohdasta ja tavoista, joilla se toteutettiin. Yksi vanhemmista oli sitä mieltä, että keskustelu olisi hyvä käydä heti maahantulon jälkeen. Loput vanhemmista olivat sitä mieltä, että paras ajankohta keskustelulle on noin puoli vuotta Suomeen tulon jälkeen, sitten kun perhe on asettunut ja sopeutunut uuteen ympäristöön.

Keskustelu pidettiin noin 6 kuukautta maahantulon jälkeen ja se oli ok. Jos olisi ollut alussa, olisi ollut haastavaa, koska emme olleet sopeutuneet. (H 1)

Ei ihan alkuvaiheessa, kun meillä oli muut huolet, eivätkä lapset olleet vielä sopeutuneet uusiin olosuhteisiin. Kun tulimme Suomeen, oli vielä henkisesti vaikeata, koska olimme karanneet maasta. Se vaatii aikaa, jotta asiat tulivat kuntoon, jotta voisimme rauhoittua ja ymmärtää että olemme turvassa. Alkuvaiheessa kun tulimme Suomeen, en voinut ennakoida, että minulla voisi tulla masennusta ja voisi olla niin vaikeaa lasten kanssa. Kasvatan lapsia yksin. Ehkä puolen vuoden päästä. Siinä vaiheessa olisi parasta saada tukea ja neuvoa ja järjestää keskustelu. (H 4)

Lp-keskustelujen kokoonpanojen suhteen oli toimittu asiakaslähtöisesti perheiden oman toiveen mukaan ja vanhemmat pitivät sitä hyvänä ja oikeana tapana toimia. Aineiston mukaan Lp-keskustelu kannattaa käydä niistä perheen lapsista, joista vanhemmat itse haluavat keskustella. Osa vanhemmista halusi käydä keskustelun kaikista lapsista samalla kerralla, koska he kokivat, että samassa perheessä yhden lapsen käytös vaikuttaa aina muihinkin lapsiin. Osa vanhemmista halusi taas käydä keskustelun vain siitä lapsesta, josta heillä oli huolta.

Keskustelu käytiin molemmista lapsista ja se oli hyvä, koska yhden lapsen käyttäytyminen liittyy aina toiseen lapseen. (H 3)

Kyllä toisestakin lapsesta keskusteltiin, mutta meidän kaikki kysymyksemme ja huolestukset liittyivät lapseen, josta keskustelu käytiin. Siksi hänestä puhuttiin enemmän. Ja se oli hyvä niin. (H 5)

Kaikki vanhemmat olivat sitä mieltä, että Lp-keskustelu oli hyvä käydä ilman lapsia vanhempien ja työntekijän kesken. Yksi vanhemmista kertoi kehittämisehdotuksena, että jos Lp-keskusteluja olisi useampi, voisi lapsikin osallistua osaan keskusteluista.

Tässä tapauksessa järkevämpi ja parempi, ettei lapsi ollut mukana, koska puhuttiin lapsen käytöksestä ja sellaisista tilanteista kun hän on kiukkuinen tai sitten kun on erimielisyyksiä niin miten ne ratkaistaan. Lapsi ei tykkää kun puhutaan hänestä ja hänen hyvistä ja heikoista puolista. (H 2)

Oli hyvä, että keskustelu käytiin vanhemman ja työntekijän kesken. Jos lapset olisivat läsnä emme olisi saaneet rauhaa. (H 3)

Kyllä lapsenkin voisi kutsua ja koko perhe voisi puhua avoimesti. Sellaista voisi kokeilla. Ehkä se toimii, että olisi kaksi keskustelua, toisessa vanhemmat ja toisessa vanhemmat ja lapsi. (H 2)

Aineiston mukaan vanhemmat pitävät palveluneuvontaa Lp-keskustelun tärkeimpänä antina ja haastatteluissa tuli esiin, että heidän mielestään muutamilla Lp-keskustelua pitäneillä työntekijöillä oli puutteita palveluverkostoa koskevassa tiedoissa. Heidän mukaansa Lp-keskustelussa olisi hyvä olla mukana henkilö, esimerkiksi sosiaalityöntekijä, joka tietäisi olemassa olevista palveluista ja tukimuodoista.

Olisi hyvä olla mukana sellainen pätevä henkilö, vaikka sosiaalityöntekijä, joka olisi voinut osallistua, koska kun kysyttiin työntekijältä päiväkodista, hän antoi sellaisen neuvon, että varatkaa aika sosiaalityöntekijältä. (H 7)

Vanhemmat kokivat tärkeäksi sen, että Lp-keskusteluun osallistuminen on vanhemmille vapaaehtoista. Turvapaikanhakijoiden elinympäristö näyttyy aineiston perusteella hyvin rajatulta, eikä oman kohderyhmän ulkopuolisia sosiaalisia kontakteja ole usein. Jokainen kohtaamisen voidaankin katsoa olevan turvapaikanhakijan mielenterveyden kannalta tärkeä. Myös turvapaikanhakijavanhempien yksilöllinen kohtaaminen ja keskustelu

voidaan nähdä heidän mielenterveyttään edistävänä työnä, jolle on tarvetta (Castaneda ym. 2018, 106). Myös tähän tutkimukseen osallistuneet turvapaikanhakijavanhemmat toivoivat, että keskusteluja järjestettäisiin useammin ja säännöllisemmin. Kaikki vanhemmat osallistuisivat haastattelujen perusteella jatkossakin Lp-keskusteluun ja suosittelisivat siihen osallistumista myös muille vanhemmille.

Tällaisia keskusteluja tarvitaan. Keskustelu rauhoittaa. Turvapaikan odotusaikana kärsii niin paljon ja hermostuttaa niin paljon. Se on niin raskasta, että sellaisia keskusteluja pitäisi järjestää enemmän. (H 6)

Osallistuisin Lp-keskusteluihin jatkossakin. Ehkä saisin uutta tietoa. Olen kertonut tuttavalle, että keskustelussa olen saanut vastauksia ja neuvoja ja puhuttiin huolista ja on ollut hyötyä. Kerroin hänelle myös, että jos sinulle tarjotaan niin suostu ehdottomasti tähän. (H 5)

Lp-Vokkilokin toimivuus

Haastateltavien Lp-keskustelussa käytettiin Migrin Lp-hankkeessa vastaanottokeskuksiin pilotoitua Lp-vokkilokikirjaa. Lp-vokkiloki sisältää strukturoidun keskustelurungon, jonka teemojen ja kysymysten pohjalta työntekijät ja vanhemmat käyvät keskustelut lasten ikätason mukaisesti. Seuraavaksi esittelen vanhempien mielipiteitä vokkilokista eli Lp-keskustelun sisällöstä ja kysymyksistä

Aineiston perusteella vanhemmat kokivat Lp-hankkeessa vastaanottopalveluihin pilotoidun vokkilokin strukturoidun kokonaisuuden toimivaksi ja sisällöltään sopivaksi. Kukaan haastateltavista ei tuonut esiin mitään Lp-keskustelun runkoon tai sisältöön liittyvää ongelmaa tai haastetta. Vanhemmat eivät tuoneet myöskään esiin ehdotuksiaan siitä, miten Lp-vokkilokin sisältöä tai kysymyksiä voitaisiin kehittää paremmin vastaanottopalvelujen piirissä olevien perheiden tarpeita vastaaviksi.

Lp-keskustelu oli vanhempien mukaan laajuudeltaan ja kestoltaan sopivan mittainen. Lp-keskustelun aihepiirit ja kysymykset olivat heidän mielestään hyviä ja asiallisia, eikä keskustelu sisältänyt huonoja, vaikeita tai turhia kysymyksiä. Vanhemmat eivät aineiston

mukaan epäroineet vastata mihinkään Lp-keskustelussa esitettyyn kysymykseen. Lp-keskustelun kysymykset oli vanhempien mukaan helppoja ymmärtää ja ne vaikuttivat heidän mielestään hyvin suunnitelluilta.

Ei ollut turhia kysymyksiä. Kaikki kysymykset olivat asiallisia.(H 3)

Kysymykset oli hyvin ajateltu ja hyvin suunniteltu. Ei ollut turhia kysymyksiä, eikä ollut sellaisia kysymyksiä, joista olisi tullut epämiellyttävä olo. Vastasin kaikkiin kysymyksiin mielelläni. (H 7)

Vanhemmat pitivät erityisesti lapsen kasvatusta, vanhempien ja lasten välistä vuorovaikutusta ja ristiriitatilanteiden ratkaisemista koskevia kysymyksiä tärkeinä. Vanhemmat nostivat esiin myös sen, että perheen auttamista ja tukemista koskevat kysymykset olivat heidän mielestään oleellisia keskustelussa.

Kysymykset olivat juuri sopivia, kun haluaa pohtia vanhempien ja lapsien välejä ja tutkia ja parantaa niitä. (H 7)

Hyvät kysymykset käsittelivät sitä, miten ratkaistaan vaikeita tilanteita ja perheenjäsenten erimielisyyksiä, jos niitä on. (H 2)

Hyviä kysymyksiä olivat: Miten voitaisiin auttaa ja tukea ja mitä voitaisiin tehdä lapsen eduksi. (H 4)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tarkastelen tässä tutkimuksessa Lp-keskustelu työmenetelmän toimivuutta ja vaikutuksia vastaanottokeskuksissa asuvien turvapaikanhakijaperheiden parissa tehtävässä työssä. Tutkielmani tavoitteena oli tuoda esiin venäjänkielisten turvapaikanhakijavanhempien kokemusten pohjalta, millaisia vaikutuksia Lp-keskustelulla voidaan katsoa olevan heidän lapsensa ja perheensä elämään. Tarkoituksena oli myös tutkia millaisia näkemyksiä ja kokemuksia vanhemmilla on Lp-keskustelu työmenetelmän toimivuudesta ja sen kehittämisestä. Tutkimustuloksia tiivistäen voi todeta, että venäjänkielisten turvapaikanhakijavanhempien kokemukset Lp -keskustelusta olivat positiivisia ja he näkivät työmenetelmän kehittämistarpeet hyvin vähäisinä. Vanhemmat olivat tyytyväisiä Lp-keskusteluun ja kokivat sen tasavertaisena sekä turvallisenä tietoa ja ymmärrystä lisäävänä dialogina. Lp-keskustelulla vaikuttaisi aineiston mukaan olevan positiivisia vaikutuksia lasten kasvatukseen ja vanhemmuuteen ja se näyttäisi tarjoavan lyhytaikaista tukea vanhempien henkiseen jaksamiseen. Tämän lisäksi menetelmä näyttäisi tukevan vanhempien toimijuutta, osallisuutta ja yhteiskuntaan integroitumista. Merkittävää on, ettei kukaan tutkitavista kokenut, että Lp-keskustelusta olisi ollut heille jotakin haittaa. Vastaanottopalveluissa toteutettavan Lp-keskustelu työmenetelmän haasteet vaikuttavat tässä tutkimuksessa liittyvät siihen, ettei menetelmä näytä nykyisessä laajuudessaan tarjoavan riittävän konkreettista ja jatkuvaa tukea venäjänkielisille turvapaikanhakijavanhemmille ja siihen, että menetelmä näyttäytyy aineistossa ongelmiin ja vanhempien näkökulmaan keskittyvältä.

Tässä johtopäätösluvussa esittelen aluksi näkemyksiäni siitä, millaisia kohderyhmän haastavaan elämäntilanteeseen ja heidän tarpeisiinsa pohjautuvia käyttöfunktioita näen Lp-keskustelu työmenetelmällä olevan vastaanottokeskuksissa sekä esittelen joitakin omia käyttöfunktiokohtaisia ja työmenetelmää koskevia kehittämisideoitani. Johtopäätös luku sisältää myös muuta tutkimukseni minussa herättämää pohdintaa sekä ajatuksiani tutkimukseni rajoituksista, luotettavuudesta ja jatkotutkimustarpeista.

Lp-työmenetelmän käyttöfunktiot kootusti

Venäjänkieliset turvapaikanhakijavanhemmat näkevät Lp-keskustelun pääasiallisesti lastenkasvatukseen liittyvänä työmenetelmänä. He kaipaavat muiden vanhempien tavoin tukea lasten kasvatukseen ja vanhemmuuteen liittyvissä asioissa sekä vahvistusta sille, että ovat vanhempina toimineet oikein. Lp-keskustelu osoittautui **toimivaksi menetelmäksi lasten kasvatuksen ja vanhemmuuden tukemiseen** vastaanottokeskuksissa. Tämä näkyy aineistossa vanhempien kokemuksina lasten kasvatukseen ja vanhemmuuteen koskevan tiedon, tuen ja käytännön neuvojen saamisesta. Lp-keskustelulla on myös positiivisia vaikutuksia turvapaikanhakijavanhempien vanhemmuuteen ja se näkyy aineistossa turvapaikanhakijavanhempien itseymmärryksen lisääntymisenä ja sen myötä vanhempien omien kasvatuskäytäntöjen muuttamisena parempana kokemaansa suuntaan. Lp-keskustelu sekä siinä syntynyt ymmärrys kasvatuskulttuurien samankaltaisuudesta vahvistaa turvapaikanhakijavanhempien vanhemmuutta, kun he kokevat toimivansa vanhempina oikein ja tuntevat olevansa tarpeellisia lapsilleen. Erityisen tärkeänä turvapaikanhakijat pitävät vanhemmuuden kokemusten jakamista työntekijän kanssa ja lasta koskevan yhteisen ymmärryksen syntymistä keskustelussa. Haasteena on, että keskusteluissa korostuu pääasiassa vanhempien näkemys lasta ja perhettä koskevissa asioista, eikä niissä juurikaan pohdita sitä, miten lapsi kokee arjen ja perheen tämän hetkisen elämäntilanteen. Myös lapsen arjen vahvuudet jäävät Lp-keskustelussa taka-alalle keskustelun keskittyessä lähinnä lapsen henkilökohtaisiin ongelmiin.

Lp-keskustelu työmenetelmä on aineistoni mukaan turvapaikanhakijavanhempien **toimijuutta, osallisuutta ja yhteiskuntaan integroitumista edistävä työmenetelmä** vastaanottokeskuksissa. Tämän voidaan katsoa olevan merkittävä tulos, koska turvapaikanhakijoiden osallisuus arjessa on hyvin rajoitettua ja heidän arki jäsentyy pitkälti ulkopuolisten tekijöiden vaikutuksesta (Suoranta 2011, 42). Turvapaikanhakijat kokevat usein elävänsä kahden todellisuuden: menneen ja tulevan välitulossa, missä entinen kotimaa ja omat sosiaaliverkostot kuuluvat menneisyyteen, eikä uusi vieraaksi koettu tulomaa ilman sosiaalista verkostoa tarjoa heille juurikaan kuulumisen kokemuksia (Pentikäinen 2005, 34–35). Lp-keskustelussa turvapaikanhakijavanhemmat saavat heille tärkeitä osallisuuden ja toimijuuden kokemuksia. Kokemukset siitä, että pelkkä keskusteluun osallistuminenkin nähdään mahdollisuutena ja itse keskustelu koetaan kahden kasvattajan välisenä kohtauksena ja dialogina tukevat osallisuuden kokemuksiin liittyvää johtopäätöstäni. Jatkossa

osallisuuden kokemusta voitaisiin vahvistaa vielä sillä, että vanhemmilla olisi käytössään heidän omalle äidinkielelleen käännetty vokkiloki, jolloin he voisivat käytänteiden mukaisesti tutustua kysymyksiin ennen tapaamista.

Toimijuuden kokemukset liittyvät haastattelujen kokemusten mukaan lähinnä vanhempien toimijuuteen lastensa ja perheensä asioista päättävänä vanhempina, joilla on valta ja mahdollisuus sanoittaa perheen sen hetkistä elämäntilannetta ja tarpeita sekä tehdä perheen sisäisiä itseään ja perhettään koskevia päätöksiä. Minulle jää aineiston perusteella kuitenkin sellainen vaikutelma, etteivät vanhemmat koe omia perheensä elämää koskevia vaikutusmahdollisuuksiaan kovinkaan merkittävinä. Vanhemmat toivovat tuen ja avun tulevan perheen ulkopuoliselta taholta ja omat vaikutusmahdollisuudet perheen kokonaistilanteen kannalta ensisijaisen tärkeänä koettuihin asioihin nähdään pieninä. Tähän tutkimukseen osallistuneiden haastateltavien kokemukset viittaavat mielestäni siihen, että turvapaikanhakijat näkevät myönteisen turvapaikkapäätöksen olevan lähes ainoana koko perheen hyvinvointiin ratkaisevasti vaikuttava asiana. Myös perheen arki vastaanottokeskuksissa on turvapaikkapäätöksen odottamista ja toimivan arjen merkitys lapsen ja perheen hyvinvoinnille jää melko vähäiseksi, eivätkä vanhemmat näe arjessa tapahtuneita Lp-keskustelusta seuranneita positiivisia vaikutuksia perheen kokonaistilanteen ja tulevaisuuden kannalta merkittävinä asioita. Näin ollen näyttääkin siltä, etteivät vanhempien ymmärrys toimivan arjen merkityksestä lasta suojaavana tekijänä (Solanlantaus & Niemelä 2016, 24) juurikaan lisäännä, eikä se, miten he voisivat itse pienillä teolla tukea lapsen suotuisaa kehitystä arjessa, ei tule näkyväksi Lp -keskustelussa.

Lp-keskustelu **tukee turvapaikanhakijavanhempien henkistä jaksamista** vastaanottokeskuksissa antamalla **lyhytkestoista helpotusta turvapaikkaprosessin aiheuttamaan henkiseen taakkaansa ja lisäämällä** heidän **omanarvontuntoaan**. Lp-keskustelussa jatkuva epävarmuus perheen tulevaisuudesta unohtuu hetkeksi, kun vanhemmilla on mahdollisuuden ajatella ja keskustella heille tärkeistä lapseen ja perheeseen liittyvistä asioista. Katsonkin lyhyenkin helpotuksen jatkuvassa stressitilanteessa tukevan turvapaikanhakijavanhempien psyykkistä vointia. Turvapaikanhakijat kärsivät kantäväestöä enemmän mielenterveysongelmista ja -oireista (Castaneda ym. 2018, 51). Monet traumaattisesta menneisyydestä ja nykyisestä haastavasta elämäntilanteesta johtuvien mielenterveyden riskitekijöiden vuoksi turvapaikanhakijavanhempien mielenterveyden tukeminen on koko perheen ja erityisesti lapsen hyvinvoinnin kannalta tärkeää.

Lp-keskustelu on aineistoni mukaan **toimiva työmenetelmä palveluneuvontaan** vastaanottokeskuksissa. Useimmat turvapaikanhakijat eivät tiedä miten heidän tulomaansa palvelujärjestelmä ja sen viranomaiset toimivat. Vaikeudet löytää tai saada tilanteeseen sopivia palveluja on todettu lisäävän turvapaikanhakijoiden pahoinvointia. (Castaneda ym. 2018, 27.) Tähän tutkimukseen osallistuneiden haastateltavien kokemukset osoittavat, että venäjänkielisillä turvapaikanhakijavanhemmilla on pelkoja ja ennakkoluuloja viranomaisia kohtaan ja he kokevat erityisen tärkeäksi sen, että he saavat tietoa heille mahdollisista tulomaansa palveluista sekä siitä, miten eri viranomaiset toimivat Suomessa. Vanhemmat kokivatkin palveluneuvonnan olevan Lp-keskustelun tärkein käyttöfunktio vastaanottokeskuksissa. Vanhemmat saavat Lp-keskustelussa tietoa vastaanottopalveluista, yhteiskuntamme palvelujärjestelmästä sekä viranomaistoiminnasta ja heidän ennakkoluulonsa ja pelkonsa viranomaistoimijoita kohtaan helpottuvat.

Kohderyhmän tuen tarve

Monella turvapaikanhakijaperheellä on menneisyydessään traumaattisia kokemuksia ja heidän elämänsä vieraassa kulttuurissa ja haastavissa olosuhteissa on monella tapaa hyvin kuormittavaa. Tutkimukseni aineisto osoittaa, että venäjänkielisten turvapaikanhakijaperheiden tuen tarpeensa on suuri ja he kaipaavat arkeensa konkreettista ja jatkuvaa tukea. Lp-keskustelun vaikutukset esimerkiksi perheen sisäiseen vuorovaikutukseen, sosiaaliin suhteisiin ja lapsen kasvuympäristöjen väliseen yhteistyöhön näyttävät Solantauksen ym.(2009) tutkimukseen verrattuna melko vähäisille. Lp-keskustelu ei aineistoni mukaan kertaluontoisena keskusteluna toteutettuna anna riittävän intensiivistä ja kohderyhmän tarvetta vastaavaa tukea turvapaikanhakijaperheille. Turvapaikanhakijavanhempien erityisen tuen tarve näyttyy aineistossa keskustelujen ongelmakeskeisyytenä, menetelmän vaikutuksiin liittyvien kokemusten ristiriitaisuuksina sekä aineistoa läpileikkaavana konkreettisen tuen vaille jäämisen kokemuksina. Vanhempien kokemukset selittyivät mielestäni osittain traumataustasta nousevalla tarvitsevaisuudella, aikaisemmillä huonoilla viranomaiskokemuksilla sekä tämän hetkiseen elämäntilanteeseen liittyvällä epävarmuudella. Lp-keskustelun kertaluontoisuus, vieraaksi koettu vastaanottokeskuksen arkeen kuulumatonta työntekijä keskustelun pitäjänä ja se, ettei keskusteluissa sovittuja asioita kirjattu vakkilokin mukaiseen toimintasuunnitelmaan voisivat mielestäni olla myös selittäviä tekijöitä sille, etteivät keskusteluissa yhteisesti sovitut konkreettiset teot ja tuen

muodot toteutuneet perheiden arjessa, eikä Lp-keskustelusta saadulla tuella koettu olevan jatkuvuutta.

Mielestäni menetelmän kehittäjien ja vastaanottopalveluissa työskentelevien ammattilaisten olisi jatkossa hyvä pohtia sitä, miten Lp-keskustelun keinoin voitaisiin konkreettisemmin vastata perheiden toiveisiin ja tarpeisiin sekä miten menetelmä tarjoaisi heille jatkuvampaa ja säännöllisempää tukea. Lp-keskustelu työmenetelmän työskentelyprosessiin tulisi jatkossa kuulua useampi jatkumona toteutettava tapaaminen ja keskustelun pitäjänä tulisi toimia tuttu perheen elämässä mukana oleva palvelujärjestelmän tunteva työntekijä. Tämän lisäksi Lp-keskustelussa sovitut asiat tulisi jatkossa kirjata aina yleisen toimintaohjeen mukaisesti perheen omalle äidinkielelle käännettyyn Lp-vokkilokin toimintasuunnitelmalomakkeeseen. Työntekijän tuttuus tukisi myös luottamuksellisen asiakassuhteen rakentumista, johon vastaanottopalveluissa tulisi mielestäni erityisesti panostaa. Minulle syntyi tutkimusta tehdessäni sellainen vaikutelma, että turvapaikanhakijavanhempien aikaisemmat traumaattiset kokemukset ja nykyhetken epävarmuus sekä omaan elämään liittyvät osattomuuden kokemukset tekevät vastaanottokeskuksissa toteutettavasta luottamustyöskentelystä vaativaa ja luottamuksellisen asiakassuhteen muodostuminen vaatii erityistä panostamista, aikaa ja toistuvia tapaamisia. Vanhempien kokemukset siitä, ettei Lp-keskustelu ei yksittäisenä vieraaksi koetun työntekijän pitämänä tuen muotona vaikuta työntekijän ja turvapaikanhakijavanhemman luottamuksellisen työskentelysuhteen muodostumiseen tai edistymiseen tukevat esittämiäni kehittämissideoita.

Lp-työmenetelmien kehittämiseen ja luotettavuuteen liittyvää pohdintaa

Yhteiskuntamme käsitykset hyvästä vanhemmuudesta ja lapsen suotuisasta kehityksestä perustuvat länsimaisissa yhteiskunnassa tehtyihin tutkimuksiin ja siellä vallitsevaan perhekäsitykseen, joiden pohjalta myös Lp-keskustelu työmenetelmä on kehitetty. Vaikka tutkimukseen osallistuneet venäjänkielisten turvapaikanhakijavanhempien perheeseen liittyvät arvot ja kasvatustavat osoittautuvat tutkimuksessani hyvin samanlaisiksi kuin meidän suomalaisten, jäin pohtimaan, että toimiiko työmenetelmä yhtä hyvin kaikkien monikulttuuristen turvapaikanhakijaperheiden kanssa. Pohdin asiaa erityisesti niiden perheiden kohdalla, joiden kulttuuriset käsitykset hyvästä vanhemmuudesta ja lapsen edusta poikkeavat hyvinkin paljon meidän näkemyksestämme ja joissa lapsista huolehtivana

hoitajina nähdään lapsen vanhempien lisäksi useampi yhteisöön kuuluva aikuinen. (Kuitinen ja Isosävi 2013, 80). Jäinkin miettimään, rakennammeko turvapaikanhakijaperheiden arkea ja sitä tukevia palveluja ja menetelmiä sillä olettamuksella, että suomalaisuus ja siihen liittyvät arvot ja tavat ovat oikeita ja tavoittelemisen arvoinen asia?

Ennaltaehkäisevien menetelmien kehittämisen näkökulmasta voidaan pohtia siirtykö Lp-työmenetelmän taustalla oleva oleellinen tutkimustieto ongelmien ylisukupolvisuudesta käytäntöön Lp-keskustelussa. Jatkossa tulisikin mielestäni pohtia keinoja, miten turvapaikanhakijaperheiden vanhemmille saataisiin heitä syyllistämättä tietoa siitä, millaisia vaikutuksia perheen haastavalla elämäntilanteella on todettu olevan vanhempien jaksamiseen ja sitä kautta vanhempana toimimiseen sekä millaisia vaikutuksia vanhemman jaksamattomuudella ja psyykkisellä häiriöllä on puolestaan todettu olevan lapsen kehitykseen, käyttäytymiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. Myös vanhempien tietoa lasta suojaavien tekijöiden ja kasvuympäristöjen tuen merkityksestä olisi oleellista lisätä. Uskon, että edellä mainittu tieto auttaisi vanhempia ymmärtämään vielä paremmin keskusteluissa esiin tullutta lasten monimuotoista oireilua ja tukisi heidän omaa toimijuuttaan lapsen toimivan arjen ja näin lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja suotuisan kehityksen edistäjinä.

Mielestäni vastaanottokeskuksissa toteutettavaa Lp-keskustelu työmenetelmää tulisi jatkossa kehittää myös sen perusperiaatteiden mukaisesti niin, että se edistäisi nykyistä enemmän perheen sisäistä vuorovaikutusta. Näin työmenetelmällä olisi mahdollisuuksia vaikuttaa turvapaikanhakijaperheissä yleisesti vallalla olevaan vaikenemisen kulttuuriin. Turvapaikanhakijavanhemmat kertovat yleensä avoimesti Suomen viranomaisille ja vastaanottokeskusten työntekijöille siitä, millaista vääryyttä he ovat perheenä kokeneet kotimaassaan, mutta eivät kuitenkaan puhu asiasta lastensa kanssa. Turvapaikanhakijavanhemmat kuvittelevat näin toimiessaan varjelevansa lapsiaan ikäviltä asioilta, ja perheissä vallitsee usein menneisyyden tapahtumia koskeva vaikenemisen kulttuuri (Lähtenmäki 2013, 93). Asioiden läpikäymistä saattaa estää vanhempien harhaluulo siitä, etteivät lapset muista mitään kotimaan tapahtumista. Perheessä eletään arkea usein niin kuin mitään huolta ja pelkoa ei olisi ollutkaan. (Solantaus 2006, 242–243; Lähtenmäki 2013, 176.) Perheenjäsenten väliset riippuvuussuhteen johtavat usein myös siihen, ettei omilla huollilla ja peloilla haluta rasittaa muita perheenjäseniä ja näin myös oma emotionaalinen tu-

entarve jää sanomattamatta ja näin myös saamatta (Lähtenmäki 2013, 177). Lapsen näkökulmasta perheessä vallitseva vaikenemisen kulttuuri saattaa kääntyä lasta vastaan, koska hänen traumaattisista kokemuksista johtuvan oireilun ja ahdistuksen syy saattaa näin jäädä tunnistamatta taustatietojen puuttumisen vuoksi ja se hankaloittaa omalta osaltaan lasten mahdollisuutta ohjautua tarvitsemansa tuen piiriin. (Lähtenmäki 2013, 176–177.) Vanhemman ja lapsen sekä lapsen ja sisarusten välinen yhteinen ymmärrys perheen tilanteesta on kuitenkin tutkimuksissa todettu toimivan lasta suojaavana tekijänä, vaikka perheen arkeen kohdistuisikin kuormittavia tekijöitä (Kasvuntuki 2017b). Toimiva perheen sisäinen vuorovaikutus on erittäin tärkeä voimavara myös turvapaikanhakijaperheissä ja jatkossa tulisikin pohtia, miten Lp-keskustelu työmenetelmää tai siihen liittyviä käytänteitä voitaisiin kehittää niin, että se tukisi jatkossa enemmän turvapaikanhakijaperheiden sisäisen dialogin lisääntymistä.

Olen pohtinut tutkimukseni *luotettavuutta* kolmesta eri näkökulmasta: Mitkä aineistoni ominaisuudet tukevat tutkimukseni luotettavuutta, mitä asioita on huomioitava tutkimustulosteni luotettavuutta arvioitaessa ja millä asioilla olen itse pyrkinyt varmistamaan tutkimukseni luotettavuuden. Yksi tutkimuksen luotettavuudesta kertova seikka on haastatteluista koostuvan tutkimusaineiston sisällön samankaltaisuus. Vaikka jokaisella haastatteluun osallistuneella venäjänkielisellä turvapaikanhakijavanhemmalla on omat yksilölliset ajatukset ja tarpeet, heidän Lp-keskusteluun liittyvät kokemukset olivat hyvin samansuuntaisia. Näin ollen aineistoni antaa mielestäni melko yhtenäisen näkemyksen tutkimukseen osallistuneiden venäjänkielisten turvapaikanhakijaperheiden vanhempien Lp-keskusteluun liittyvistä kokemuksista. Sisällöltään samankaltainen aineisto mahdollisti minulle tutkijana tutkimuksen kohderyhmän ja kontekstin huomioivan työmenetelmän toimivuutta koskevan tapauskohtaisen arvioinnin ja kehittämisehdotusten antamisen asiakaskokemusten pohjalta. Tutkimukseni luotettavuutta tukeva asia on myös se, että haastatteluihin vapaaehtoisesti osallistuneet vanhemmat täyttävät kohderyhmän vaatimukset hyvin, koska heillä on vuoden sisällä toteutunut kokemus Lp-keskustelusta ja silti riittävä aika sen toteutumisesta mahdollisten vaikutusten arvioimiseksi (ks. Tuomi & Sarajarvi 2009, 85).

Laadullisessa tutkimuksessa ihmisten kokemukset nähdään ainutlaatuisina, joten toisten täysin samanlaisten tutkimustulosten saaminen ei ole mahdollista. Näin ollen kvantitatiiv-

viset tutkimuksen reliabiliteettiin ja validiteettiin pohjautuva luotettavuuden arviointi eivät ole tutkimuksessani mahdollista. (Hirsjärvi ym. 2010, 231–232) Luotettavuuden kannalta on huomioitava, että tutkimukseni aineisto on pieni, eikä sen pohjalta voi tehdä tilastollisia yleistyksiä siitä, että kaikkien venäjänkielisten turvapaikanhakijaperheiden vanhempien Lp-keskustelu työmenetelmää koskevat kokemukset ja mielipiteet olisivat kautta linjan yhteneväisiä. Vaikka otokseni näyttäytyykin sisällöltään samankaltaisena, se käsittää ainoastaan tutkimukseen osallistuneiden vanhempien näkemykset ja kokemukset työmenetelmästä. Tutkimukseni aineistoa olisi voitu käsitellä ja lähestyä monesta eri näkökulmasta, joten katson tutkimuksessani tekemieni esimerkiksi metodologisten valintojen vaikuttavan tutkimustuloksiin merkittävästi (Laitinen & Uusitalo 2007, 321). Toisaalta mikään laadullisen tutkimuksen näkökulma tai menetelmä ei olisi mahdollistanut absoluuttista totuutta tutkimukseni kohteesta, sillä todellisuus on aina tavalla tai toisella suodatettua, tulkittua ja sen voi ymmärtää eri konteksteissa eri tavalla.

Tutkimuksissa pyritään siihen, että tutkijan ja tutkittavan välinen suhde olisi mahdollisimman tasapuolinen. Osapuolten tasavertaisuutta ja vastavertaisuutta ei ole mahdollista saavuttaa, koska tutkimuksissa tutkijalla on kuitenkin aina enemmän valtaa, eikä hän pysty omilla toimillaan purkamaan kulttuurisesti, sosiaalisesti ja poliittisesti rakentunutta eriarvoisuutta, vaikka hän siihen pyrkisikin. (Ahmed 2000, 49–53; Tolonen ja Palmu 2007, 94.) Vaikka pyrin avoimella ja kunnioittavalla käyttäytymiselläni tasoittamaan minun ja tutkittavan välillä olevaa valtasuhdetta, tiedostin tutkimusta tehdessäni, ettei valta-asetelma osapuolten välillä voi koskaan olla täysin tasa-arvoinen. Olenkin pohtinut, minkä verran tutkittavien vastauksiin vaikutti halu miellyttää työntekijää ja myöhemmin minua tutkijana. Pohdin myös, että luottivatko tutkittavat siihen, ettei haastattelulla ollut vaikutusta heidän turvapaikanhakuprosessiinsa vai vaikuttiko heidän vastauksiinsa heidän kokemansa epävarmuus ja pelko tulevasta.

Tutkittavat kuvasivat toistuvasti käymäänsä Lp-keskusteltua sanalla dialogi. Itse ymmärrän, että dialogilla tarkoitetaan keskustelua, missä osallistujilla on tasavertainen ja vastavuoroinen suhde (Mönkkönen 2002, 18) ja jäinkin pohtimaan, että vastaako tämä määritelmä epäsuhtaisen valta-asetelman huomioon ottaen tutkittavien kokemuksta vai onko sanalla joku muu merkitys venäjän kielessä. Tein tutkimuksessani myös tietoisesti valinnan siitä, että käytän kaikissa haastatteluissa samaa venäjänkielistä tulkkiä. Yhteistyömme tulkin kanssa sujui haastattelutilanteissa hyvin. Tulkki toimi haastattelutilanteissa hyvin

ammattimaisesti ja mielestäni tasalaatuista käännösmateriaalia tuottaen. Uskonkin, että saman ammattitaitoisen tulkin käyttö vaikutti positiivisesti aineistoni tasalaatuisuuteen ja näin myös luotettavuuteen. Tulkkaukseen liittyvät haasteet vaikuttavat kuitenkin aina tutkimuksen tekoon, eikä voi tutkijan olla varma käännosten tarkkuudesta enkä siitä, onko sama asia ymmärretty aina samalla tavalla.

Ensisijainen *jatkotutkimusehdotukseni* on, että jatkossa olisi hyvä tutkia myös muihinkin kulttuureihin kuuluvien turvapaikanhakijaperheiden kokemuksia Lp -keskustelu työmenetelmästä niin, että vanhempien lisäksi myös turvapaikanhakijalasten kokemuksia työmenetelmästä kartoitettaisiin. Omassa tutkimuksessani pohdin paljon sitä, että oliko lapsi todella ollut vastaanottokeskuksissa toteutettujen Lp-keskustelujen keskiössä vai keskittyikö puhe siellä enemmän vanhempiin ja heidän näkemykseensä perheen tilanteesta. Jatkossa on mielestäni syytä pohtia sitä, miten lapsen ääni saataisiin Lp-keskusteluissa vielä enemmän kuuluviin ja lapsen osallisuus keskusteluun voitaisiin mahdollistaa. Aineistoni osoittaa vanhempien päättäneen siitä, etteivät lapset osallistuneet vastaanottokeskuksissa käytyihin Lp-keskusteluihin. Aikuinen voidaan lapsen näkökulmasta nähdä mahdollistajana, mutta aikuisen valta voi olla myös keskeinen lapsen toimintaa ja osallistumista rajoittava tekijä. Jäinkin pohtimaan, että olisiko lasten osallisuus Lp-keskusteluun jatkossa hyvä taata siten, että lapsen osallistuminen ainakin yhteen keskusteluun kuuluisi Lp-vokkilokissa mainittuihin yhteisiin toimintatapoihin.

Lp-keskustelu työmenetelmä on todettu toimivaksi työmenetelmäksi monen kohderyhmän kanssa tehtävässä työssä ja monessa eri käyttökontekstissa. Kun menetelmää siirretään käytettäväksi muuhun kuin siihen käyttökontekstiin ja käyttötarkoitukseen missä sen soveltuvuus on alun perin todettu, tulee menetelmän soveltuvuus uuteen ympäristöön varmistaa arvioimalla ja seuraamalla (Aarons ym. 2017). Toivon, että tutkimukseni tuottama asiakaslähtöinen tieto nähdään osana Lp-keskustelu menetelmän käyttöönottoon liittyvää arviointia, kun sen toimivuutta arvioidaan vastaanottokeskuksissa asuvien turvapaikanhakijaperheiden parissa tehtävässä työssä. Tutkimukseni osoittaa, että Lp-keskustelulla on useita asiakkaan hyvinvoinnin kannalta tärkeitä käyttöfunktioita vastaanottopalveiluissa. Mutta ovatko nämä vaikutukset riittäviä? Mielestäni kyllä. Näen Lp-keskustelu menetelmän kouluttajana ja palvelumuotoilijana menetelmän vastaavan moneen merkittävänä pitämäni venäjänkielisen turvapaikanhakijaperheen tarpeeseen. Näenkin tutki-

mukseni tuloksissa todetut hyödyt vahvoina perusteina menetelmän käyttöönottoon vastaanottopalveluissa. Lp-keskustelu työmenetelmän käyttöönottoon liittyvien käytänteiden vakiintuminen ja menetelmän peruseriaatteiden todellinen sisäistäminen vaatii vastaanottokeskusten työntekijöiltä aikaa. Uskon, että työmenetelmän osaamisen vahvistuminen ja turvapaikanhakijoiden omalle äidinkielelle käännetyt Lp-vokkilokit parantavat jatkossa varmasti menetelmän toimivuutta ja lisäävät siitä koettuja hyötyjä. Mielestäni on tärkeä muistaa, että työmenetelmän vaikutukset syntyvät aina asiakastyötä tekevän työntekijän ja asiakkaan yhteistoiminnasta, eivät työmenetelmästä itsestään (Ehrling, 2014). Turvapaikanhakijaperheiden kohdalla näen jokaisen toivoa ja merkityksiä antavan kohtaamisen olevan perheen hyvinvoinnin kannalta tärkeä. Työntekijän näkökulmasta vuorovaikutustilanteissa ovat läsnä oman työhön kuuluvat rakenteet ja vaatimukset, oma ammatillisuus ja kohderyhmän suuri tuen tarve. Mikä olisikaan parempi tapa toteuttaa yhteistä molempia osapuolten tarpeisiin vastaavaa työskentelyä vastaanottokeskuksissa, kuin ottaa lapset puheeksi?

LÄHTEET

Aarons, Gregory & Sklar, Marisa & Mustanski, Brian & Benbow, Nanette & Brown, C. Hendricks (2017) “Scaling-out” evidence-based interventions to new populations or new health care delivery systems. *Implementation Science* 12 (1), 111. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1186/s13012-017-0640-6.pdf>. Viitattu 15.5.2020.

Ahmed, Sara (2000) Who knows? Knowing Strangers and Strangeness, *Australian Feminist Studies* 15 (31), 49–53. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/713611918?journalCode=cafs20>. Viitattu 13.5.2020.

Alitolppa-Niittamo, Anne & Leinonen, Elina (2013) Perhe, nuoret ja maahanmuutto. Teoksessa Anne Alitolppa-Niittamo, Stina Fågel & Minna Säävälä (toim.) *Olemme muuttaneet – ja kotiudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä*. Helsinki: Väestöliitto, 99–101.

Beardslee, William & Podorefsky, Donna (1988). Resilient adolescents whose parents have serious affective and other psychiatric disorders. Importance of self-understanding and relationships. *American Journal of Psychiatry* 145, 63–69. <https://psycnet.apa.org/record/1988-16958-001>. Viitattu 1.2.2020.

Beardslee, William & Salt, Patricia & Versage, Eve & Gladstone, Tracy & Wright, Ellen & Rothberg, Phyllis (1997) Sustained change in parents receiving preventive interventions for families with depression. *American Journal of Psychiatry* 154, 510–515. https://www.researchgate.net/profile/William_Beardslee/publication/14126552_Sustained_change_in_parents_receiving_preventive_interventions_for_families_with_depression/links/00b7d53231bc0e5abc000000.pdf. Viitattu 1.2.2020.

Beardslee, William (1998) Prevention and the Clinical Encounter. *American Journal of Orthopsychiatry Association* 68 (9). <https://doi.org/10.1037/h0080361>. Viitattu 2.2.2020.

Beardslee, William & Gladstone, Tracy & Wright, Ellen & Cooper, Andrew (2003) A family-based approach to the prevention of depressive symptoms in children at risk: evidence of parental and child change. *Pediatrics* 112e, 119–131. <https://pediatrics.aapublications.org/content/112/2/e119>.

Beardslee, William & Wright, Ellen & Gladstone, Tracy & Forbes, Peter (2007) Long-term effects from a randomized trial of two public health preventive interventions for parental depression. *Journal of Family Psychology* 21, 703–713. <https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2F0893-3200.21.4.703>. Viitattu 1.2.2020.

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1994). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma.* Suomentanut Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus. Englanninkielinen alkuteos 1996.

Bhugra, Dinesh (2004) Migration, distress and cultural identity. *British Medical Bulletin* Vol 69, 129–141.

Castaneda, Anu E. & Mäki-Opas, Johanna & Jokela, Satu & Kivi, Nina & Lähteenmäki, Minna & Miettinen, Tanja & Nieminen, Satu & Santalahti, Päivi & PALOMA asiantuntijat (2018) Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa. *PA-LOMA-käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 5 /2018.* Helsinki: Suomen Yliopistopaino Oy. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136193/7.8.PA-LOMA_KA%cc%88SIKIRJA_WEB.pdf?sequence=4&isAllowed=y. Viitattu 7.11.2019. Viitattu 6.1.2020.

de Angel, Valeria & Prieto, Fernanda & Gladstone, Tracy & Beardslee, William & Irrarázaval, Matias (2016). The feasibility and acceptability of a preventive intervention programme for children with depressed parents: study protocol for a randomised controlled trial. *Trials* 17, 237. <https://trialsjournal.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13063-016-1348-7>. Viitattu 20.2.2020.

Erikson, Erik (1983) *Identity and the life cycle.* New York: Norton.

Ehrling, Leena (2014). *Multidimensional Family Therapy. Uusi työtapa nuorten monimuotoisiin ongelmiin. Kokemuksia MDFT:n mahdollisuuksista.* Helsinki: Paintprinting. https://mieli.fi/sites/default/files/materials_files/mdft_net.pdf. Viitattu 1.5.2020.

Fazel, Mina & Stein, Alan (2002) The mental health of refugee children. *Disease in Childhood* 87, 368.

Giannakopoulos, George & Tzavara, Chara & Kolaitis, Gerasimos (2015) Preventing Psychosocial Problems and Promoting Health-Related Quality of Life in Children and Adolescents Struggling with Parental Depression. *Open Journal of Depression* 4, 24–29. https://www.scirp.org/html/2-2720062_56776.htm. Viitattu 20.2.2020.

Gordon, Tuula 2005 Toimijuuden käsitteen dilemmoja. Teoksessa Anneli Meurman-Solin & Ilkka Pyysiäinen (toim.) *Ihmistieteet tänään.* Helsinki: Gaudeamus, 114–121.

Hammen, Constance & Brennan, Patricia. A. (2003) Severity, chronicity, and timing of maternal depression and risk for adolescent offspring diagnoses in a community sample. *Archives of general psychiatry* 60 (3), 253–258. <https://jamanetwork.com/journals/jamapsychiatry/article-abstract/207241>. Viitattu 16.2.2020.

Heikkilä, Asta & Jokinen, Pirkko & Nurmela, Tiina (2008) *Tutkiva kehittäminen. Avaimia tutkimus ja kehittämishankkeisiin terveysalalla.* Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Hiitola, Johanna & Anis, Merja & Turtiainen, Kati (2018) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisessa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino.

Hiitola, Johanna & Peltola, Marja (2018) Tuotettu ja koettu toiseus viranomaisten ja maahanmuuttajataustaisten vanhempien kohtaamisessa. Teoksessa Johanna Hiitola, Merja Anis & Kati Turtiainen (toim.) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisessa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino, 141.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2009) Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Huttunen, Laura (2002) Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien elämänkerroissa. Helsinki: Suomalainen kirjallisuuden seura.

Isaacs, William (2001) Dialogi ja yhdessä ajattelemisen taito. Helsinki: Kauppakaari.

Johansson, Monica (2009) Psykoedukatiivisten perheinterventioiden yhdentyminen kliiniseen työhön. Tutkimusraportti. Espoo: Omaiset mielenterveystyön tukena Uudenaan yhdistys ry:n julkaisu.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016) Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino.

Kaakinen, Sirpa & Pietilä, Liisa & Solantaus, Tytti (2009) Kun vanhempi sairastaa: Perhekeskeisen työn perusteista, periaatteista ja käytännöistä. Teoksessa Pekka Lari-vaara, Sirpa Lindroos & Taina Heikkilä (toim.) Potilas, perhe ja perusterveydenhuolto. Jyväskylä: Duodecim, 116–124.

Kasvuntuki (2017a) Toimiva lapsi & perhe –menetelmät. Lapset puheeksi -keskustelu. <https://kasvuntuki.fi/tyomenetelmat/toimiva-lapsi-perhe-menetelmat-lapset-puheeksi-keskustelu/>. Viitattu 8.2.2020.

Kasvuntuki (2017b) Toimiva lapsi & perhe –menetelmät. Lapset puheeksi –perheinterventio. <https://kasvuntuki.fi/tyomenetelmat/toimiva-lapsi-perhe-menetelmat-lapset-puheeksi-perheinterventio/>. Viitattu 8.2.2020.

Kasvuntuki (2017c) Tietoa Kasvun tuesta. <https://kasvuntuki.fi/tietoa-kasvun-tuesta/mika-on-kasvun-tuki-tietolahde/>. Viitattu 9.2.2020.

Kasvuntuki (2017d) Kasvuntuki arviointikäsi-kirja. <https://kasvuntuki.fi/arviointikäsikirja/>. Viitattu 9.2.2020.

Kela (2015) Tietoa Kelasta. <https://www.kela.fi/-/turvapaikanhakijalla-ei-heti-oikeutta-kelan-etuuksiin>. Viitattu 15.2.2020

Kempainen, Erkki (2001) Arviointi sosiaalipalveluissa. Katsaus arvioinnin peruskysymyksiin. FinSoc Työpapereita 3/2001. Helsinki: Stakes. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75416/Ty%C3%B6papereita32001.pdf?sequence=1>. Viitattu 3.3.2020.

Kokkonen, Lotta (2018) Pakolaisten sosiaalinen tuki viranomaiskohtaamisissa. Teoksessa Johanna Hiitola, Merja Anis & Kati Turtiainen (toim.) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisessa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino, 116.

Kuittinen, Saija & Isosävi, Sanna (2013) Vanhemmuus ja pienten lasten hoiva eri kulttuureissa. Teoksessa Anne Alitolppa-Niittamo, Stina Fågel & Minna Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotiudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 78–91.

Kunelius, Maria (2017) Turvapaikanhakijaperheiden vastaanotto ja palvelut Suomessa. Teoksessa Jenni Hurmerinta & Anna Mikkonen (toim.) Turvapaikanhakija. Kohtaamisen ja tuen käsikirja. Ensi- ja turvakotien liiton käsikirja 3. Helsinki: Ensi- ja turvakotienliitto. https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/turvapaikanhakijaperhe._kohtaamisen.

Kuula, Arja (1999) Toimintatutkimus. Kenttätöitä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Vastapaino.

Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula (2007) Sensitiivisen haastattelututkimuksen eettiset haasteet. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 15 (4), 317–321. <https://journal.fi/janus/article/view/50440>. Viitattu 11.3.2020.

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110746>. Viitattu 18.1.2020.

Landi, Farzaneh Hatami & Hurmerinta, Jenni (2017) Pakolaisuuden ja maahanmuuton vaikutukset perheeseen ja identiteettiin. Teoksessa Jenni Hurmerinta & Anna Mikkonen (toim.) Turvapaikanhakija. Kohtaamisen ja tuen käsikirja. Ensi- ja turvakotien liiton käsikirja 3. Helsinki: Ensi- ja turvakotienliitto, 27–30. https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/turvapaikanhakijaperhe._kohtaamisen. Viitattu 22.3.2020.

Lähteenmäki, Minna (2013) Lapsi turvapaikanhakijana. Etnografisia näkökulmia vastaanottokeskuksen ja koulun arjesta. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Maahanmuuttovirasto (2017) Turvapaikanhakijalapsille ja perheille lisää tukea vastaanottokeskuksissa. https://migri.fi/artikkeli/-/asset_publisher/turvapaikanhakijalapsille-ja-perheille-lisaa-tukea-vastaanottokeskuksissa. Viitattu 16.1.2020.

Maahanmuuttovirasto (2018) Selvitys turvapaikanhakijoiden parisuhteiden ja vanhemmuuden haasteista sekä auttamisen mahdollisuuksista vastaanottokeskuksissa.

<https://migri.fi/documents/5202425/6032464/Selvitys+turvapaikanhakijoiden+parisuhteiden+ja+vanhemmuuden+haasteista+sek%C3%A4+auttamisen+mahdollisuuksista+vastaanottokeskuksissa/9bb629ae-083a-d55d-56b3-c98ddb3b55f/Selvitys+turvapaikanhakijoiden+parisuhteiden+ja+vanhemmuuden+haasteista+sek%C3%A4+auttamisen+mahdollisuuksista+vastaanottokeskuksissa.pdf>. Viitattu 17.1.2020.

Maahanmuuttovirasto (2019a) Maahanmuuton vuoden 2018 tilastot. https://migri.fi/artikkeli/-/asset_publisher/maahanmuuton-vuoden-2018-tilastot-yha-useampi-haki-viime-vuonna-oleskelulupaa-tyon-perusteella. Viitattu 16.3.2020.

Maahanmuuttovirasto (2019b) Tietoa turvapaikanhakijalle. <https://migri.fi/documents/5202425/6165225/Tietoa+turvapaikanhakijalle+%28fi%29>. Viitattu 19.1.2020.

Maahanmuuttovirasto (2020) Tilastot 15.5.2020. <http://tilastot.migri.fi/#applications/23330/49/13?start=582>. Viitattu 16.3.2020.

Marklund, Kristin & Andershed, Anna-Karin & Andershed, Henrik (2012) Pohjo-lan lapset. Varhainen tuki perheille. Varhainen tuki perheille -hankkeen tulokset. Tukholma: Ineko.

Martikainen, Tuomas & Haikkola, Lotta (2010) Sukupolvet maahanmuuttajatutkimuksessa. Teoksessa Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola (toim.) Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki: Suomalisen kirjallisuuden seura, 21.

Mielenterveystalo (2020a) Lapset puheeksi tutuksi. Lapset Puheeksi-johdanto. https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/oppaat/lapset_puheeksi/Pages/LP-tutuksi.aspx. Viitattu 1.2.2020. Viitattu 9.2.2020.

Mielenterveystalo (2020b) Lapset puheeksi tutuksi. Lapset puheeksi-menetelmä ja työskentely perheen kanssa. https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/oppaat/lapset_puheeksi/Pages/ty%C3%B6skentely_perheen_kanssa.aspx. Viitattu 9.2.2020.

Mieli (2020a) Toimiva lapsi & perhetyö. <https://mieli.fi/fi/kehitt%C3%A4mistointa/lapset-ja-nuoret/toimiva-lapsi-perhe-ty%C3%B6>. Viitattu 6.2.2020.

Mieli (2020b) TLP-työn koulutukset. <https://mieli.fi/fi/kehitt%C3%A4mistointa/lapset-ja-nuoret/toimiva-lapsi-perhe-ty%C3%B6/tlp-ty%C3%B6n-koulutukset>. Viitattu 10.2.2020.

Mieli (2020c) Lapset puheeksi (LP)-menetelmä. <https://mieli.fi/fi/kehitt%C3%A4mistointa/lapset-ja-nuoret/toimiva-lapsi-perhe-ty%C3%B6/lapset-puheeksi-lp-menetelm%C3%A4>. Viitattu 6.2.2020.

Mieli (2020d) Lp lokikirja palveluihin 2019. https://mieli.fi/sites/default/files/inline/Hankkeet/TLP/lp_lokikirja_palveluihin_2019_2.pdf. Viitattu 16.2.2020.

Mönkkönen, Kaarina (2002) Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Akateeminen väitöskirja. Kuopio: Kuopion yliopiston julkaisuja, 18. https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_951-781-933-1/urn_isbn_951-781-933-1.pdf. Viitattu 18.4.2020.

Niemelä, Mika & Väisänen, Leena & Marshall, Catherine & Hakko, Helinä & Räsänen, Sami (2010) The experiences of mental health professionals using structured family-centred interventions to support children of cancer patients. *Cancer Nursing* 33, E18–27. https://journals.lww.com/cancernursingonline/Abstract/2010/11000/The_Experiences_of_Mental_Health_Professionals.15.aspx. Viitattu 11.2.2020.

Niemelä, Mika & Repo, Jenni & Wahlberg, Karl-Erik & Hakko, Helinä & Räsänen, Sami (2012) Pilot evaluation of the impact of structured child-centered interventions on psychiatric symptom profile of parents with serious somatic illness: struggle for life trial. *Journal of Psychosocial Oncology* 30, 316–330. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07347332.2012.664258>. Viitattu 13.2.2020.

Niemelä, Mika & Kinnunen, Lotta & Paananen, Reija & Hakko, Helinä & Merikukka, Marko & Karttunen, Vesa & Gissler, Mika & Räsänen, Sami (2014) Parents' traumatic brain injury increases their children's risk for use of psychiatric care: the 1987 Finnish Birth Cohort study. *General Hospital Psychiatry* 36, 337–341.

Niemelä, Mika & Kallunki, Hannu & Jokinen, Jaana & Räsänen, Sami & Ala-Aho, Birkitta & Hakko, Helinä & Ristikari, Tiina & Solantaus, Tytti (2019). Collective Impact on Prevention: Let's Talk About Children Service Model and Decrease in Referrals to Child Protection Services. *Frontiers in psychiatry*, 10, 64. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2019.00064>. Viitattu 30.5.2020.

Pentikäinen, Marja (2005) Loputtomalla matkalla. Kertomuksia pakolaisuudesta. Helsinki: Etnika Oy.

Pietilä, Veikko (1973) Sisällön erittely. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab.

Pihkala, Heljä & Sandlund, Mikael & Cederström, Anita (2011) Children in Beardslee's family intervention: Relieved by understanding of parental mental illness. *International Journal of Social Psychiatry* 58, 623–628. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0020764011419055>. Viitattu 20.2.2020.

Punamäki, Raija-Leena & Paavonen Juulia & Toikka Sini & Solantaus Tytti (2013) Effectiveness of preventive intervention in improving cognitive attributions among children of depressed parents: A randomized study. *Journal of Family Psychology* 27. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23978323>. Viitattu 20.2.2020.

Rostila, Ilmari (2001) Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Räsänen, Eila (1997) Masennus lapsuus- ja nuoruusiässä. Turku: Lääketehtas Oy H. Lundberg Ab.

Schubert, Carla (2013) Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo, Stina Fågel & Minna Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotiudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 68–69.

Sisäministeriö (2020) Turvapaikanhakijat ja pakolaiset. <https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset>. Viitattu 21.3.2020.

Snellman, Olli & Seikkula, Jaakko & Wahlström, Jarl & Kurri, Katja (2014) Aikuisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten mielenterveyden ja psyykkisten ongelmien erityispiirteet. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti 51 (3), 201–2013. [file:///C:/Users/M%C3%A4ntynen/Downloads/48322-Artikkelin%20teksti-38233-1-10-20141201%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/M%C3%A4ntynen/Downloads/48322-Artikkelin%20teksti-38233-1-10-20141201%20(2).pdf). Viitattu 23.1.2020.

Solantaus, Tytti & Beardslee, William (1996) Interventio lasten psyykkisten häiriöiden ehkäisemiseksi. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. 112 (18), 1647. http://www.sosiaalikallega.fi/hankkeet/paattyneet-hankkeet/mielenterveyshankkeet/lapsi_nuori/Interventio%20lasten%20psyykkisten%20hairioiden%20ehkaimiseksi.pdf. Viitattu 21.2.2020.

Solantaus, Tytti (2001) Lapset ja vanhemman mielenterveyden häiriö. Teoksessa Matti Inkinen (toim.) Näkymätön lapsi aikuispsykiatriassa. Tampere: Tammi, 19.

Solantaus-Simula, Tytti & Punamäki, Raija-Leena & Beardslee, William (2002) Children's responses to low parental mood. *American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 41 (3), 278–295. <https://doi.org/10.1097/00004583-200203000-00008>.

Solantaus, Tytti (2006) Vanhemman masennus ja lapset. Teoksessa Liisa Hokkanen & Maritta Sauvola (toim.) Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 22. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 242–247. http://www.sosiaalikallega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Julkaisu_22.pdf#page=231. Viitattu 20.2.2020.

Solantaus, Tytti & Toikka, Sini & Alasuutari, Maarit & Beardslee, William & Paavonen, Juulia (2009) Safety, Feasibility and Family Experiences of Preventive Interventions for Children and Families with Parental Depression. *International Journal of Mental Health Promotion* 11. <https://doi.org/10.1080/14623730.2009.9721796>. Viitattu 22.2.2020.

Solantaus, Tytti & Niemelä, Mika (2016) Arki kantaa – kun se pannaan kantamaan. *Perheterapia* 1, 22–29. https://mieli.fi/sites/default/files/inline/arki_kantamaan_solantaus_niemela_2016.pdf. Viitattu 18.2.2020.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>. Viitattu 15.2.2020.

Suoranta, Juha (2011) Vastaanottokeskus. Helsinki: Into kustannus Oy.

Tchernegovski, Phillip & Reupert, Andrea & Maybery Darryl (2015) "Let's Talk about Children": A pilot evaluation of an e-learning resource for mental health clinicians. *Clinical Psychologist* 19 (1), 49–58. <https://aps.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/cp.12050>. Viitattu 20.2.2020.

Tolonen, Tarja & Palmu, Tarja (2007) Etnografia, haastattelu ja (valta)positiot. Teoksessa Sirpa Lappalainen, Pirkko Hynninen, Tarja Kankkunen, Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) Etnografia metodologina. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino, 94.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2009) Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>. Viitattu 6.3.2020.

Ulkomaalaislaki 301/2004. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301>. Viitattu 18.1.2020.

Weissman, Myrna & Wickramaratne, Priya & Namura, Yoko & Warner Virginia & Pilowsky, Daniel & Verdeli, Helen (2006) Offspring of depressed parents: 20 years later. *The American Journal of Psychiatry* 163 (6), 1001-1008. <https://ajp.psychiatryonline.org/doi/full/10.1176/ajp.2006.163.6.1001>. Viitattu 27.2.2020.

LIITTEET

LIITE 1 Kutsukirje tutkimukseen

Kutsu Lapset Puheeksi -työmenetelmää koskevaan tutkimukseen

Olen Outi Mäntynen ja opiskelen Turun yliopistossa. Teen sosiaalityön opinnäytetyötä eli pro gradu -tutkimusta Lapset puheeksi –keskustelu työmenetelmästä.

Tutkimuksessani selvitän mitä mieltä olet Lapset Puheeksi (LP) -keskustelu työmenetelmän käytöstä. Haastattelussa haluaisin kuulla, millaisia kokemuksia sinulla on Lp -keskusteluista ja onko Lp -keskustelu mielestäsi hyvä työmenetelmä vastaanottopalveluissa. Sinun mielipiteesi on siis erityisen tärkeä Lp -keskustelu työmenetelmän kehittämisessä!

Haastattelulla ei ole mitään yhteyttä tai vaikutusta sinua tai perhettäsi koskevaan turvapaikanhakuprosessiin, vaan tutkimus koskee ainoastaan Lp –keskustelu työmenetelmää. Sinun ei ole pakko osallistua haastatteluun, vaan se on vapaaehtoista. Sillä jos et halua osallistua haastatteluun ei ole vaikutusta Lp -keskusteluun kuuluvien tapaamisten jatkuvuuteen tai muutenkaan vastaanottopalveluihin.

Tutkimuksessani haastattelen Lapset puheeksi -keskusteluja käyneitä vanhempia. En kerää teiltä henkilötietoja ja poistan haastattelusta kaikki sellaiset asiat, joista teidät voitaisiin tunnistaa. Vanhempien haastattelut tehdään monessa eri vastaanottokeskuksissa niin, etteivät työntekijät pysty tunnistamaan sinua. Ennen haastatteluja työntekijät keräävät osallistujilta nimettömästi muutamia taustatietoja esimerkiksi iästä ja lasten lukumäärästä. Haastattelu kestää noin tunnin. Kaikki haastattelut nauhoitetaan ja äänitteet puretaan tekstiksi. Säilytän haastatteluaineiston suojatulla muistitikulla.

Kun tutkimukseni on valmis, se julkaistaan yliopistossa ja lähetän sen luettavaksi myös sinulle. Tutkimusaineisto on ainoastaan minun käytössäni ja voin käyttää sinä myös jatkotutkimukseen. Tuhoan aineiston kuitenkin viimeistään vuoden 2024 lopussa.

Halutessasi lisätietoja, voit soittaa minulle tai lähettää viestin sähköpostilla.

Yhteistyöstä kiittäen:

Sosiaalityön opiskelija Outi Mäntynen
Turun yliopisto
oemant@utu.fi / 050 3230111

LIITE 2 Haastattelurunko

TEEMAT	HAASTATTELUKYSYMYKSET	TARVITTAESSA ESITETTÄVÄT TARKENTAVAT KYSYMYKSET
<p>Etukäteen kerätyt taustatiedot: Kansalaisuus Sukupuoli Ikä Koska Suomeen Koska yksikköön Lasten lukumäärä Lasten iät Keskusteluissa läsnä Keskusteltiin yhdestä vai useasta lapsesta Toteutuiko LP-keskustelu 1, 2 vai 3 keskustelussa</p> <p>ALOITUSKYSYMYKSET</p>	<p>Käydään keskustellen läpi valmiiksi kerätyjä taustatietoja</p> <p>Voisitko aluksi kertoa minulle perheestänne?</p>	

<p>Lapset Puheeksi-keskustelu työmenetelmän prosessin toimivuus</p> <p>/</p> <p>Vastaanottopalveluihin kehitetyn Lp –Vokkilokin toimivuus</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Mitä mieltä te olette LP-keskustelusta työmenetelmänä? - Mikä oli hyvää? - Mikä oli huonoa? - Mikä oli tärkeää? - Mikä oli turhaa? - Mitä kehitettävää LP-keskustelussa mielestänne on? 	<p>Ajankohta Toteutuiko Lp-keskustelut mielestänne oikeaan aikaan (suhteessa turvapaikanhakuprosessiin)? Milloin LP keskustelu olisi mielestänne hyvä käydä (suhteessa turvapaikanhakuprosessiin)? (0-2 kk/ tulotilanteessa, 3-6 kk asettumisen jälkeen, yli 6 kk / myöhemmin vai nivelvaiheissa) Toteutuiko Lp-keskustelut teidän kohdallanne oikeaan aikaan</p> <p>Kesto Mitä mieltä olitte LP-keskustelujen kestosta? Entä tapaamisten määrystä? Mikä olisi sopiva kesto/määrä</p> <p>Sisältö Olivatko oikeat ihmiset mielestänne paikalla kun LP-keskustelu käytiin? Miten olisi paremmin? Keskusteltiin yhdestä vai useasta lapsesta? Olisitteko halunneet toimia toisin? Jos niin miksi? Mitkä kysymykset olivat hyviä? Huonoja? Minkälaisia kysymyksiä olisitte kaivanneet lisää? Kysyttiin teiltä jotain mihin oli vaikea vastata tai mihin ette halunneet vastata? Miltä lastanne koskevien vahvuuksien ja haavoittuvuuksien määrittely tuntui? Löytyikö uusia? Olivatko kotitehtävän(keskustelu lapsen kanssa haavoittuvuuksista ja vahvuuksista) ja toimintasuunnitelman tekemisestä mielestänne hyötyä vai olivatko ne mielestänne turhia?</p> <p>Keskustelun sujuvuus Miten keskustelu teistä sujui? Miten sitä voisi parantaa?</p> <p>Keskustelun ilmapiiri Minkälainen ilmapiiri keskustelussa vallitsi? Koittiko ilmapiirin turvallisena vai epäroittekö vastata kysymyksiin? Haluatteko kertoa miksi?</p>
---	--	---

<p>Lapset Puheeksi –keskustelu työmenetelmän vaikutukset:</p> <ul style="list-style-type: none"> - hyödyt - haitat 	<ul style="list-style-type: none"> - Millaista hyötyä / positiivisia vaikutuksia koette Lp-keskusteluista seuranneen - Saitteko Millaista haittaa / negatiivisia vaikutuksia koette LP-keskusteluista seuranneen? - Oliko Lp-keskustelulla joitakin odottamattomia vaikutuksia? Myönteisiä? Kielteisiä? - Saitteko Lp-keskusteluista apua tai tukea joihinkin lastanne ja perhettänne koskeviin asioihin? Jos niin mihin? - Helpottiko Lp-keskustelu lastanne ja perhettänne koskevaa huolta vai lisääntyivätkö huolet? - Millaisia positiivisia vaikutuksia LP-keskustelulla mielestäsi voisi yleisellä tasolla olla? Ja mitä se vaatisi? 	<p>Lapsen hyvinvointi/ Suotuista kehitys Millaisia vaikutuksia Lp-keskustelulla oli lapsenne mielialaan? Lapsen käyttäytymiseen? Ristiriitatilanteiden selvittelyyn lapsen kanssa? Positiivisia vaikutuksia? Ilmenikö haittoja?</p> <p>Arki ja toimijuus Millaisia vaikutuksia Lp-keskustelulla oli lapsenne ja perheenne arjen sujumiseen? Ilmapiiriin? Positiivisia vaikutuksia? Ilmenikö haittoja?</p> <p>Päivähoito/koulu/vapaa-aika Millaisia vaikutuksia Lp-keskustelulla oli lapsen koulun käyntiin tai arkeen päivähoitossa? Lapsen ja opettajan tai vanhempien ja opettajan välinen yhteistyöhön? Kaverisuhteisiin koulussa tai päivähoitossa? Lapsen toimintaan hänen vapaa-ajallaan? Positiivisia vaikutuksia? Ilmenikö haittoja?</p> <p>Perhedynamiikka Millaisia vaikutuksia Lp-keskustelulla oli lapsen ja vanhempien väliseen suhteeseen? Lapsen ja sisarusten välisiin suhteisiin? Positiivisia vaikutuksia? Ilmenikö haittoja?</p> <p>Vanhemmuus: Millaisia vaikutuksia Lp-keskustelulla oli vanhemmuuteesi eli äitinä ja isänä olemiseen? (Lisääntyikö usko omaan vanhemmuuteen / riittämättömyyden tunne?) Perheen yhteiseen tekemiseen tai yhdessäoloon? Vanhempien väliseen suhteeseen? Vanhempien yhteiseen aikaan? Oliko positiivisia vaikutuksia? Ilmenikö haittoja?</p> <p>Vanhempien jaksaminen: Millaisia vaikutuksia Lp -keskustelulla oli vanhempien jaksamiseen? Lisääntyikö usko tulevaan? Lisääntyikö henkinen kuorma / turvattomuuden tunne?</p> <p>Sosiaaliset suhteet: Oliko LP-keskustelulla vaikutusta lapsenne ja perheenne sosiaaliin suhteisiin? Laajeniko sosiaalinen verkostonne tai oletteko viettäneet enemmän aikaa lähipiiriinne kuuluvien ihmisten kanssa? Oliko positiivisia vaikutuksia? Ilmenikö haittoja?</p> <p>Edesauttoiko Lp-keskustelu avun saamista esim. omalta verkostolta tai palveluista?</p>
---	--	---

Yleiset kokemuksia ja tyytyväisyyttä kartoittavat kysymykset?	<ul style="list-style-type: none"> - Minkälainen kokemus LP keskustelu oli teille kaiken kaikkiaan? - Olitko tyytyväinen LP-keskusteluun? 	Vastasiko Lp -keskustelu odotuksianne? Miksi? Osallistuisitteko jatkossa LP-keskusteluun, jos teille tarjotaan sellaista?
KEHITTÄMINEN	<ul style="list-style-type: none"> - Onko Lp -keskustelu mielestänne toimiva työmenetelmä vastaanottopalveluihin? Miksi? Mitä pitäisi muuttaa, että se olisi toimiva / toimivampi? - Liittykö Lp -keskusteluun teidän mielestänne jotain riskejä? - Suositteletsiteko LP keskustelua muille vanhemmille? Miksi? 	